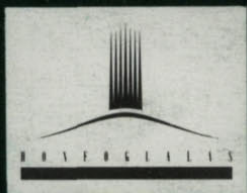

A MAGYAR KERÁMIAMŰVESSÉG _____ 1000 ÉVE _____

TATA, 1996

A MAGYAR KERÁMIAMŰVESSÉG EZER ÉVE

KATALÓGUS

Kuny Domokos Múzeum, Tata
1996.

A KUNY DOMOKOS MÚZEUM
– TATA, VÁR –
IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁSAINAK KATALÓGUSAI I.

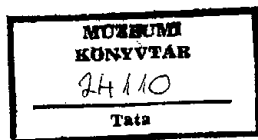
Szerkesztette:
Fülöp Éva Mária

A katalógus
A Honfoglalás 1100. Évfordulója Emlékbizottság
MKM Kulturális Örökség Főosztály
Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat
Tata Város Kulturális Bizottsága
támogatásával jelent meg.

Látványterv:
Image Dekor Stúdió

HELYTÖRTÉNET

ISSN 1416-2687
ISBN 963 7110 24 0

Kiadványszerkesztés:
Kis Gábor

Készült:
Alfadat Press Kft.
Felelős vezető: Lévai Ferenc

Kuny Domokos Múzeum, Tata, 1996.

A MAGYAR KERÁMIAMŰVESSÉG EZER ÉVE

A tanulmányok szerzői és a kiállítás rendezői:

Kemecsi Lajos
Kisné Cseh Julianna
Kövesdi Mónika
Petényi Sándor

Mezősiné Kozák Éva
Sabján Tibor

A kiállításra a tárgyakat restaurálták:

Nagy Mária
Tóth Katalin

Fotók:

Dabasi András
Mohainé Varga Edit
Wagner Richárd

Kályharekonstrukciók:

Sabján Tibor
Szebényi Judit
Tavas Imre
Kresz Mária Alapítvány

Szakmai segítségükért és a Kuny Domokos Múzeum gyűjteményét kiegészítő műtárgyak
kölszönzéséért köszönetet mondunk:

Balassa Bálint Múzeum, Esztergom
Iparművészeti Múzeum, Budapest
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Néprajzi Múzeum, Budapest
Tatabányai Múzeum

Balla Gabriella
Haider Edit
Horváth István
Mezősiné Kozák Éva
Szathmáry Sarolta

TARTALOM

I. Tanulmányok

Kisné Cseh Julianna:	
A honfoglalás és az Árpád-kor kerámiaja	7
Petényi Sándor:	
A középkor második felének kerámiaja (A fazekasipar új elemei)	23
Sabján Tibor:	
A Baj-Öregkovács-hegyi udvarház kályhájának (XV-XVI. sz.) rekonstrukciója	28
Mezősiné Kozák Éva:	
A vértesszentkeresztai apátság kerámialeletei	29
Kemecsi Lajos:	
A tatai fazekasság története	33
Kövesdi Mónika:	
Művészi kerámiagyártás	43

II. Katalógus

Történeti rész (IX–XVII. sz.)

Népi fazekasság (XVII–XX. sz.)

Fajansz, kőedény, porcelán (XVIII–XIX. sz.)

I.

TANULMÁNYOK

A honfoglalás és az Árpád-kor kerámiája

Cseh Julianna

Az agyagművesség a kő-, fa-, csont-, bőr megmunkálása mellett az emberiség legősibb kézművesiparainak egyike. Maga a kifejezés nem csupán a mai értelemben vett fazekasság fogalmát foglalja magába, hanem mindazokat a tevékenységeket, melyeknek eredménye bármely agyagból készült tárgy (pl. hálónéhezékek, ékszerek, idolk, oltárok, padlótegélák, pecsétlők, öntőformák, épületelemek, stb.). A kerámiakészítés mestersége, azaz a fazekasság kialakulása az újkőkör jelentős, forradalminak nevezett fejlődésének köszönhetette megszületését: a növénytermesztés és állattenyésztés kialakulásának, s az így létrejött paraszti gazdálkodás egyre nagyobb tárolóedény szükségletének. Ez a technikai újítás annak a felismerésnek köszönhető, hogy a megáztatott, megfelelően előkészített agyag jól formázható, kiegészítve pedig viszonylag kemény anyaggá, cseréppé válik. A kerámia vagy agyagedény nem szorította ugyan ki a fa, bőr, tők majd a fémedények használatát, de a szinte korlátlan mennyiségben rendelkezésre álló nyersanyagnak, a viszonylag könnyű és gyors elkészíthetőségének köszönhetően rendkívül gyorsan elterjedt. Megfelelő elkészítése esetén egyaránt alkalmas tárolásra, főzésre és szállításra, tömeges elterjedését törekénysége sem akadályozta meg. Mindezeknek köszönhetően vált a régészeti kutatás egyik legfontosabb tárgyi leletévé: a hajdani fazekastermékek vagy azok töredékei gyakorlatilag örök életűek; a kerámiastílus viszonylag gyors változása és specifikus jegyei miatt fontos segítséget nyújtanak a régészeti kormeghatározásban. Ennek köszönhető, hogy az őskőkörban a régészeti kultúrák többségét éppen kerámiájukról nevezték el.

Az első ismert cserépedények a Közel-Keleten (Mureibit, Szíria) kerültek elő az i.e. 8000 tájáról. A korai kerámiák még az ún. hurkatechnikával készültek: a hurkaszerűen kialakított agyagot spirális formában rakták fel, majd kézzel formázták meg. Ezt követte a puha agyagedény kiszáritása majd kiegészítése. A Közel-Keleten már mintegy 5000 éve tűnt fel a fazekasság egy új technikai újítása is: a kézikorong, ami a Kárpát-medencében a vaskörban jelenik meg, elterjedése

a keltákhoz köthető. (Ez eleinte fapecken forgó, kézzel mozgatott egyszerű szerkezet.)

Az agyagművesség megjelenését követő évezredek nemcsak új technikai-technológiai újításokat eredményeztek, hanem a háziiparból kinőtt fazekasmesterség önállósodását is. Kialakult a mesterség ma is használt műhelygyakorlata: az agyag előkészítése, formázása és égetése. Az agyag a földpátnak, vagy a földpátot tartalmazó kőzeteknek mechanikus és kémiai úton történő elmállásából származó ásványi anyag. A málladékhoz kialakulása során gyakran növényi részek, csigák, kagylók, mészhéj, vasoxid, kvarc stb. keveredtek, melyeknek aránya jelentős mértékben befolyásolja az agyag, s így a belőle készült kerámia tulajdonságait is (ILON - UGHY 1995, 86.). Mindezek miatt meghatározó a mesterség első munkafázisa: az agyag bányászata és előkészítése. A fazekas maga végezte az alapanyag bányászatát, szállítását, az agyag feldarabolását, áztatását, tisztítását, iszapolását, érlelését és soványítását is, azaz az egész előkészítő munkát. A készülő edény használatának megfelelően - pl. főző vagy tárolóedény - különböző adalékanyagok hozzáadásával - soványítással - befolyásolhatta az agyag minőségét. A kvarc, az el nem mállott földpát és mészhéj hozzáadásával pl. csökkenthető a formálhatósága, de az ilyen anyagokkal kevert agyag égetés közben kevésbé zsugorodik. A kvarc növeli, a földpát csökkenti az agyag tűzállóságát. Különleges adalékanyagot is felhasználtak: így pl. a grafitot, amellyel valószínűleg a tűzállóságot és a porozitást csökkentették (ILON - UGHY 1995, 86-87.). (Használatára a korai vas és kelta kortól ismerünk példákat.) A mesterség második munkafázisa a formázás: ez történhetett kézzel - pl. hurkatechnika vagy formák, sablonok felhasználásával - és fazekaskoronggal; kézikoronggal vagy a lábbal hajtott gyorskoronggal. Ezt követi a külön megformázott kellékek pl. fülek felhelyezése és az edény díszítése, majd pedig az utolsó munkafázis, az égetés, melynek két alapvető típusa a kemence nélküli és a kemencés.

A honfoglaló magyarság is jól ismerte a kerámiakészítés mesterségét, ennek ellenére a Kárpát-medence X-XI. századi és Árpád-kori agyagművességének kutatása hosszú ideig a tudomány elhanyagolt területe volt. Míg az Árpád-kori kerámia vizsgálata a 30-as években kezdődött, a honfoglalás kori kutatásnak a 60-as évekig csak a sírokból előkerült kerámia volt a tárgya. Az azóta eltelt időszak telepátásainak és a 90-es években kezdődő nagyobb leletmentéseknek köszönhetően fordult a figyelem a honfoglalás és Árpád-kori települések leggyakoribb és legnagyobb mennyiségű leletanyagára, a kerámia felé. Megtörténtek

az első kísérletek az anyag tipológiai szétválasztására és belső időrendjének megállapítására. Bár napjainkig sem valósult meg egy egységes, a jellemző technikai, formai és stílusjegyek alapján megformált rendszer és nevezéktan kiépítése s ez alapján a vizsgált anyag belső kronológiai összefüggéseinek feltárása - melynek alapvető oka a publikálatlan anyag sokasága -, mindenesetre a korábban egységesnek tűnő Árpád-kori kerámiának az említett rendszer alapján történő vizsgálata ma már lehetőséget nyújt a finomításra.

A fazekasmesterséget háziipari keretek között űző honfoglaló magyarok technikai-technológiai gyakorlatára az előkerült késztermékek alapján tudunk következtetni. Ebben az időszakban elsősorban sütő-, főző- és tárolóedények készítésére volt szükség, ennek megfelelően történt az alapanyag előkészítése is. A X-XI. századi kerámiának ebből fakadóan leggyakoribb soványítóanyaga a kvarcos vagy csillámos homok volt. Az edényeket kézzel vagy kézikorongon, annak egy egyszerűbb változatával készítették. Kerámiaégetési eljárásuk a kor színvonalának megfelelő volt, a természettudományos vizsgálatok alapján 800-900 °C körüli hőmérsékleten égették ki az edényeket (TAKÁCS 1996, 63.). A késztermék minőségének javítása érdekében minél magasabb hőfok elérésére törekedtek, ezért külön e célra készített kemencéket építettek (PARÁDI 1967, 20-38).

A X-XI. századi kerámiaművesség bemutatásakor - a hazai analógiák felhasználása mellett - elsősorban a Tatabánya-dózsakerti és az Esztergom-szentkirályi feltárás anyagára támaszkodunk. A tatabányai település az egykori Bánhida területén fekszik, az Által-ér és a Galla-patak egybefolyásának közelében. Kedvező természetföldrajzi adottságainak köszönhetően a terület kiválóan alkalmas emberi megtelepedésre. Az 1976-ban megkezdett, s nagyobb megszakításokkal napjainkig folyó feltárások a neolitikumtól az Árpád-korig tartó, szinte folyamatos megtelepedés nyomait, a különböző régészeti kultúrák temetkezési és települési jelenségeit hozzák felszínre. A kutató munka legfontosabb eredményei közé tartozik a magyar honfoglalás korszakából származó, Vékony Gábor által X. századra datált település feltárása. A feltárás, a korábbi kutatási eredmények alátámasztása mellett újabb adatokat szolgáltat a korabeli településszerkezetre vonatkozóan: az Által-ér hordalékkúpján a hajdani folyó vonalát követve feltárt félig földbesüllyesztett házak sora mellett előkerültek a földfelszínre épített, fából összeácsolt boronaházak, s más felszíni építmények - karámok, garádok - nyomai, és egy földbesüllyesztett jurtszerű lakóépítmény, amelyből joggal következtethetünk annak felszíni, régészeti módszerekkel nem kutatható meglétére is. Az előkerült leletanyag szintén nagy változatosságot mutat, annak ellenére,

hogy túlnyomó részét cserépedények töredékei teszik ki (VÉKONY 1996, 5-7.).

Az Esztergom-szentkirályi területéről elsősorban - Bálint Alajos 1959-ben majd 1966-ban folytatott feltárása mellett - a véletlennek, majd a tervszerű terepbejárásoknak illetve a dunai vízlépcső munkálatait megelőző leletmentéseknek köszönhetően kerültek elő a X-XI. századi és Árpád-kori objektumok, leletek (MRT 5, 183., HORVÁTH 1979, 85-88.).

A két lelőhely kerámiaanyagának vizsgálata más korabeli leletanyagokhoz hasonlóan a X-XI. századi agyagművesség két, keleti és helyi eredetű összetevőjét mutatja ki. Technikai tekintetben is a korábban megállapítottakat támasztja alá: szinte kizárólag csillámos vagy kvarcos homokkal soványított kerámia került elő, amihez esetleg apróra zúzott kavicsot vagy samottot (apróra zúzott kerámiatöredékek) adtak hozzá; néhány esetben lehetett megfigyelni a pelyva használatát is.

Formai tekintetben a korabeli agyagművesség zöme edény: fazekak, csuprok, cserépbográcsok, tálak, bögrék, palackok, sütőtepsik- és harangok, de megtalálható az agyag más felhasználási módja is, így pl. már ebben az időszakban készítették agyagmécseket, gyöngyöket, fűvócsövet, öntőtégelyt, cserépcsőrgőt vagy sípot, játékokat stb. Természetesen még ez sem meríti ki az agyag teljes felhasználási körét, hiszen pl. gyakran ebből építették kemencéiket, ezzel tapasztották le házuk padlóját.

Az edények díszítésmódja is viszonylag egységes és egyben korhatározó - bár pontosabb belső időrendi szétválasztást nem tesz lehetővé: egyszerű fésűs eszközzel berajzolt vonal- vagy hullámköteg illetve kettő kombinációja, gyakran az edény egész testét beborító sűrű, csigavonalban bekarcolt vonaldísz vagy sűrű hullámvonal, körömbeecsapásokból kialakított sorminta és a korszak vége felé megjelenő fogaskarcolt minta.

A leggyakoribb kerámialeletek a *főzőfazekak*, melyeknek eredete egyelőre bizonytalan.¹ Tipológiai besorolásuk szerint a fennálló öblösedények közé tartoznak, melyeknek legfontosabb jellemzőjük hogy tűzálló agyagból készültek, alakjuk széles szájú, formájuk a korszakban keskeny fenekű, azaz alul elszűkül, hasa és válla magasan domborodó, felhasználásuk szerint pedig elsősorban főzésre, ritkábban edénytárolásra használták. Nagyságuk eltérő, a nagyfazekak 30 cm-nél magasabbak (a korszakban ritkák, ilyen fazék került elő pl. Lébény-Bille dombon) (Kat. 427)², a fazék 20-30 cm magas, a kislefűző vagy csupor magassága pedig a 15-20 cm-t nem haladja meg. Az előkerült főzőfazekak legnagyobb részét a csuprok vagy kislefűzők alkotják. Peremkiképzésük, formájuk és díszí-

tésük alapján jellemezhetők, bár ezek az adatok belső kronológiai szétválasztásra a korszakon belül nem igen alkalmasak. Legáltalánosabb a kihajló, legömbölyített vagy ferdén levágott szélű peremkiképzés, ritkább a függőlegesen kialakított perem, s a korszak vége felé megjelenik a tagolt perem és a perem belső oldalán a sekély besimítással kialakított horony, ami a fedő megfelelő illeszkedését segíti elő. Az enyhén kihajló, legömbölyített peremű, behúzott nyakú domború vállú zömök testű, fésűs hullámvonalköteggel és fésűs vonalköteggel díszített fazekak analógiát a szaltovó-majaki kultúra körében találhatjuk meg, ami ezen tárgytypus egy részének eredetét is ide köti. [Ilyen edények kerültek elő pl. a Szeged-Algyő területén feltárt temetőből (KÜRTI 1980, 337.)]. A válltól az edény alsó harmadáig sűrű sekély karcolt vonaldísz is a szaltovói jellegzetességek közé sorolhatjuk. A fazekak szinte mindegyike kézikorongon készült, az edények alján már a korai időszakban feltűnik a fenékbélyeg, ami vagy a korong tányérjára helyezett rátétlapba bevéssett minta, vagy magának a korong tengelyének a lenyomata. A fenékbélyegek az Árpád-korban általában egyszerű ábrák: körbe vagy négyszögbe zárt kereszt, svasztika, önálló kereszt, téglalap alakban András-kereszt, egymásra merőlegesen egymást metsző V-alakok, X alak. A keleti eredetű, a szaltovói kultúra területéhez köthető cserépedények körét bővíti a bodrogszerdahelyi temetőben és a Tiszaeszlár-Újtelepen feltárt kétfülű, bordázott nyakú agyagfazekak (MESTERHÁZY 1975, 106-107.).

A főzőfazekak egy másik típusát képviselik a *cserépbográcsok*. Ezeket az edényeket nyílt tűznél, főzésnél használták, a pereménél átfűrt lukakon áthúzott zsinórral függesztették fel a szolgafüra vagy a vas háromlábra (DIENES 1972, 31.). Néprajzi analógiák alapján merült fel egy másik használati lehetősége is, a fejésnél történő alkalmazása. Ez esetben a peremen található lyukakon átfűzött zsinórokkal kisméretű bögrét rögzítettek a közepére. A bögréből öntötte aztán a pásztorember a tejet a kondérba, hogy így kevésbé habosodjon s egyben a kifejt mennyiséget is mérhette.

A magyarság legjellemzőbb kerámiatípusai közé tartoznak, legnagyobb elterjedésük az Árpád-korban mutatható ki. Ez az oka, hogy már a legkorábbi, honfoglalás vagy Árpád-kori fazekassággal foglalkozó munkák igyekeznek választ adni eredetére, használatára, az ezeket gyártó fazekasközpontok szétválasztására és megpróbálják a különböző típusok időrendjének felállítását. Az Árpád-kori kerámiával foglalkozó első munka a 30-as évekből, Höllrigl József tollából származik: véleménye szerint a cserépbográcsokat a XIII. században nomadizáló pásztornép használta (HÖLLRIGL, 1933-33.). Szabó Kálmán a XII-XIII. száza-

di lakóhelyek legjellemzőbb edénytípusai közé sorolta, amit a magyarság keletről hozott magával vagy az első Árpád-házi királyok alatt keleti kapcsolatok útján terjedt el (SZABÓ, 1938). Szőke Béla a nomád és félnomád lakosság szórt településeinek jellegzetes edénytípusaként határozta meg, használatát a XIV. századig terjesztette ki. Kárpát-medencei elterjedését a magyarsághoz kapcsolta, eredetét pedig a Don-vidéki és bulgáriai területekhez kötötte (SZŐKE 1955, 86-89.). Hasonló megállapításra jutott Parádi Nándor is, aki az üstök jellegzetes formájának kialakulását a Kárpát-medencébe helyezte, használatát pedig a szabadban folytatott életmóddal hozta kapcsolatba (PARÁDI 1959, 27.). Mivel hasonló edények a Kárpát-medencén kívül Moldvában, Dobrudzsában és Bulgáriában is előkerültek, sőt a Kárpát-medencében IX. századi, későavar településen is sikerült kimutatni, a legfontosabb kérdés származásának helye és hogy elterjedése milyen etnikumhoz köthető. Felmerült a szláv készítmény gondolata de összekapcsolták a bolgár-török, kun, besenyő népe sséggel is. Mindennek ellentmond, hogy szinte minden Árpád-kori településen előkerül s nemcsak a régészeti feltárásokon, de a terepbejárások alkalmával feltérképezett korabeli lelőhelyek legáltalánosabb leletei között is. Így jogosan merült fel a magyar etnikumhoz köthető elterjedése, akik ezt az edénytípust szintén keletről, levédiai hazájukból hozhatták magukkal. Legkorábbi példányai Sarkel 840-890-re datálható rétegéből kerültek elő, egyrésztük kézikorongon készült, alakjuk a szaltovói fazekakéhoz hasonló. Eredetét tehát szintén a szaltovói műveltség területén kereshetjük, ahol a VIII. század végén, IX. sz. eleje körül alakulhatott ki ez az edényforma. Használatának a steppén a kazár uralom bukása vetett véget, továbbélése a IX-X. század fordulóján a szomszédos területeken (Kaukázus északi lejtői, Duna-vidék) mutatható ki (FODOR 1975, 258-259.). Legutóbb Takács Miklós gyűjtötte össze és dolgozta fel a Kárpát-medencében előkerült Árpád-kori cserépbográcsokat. Formájukat tekintve négy alaptípust különböztetett meg: kézzel formált (Karcag, Szőreg, Doboz), vödör alakú (pl. Tiszaeszlár-Bashalom), fazék alakú és a fémüstök formáját utánzó bográcsok (TAKÁCS 1986, 30-76). A fazékalakú bográcsokat további altípusokra bontotta. Az elsőbe azokat a ténylegesen fazékalakú üstöket sorolta, melyeknek formája és mérete alig tér el az Árpád-kori fazekakétól: ide tartozik a szentkirályi üstök egyike (kora a XII-XIII. századra tehető). A másik csoportot a megközelítőleg fazékalakú, de annál laposabb, inkább mély tálakhoz hasonló edények alkotják, mint a kiállításon is szereplő, szintén Szentkirályról származó, XI. századra datálható bogrács (TAKÁCS 1986, 94., 114.).

A cserépüstök az előzőektől eltérő formai megoldását képviselik a kagylósfülű bográcsok, ahol a kagylószerűen kiképzett fül a tűz lángjától védte a lukon átfűzött zsinórt. Ilyen töredék került elő a dobozi ásatáson, ahol az edény falát a perem közelében egy helyen, vízszintes irányban átfúrták és a lyuk elé az edény külső oldalához kagylóalakúra kiképzett agyagdarabot simítottak (KOVALOVSKI 1975, 211). A dózsakerti feltáráson előkerült cserépkondér különbözik az előzőtől: itt a perem közelében a két, szintén vízszintes átfúrás védte a kagylófül. Ennek a típusnak a párhuzamát Vékony Gábor keleten, a Don és a Kubány folyók vidékére határozta meg (VÉKONY 1996, 7-10.). A cserépbográcsok egy jellegzetes típusát képviselik a bordázott nyakkiképzésű üstök, amiknek két peremtöredékét ismerjük Hajdóbozszőrményből és Nagyhegyes-Elep-Mikelaposról (MESTERHÁZY 1975, 107.).

A fennálló öblösedények közé tartozó tárolóedények közül a *bögréket* találhatjuk meg a korszak kerámiatípusai között. Ez egy kisméretű, legfeljebb 15 cm magas fazékszerű edény, melynek jellemzője (a magasságnál nem sokkal kisebb) nagy peremátmérő. Készítése, soványítása és díszítése megegyezik a korábban megállapítottakkal, bár soványítása esetében - mivel tárolóedényről van szó - nem figyeltek tűzállóságára. A fazekakhoz hasonló technikával készült "bögrék" valójában csuprok lehetnek, bár formai jegyeit figyelembe véve tartozhattak a kislefűzők közé is tűzálló bögrék. Az Esztergom-Szentkirályról származó, X-XI. századra datálható bögre a perem alól induló sűrű csigavonallal díszített.

A tárolóedények egy jellegzetes típusát alkotják az ún. *bordás nyakú edények*. Elnevezésüket nyakkiképzésükről kapták: a hengeres nyakat sekély vagy mélyebb hornyolatokkal két- vagy három bordával tagolták. Formájukra e jellegzetesség mellett a magasán domborodó váll és a fokozatosan beszűkülő alj a jellemző. Készültek füllel és fül nélkül egyaránt. Elkészítését a hajdúsámsoni edény alapján Mesterházy Károly a következőképpen írja le: agy agyagcsomóból külön kiformálták az edény talpát, majd ehhez hozzáépítették a külön agyaghurkákból megépített edénytestet s végül összedolgozták a külön elkészített hengeres nyakkal. A két fület a kész edényre helyezték rá, úgyhogy az edénytesthez tapadó részt elnyomkodták. Az edény oldal- és fenékrészének tapadási helyét a korongról való levétel után valószínűleg fakéssel vagy simító fával körbesimították. A hengeres nyakon szintén formázókéssel alakították ki a bordákat még az összeillesztés előtt (MESTERHÁZY 1975, 102-104). A vízszintes bordákkal tagolt hengeres nyakú edényeket a kutatás szintén a honfoglaló magyarság specifikus edénytípusai közé sorolta. Eredetüket kutatva a legnagyobb nehézséget

az jelenti, hogy sem a magyarság Kelet-európai szállásterületeiről sem azok szomszédságából nem kerültek elő párhuzamaik. Hasonló darabok Horezm területéről származnak, ahol használatuk a VIII. század elejéig mutatható ki. Mesterházy Károly e ritka edénytípus 16 példányát vizsgálva arra a feltevésre jutott, hogy a kabarok révén kerülhetett a magyar fazekasáruk közé. (MESTERHÁZY 1975, 112-115). Az azóta eltelt időszakban ugyan több ilyen nyakkiképzésű edény került elő (pl. Edelény-Borsodi földvár, a Dél-Alföldön Pitvaros környéki terepbejárásról³, de a dózsakerti feltárás anyagában is gyakoriak, hiszen eddig 5 töredék került elő), de ennek ellenére sem mondható, hogy meghonosodott volna a magyar fazekasságban. Az Esztergom-Szentkirályról előkerült tárolóedény a típus egy későbbi, X. század végi, XI. századi típusát képviseli.

A laposedények közé tartozó tálasedények közül a *tányér* és *kistál* vagy csésze tartozott a korszak kerámiatípusai közé. Az ételek osztására és evésre szolgáló tálszerű tányér (átmérő: 16 - 25 cm) ép példányai Tiszaeszlár-Bashalom (KOVALOVSKY 1980, 44.), Edelény-Borsodi földvár (WOLF 1996, 417-423.) lelőhelyekről és a halimbai temetőből ismertek (TÖRÖK, 1962.), díszítetlenek vagy a korszaknak megfelelő díszítéssel. Az étel felszolgálására felhasznált kistányér vagy csésze (átm.: 10 - 16 cm) ép darabjai szintén a Borsodi földvárban kerültek elő.

A laposedények közé tartozó sütő- és főzőedények közül a *tepsit*: alacsony sütőedény és a *sütőharangot* használták. Töredékeik Maros-Mókahomok dűlő, Karos-Tobolyka dűlő (barnás-szürke színű, homokkal-pelyvával soványított, durván iszapolt, vastag falú kézzel formált sütőtepsik töredékei), Gergelyugornyán és Mezőkövesd-Vajda utca lelőhelyeken kerültek elő. (WOLF 1991, 584, 587.).

A sütőharang a bográcshoz hasonlóan szintén a házon kívüli sütés eszköze. A ritkábban előkerülő edénytípusok közé tartozik; már a későavar korban is használták. Töredékei kerültek elő a dózsakerti feltáráson: kézzel formált, pelyvával soványított, vastag falú szürke cserepek, és Szarvas-Rózsáson. Az utóbbi erősen lapított félgömbalakú, tetején vastag, tojásdad átmetszetű félkörívben meghajlított foggantyúval. Fala a peremétől fölfelé vastagodik meg. Készítési módját a feltáró a következő módon határozta meg: finomabb növényi szálabból, valószínűleg fűből kötelszerűen összecsavart körbefutó és egymást keresztező kötegekre két oldalról rátapasztották a pelyvával, szalmaszálakkal kevert (soványított) agyagot, feltehetőleg azért, hogy a vastag agyagharangot kiégetés előtt összetartsa. Az égetés alatt a falába tapasztott szerves anyag elégett, alakját azonban a kiégett agyag megőrizte. A sütőharangok továbbélése az Árpád-korban is kimu-

tatható (pl. Tiszalök-Rázom), de a hasonló formájú - néhol kőből faragott - edényeket Magyarország egyes vidékein még a közelmúltban is használták, a Balkánon pedig a szabadtűzhely egyik legfontosabb felszerelése volt (KOVALOVSKI 1960, 40.).

A bemutatásra került kerámiák a helyi fazekasműhelyek tevékenységének eredményei, alapvetően a háztartás szükségleteit, a mindennapi élet igényeit elégítették ki. A XIII. századig nem számolhatunk az agyagáruk jelentősebb kereskedelmével, bár a korszak egyik legszebb kerámialelete, a sóshartyáni amfora, minden bizonnyal bizánci eredetű (MESTERHÁZY 1991, 167-168.). Az antik mintát utánzó foliadéktároló mázas amfora kereskedelmi úton kerülhetett tulajdonosához.

A dózsakerti és a szentkirályi feltárás anyagából válogatott agyagedények vagy azok töredékei a háztartási kerámiák széles skálájának bemutatására nyújtanak lehetőséget. Néhány jellegzetes, szintén a magyarság keleti hazájából származó fazekasáru - mint pl. a pithos (nagy méretű, bikónikus testű tároló edény) - megismertetésére a hazai analógiák használhatók fel.

Az Árpád-kor fazekassága és termékeinek formakincse a X-XI. századi előzményekben gyökeredzik. A már megismert munkamódszerek sem sokat változtak: továbbra is általános a kézzel hajtott lassúkorong használata: a fenékrészt a homokkal vagy apróra zúzott kavicssal kevert homokkal beszórt, esetleg gyékénnyel letakart korongra helyezik, amire az edény oldalfalát hurkatechnikával rakják fel majd kézzel elsimítják. A kiállított tárgyak - elsősorban fazekak, csuprok - közül többen jól megfigyelhető az alj- és az oldalfal összeillesztésének-, az edénytesten belül a kézzel történő eldolgozás nyomai, illetve az edény alján a gyékénynek vagy a deszkának a lenyomata. A budai fehérárut készítő fazekasok még a XIII. század első felében is az egyszerű tányérből álló korongtípust használták, ami gyorsabb és egyenletesebb forgást nem tesz lehetővé. Alkalmazása egész Európában elterjedt lehetett (HOLL 1956, 185-186.). Ugyanakkor a fejlődés a tökéletesebben korongolt edények felé már ekkor kimutatható, amit nagyon jól példáz egy Őszönből származó korsó töredéke: az edény színe, soványítása és díszítése (három sorban bekarcolt hullámvonalköteg) még a mintakincs archaizáló stílusát mutatja, de az edénytesten belül látható szabályos korongozásnyomok már a gyorsabb eszköz használatát.

A XII-XIII. századi edények egységesnek tűnő minősége a kerámiakészítés megközelítőleg azonos technikai színvonalát reprezentálja. Ez az egység a XIII. század végén, a XIV. század elején bomlik fel (PARÁDI, 1967). A X-XI. századi fazekasság emlékeihez hasonlóan ennek az anyagnak a vizsgálatával is megkezdett a kutatás. A már említett tanulmányokon kívül Parádi Nándor és Holl Imre

munkáit kell kiemelni, akik elsőként vizsgálták a kerámiakészítés technikai problémáit és kísérelték meg belső időrendjének meghatározását (PARÁDI, 1963). A budai feltárások kerámialeletei nyújtottak lehetőséget az egyes kerámiatípusok részletes feldolgozására (HOLL, 1955, 1963.) Az azóta eltelt időszak feltárásai és publikációi további finomításokat tesznek lehetővé, de - elsősorban a jelentős mennyiségű közöletlen leletanyagnak köszönhetően - még napjainkban sem fejeződött be a tárgyalt időszak cserépedényei egységes tipológiai rendszerének és belső kronológiájának a kidolgozása. Az edények technikai, formai, díszítésbeli sajátosságainak vizsgálata alapján összességében a következők állapíthatók meg: jellegzetes díszítési mód a bekarcolt egysoros hullámvonal, a vízszintesen vagy csigavonalban bekarcolt vonaldísz, melyek közei a XII. század közepétől kezdve egyre ritkábbak, és az ún. fogaskerék minta, amely már a XI. századi anyagban - helyenként korábban is - előfordul. A fogaskerék minta használatának kezdetét az andornaktályai, pénzekkel keltezett kis cserépfazék (a legkésőbbi pénzek Kálmán király idejéből /1095-1116/ származnak) a XI. század második felére, a XII. század elejére keltezi (PARÁDI 1963, 227-228). A csátaljai feltárás kerámialeletei alkalmasak az edények közti belső időrend vizsgálatára: a sűrű vízszintes és hullámvonalas bekarcolás a legrégebbi (XI. sz.), a fogaskerék minta a fenti időrendet követi, a széles közű vízszintes bekarcolás pedig a legkésőbbi, a XII-XIII. századra jellemző (PARÁDI 1971, 134.). Egyre ritkább a különböző díszítőelemek kombinációja, s megjelenik az edénytest sekély majd mélyebb hornyolatokkal való tagolása. Az edények peremkiképzése alapján az időrend az egyszerű típustól (kihajló, legömbölyített vagy elkeskenyedő végű majd ferdén és függőlegesen levágott), az ún. szögfejú és a gallérszerűen képzett peremeken keresztül a tagolt peremek kialakulásáig vezet.

Az Árpád-kor edényművességét bemutató kerámiák az esztergomi és a tatai, illetve környéki területek feltárásaiból származnak. Az államalapítástól a XIII. század elejéig királyi székhelyként és egyházi központként működő Esztergom rendkívül gazdag a korszakból származó emlékanyagban. A XI-XII. század folyamán a korabeli Magyarország legnagyobb világi és egyházi épületegyüttese alakult ki a Várhegyen, közelében pedig már a X. század végén a fejedelem kíséretének, majd a király szolgáltató népeinek településeiből, az iparosok és kereskedők falvaiból az ország legjelentősebb városává vált (Horváth 1988, 318.). A Kis-Duna partján kiépült királyi várost a török háborúk pusztították el.

A királyi városhoz DNY-i irányból közvetlenül csatlakozott a Szentkirály városrész (eredetileg Abony). A XI. század elején Szt. András tiszteletére épült

plébániatemplomának maradványai és a körülötte elhelyezkedő XI-XIII. századi temető, illetve a hasonló korú település részlete 1967-1988. között került feltárássra (HORVÁTH 1988, 330). Szintén ugyanebből az irányból csatlakozott a királyi városhoz Kovácsi, a IX-X. században már virágzó település. Elnevezését az itt dolgozó kovácsokról és egyébb mesteremberekről kapta.

Tata legkorábbi települési egysége a mai Fürdő utca környékén alapított bencés apátság lehetett (az első adat a pannonthalmi apátság 1093-ból származó birtokösszeírásában szerepel), s a legkorábbi település központja is itt, az apátsághoz közel, a mai Kossuth téren és közelében alakulhatott ki. A korszak leletei a Kossuth tér 12. sz. ház építésekor kerültek elő, néhány archaikusabb formát idéző cserépedény mellett elsősorban a XII-XIII. századból.

A két terület fazekastermékei között a különbség eltérő műhelygyakorlatra mutat, ami elsősorban az agyag előkészítésében és a munka technológiájában, a termékek égetésében nyilvánul meg. Az esztergomi fazekasok soványítóanyaga szinte kizárólag a csillámos homok apróra zúzott kavicssal keverve, amihez csak elvértve adtak samottot is. Az edények színe a világosbarnától a barnásvörös vagy barnás színűig terjed, de a kerámiák zöme rózsaszínes árnyalatú. Felületük a bőrrel vagy fa-, esetleg csonteszközzel történő lesimítás, egyengetés ellenére is kissé durva. Az edényeken igen gyakori a fenékbélyeg. A kerámialeletek zömét itt is a fazekak alkotják igen változatos peremkiképzéssel: a kihajló, legömbölyített végű peremektől a ferdén vagy függőlegesen kialakított, belül vagy mindkét oldalon hornyolt peremekig. A ferdén vagy függőlegesen kialakított peremek éles törésvonala a korong tökéletesebb használatára utal: ezek már az ún. szögfej alakú vagy galléros peremek, illetve azok előképei. Mintakincsük egyszerű: csigavonalban bekarcolt vonaldísz, karcolt vonalköteg, rövid íves és vízszintes, szintén csigavonalban bevéssett mintasor, a váll és a has hornyolt díszítése. A "szabálytalanul" bekarcolt vonaldísz a korong egyenetlen forgatása miatt alakulhatott ki.

Tata és környékének fazekasai a csillámos homokot gyakran elegyítették durvábbra zúzott kavicssal, s nagyobb mennyiségben használták a samottot is. Az edények formázása és égetése elmarad az esztergomi műhelyek termékeitől: jóval több az aszimmetrikus vagy az égetésnél deformálódott forma. Az edények peremkiképzésében és díszítésében a korszak "divatját" követik.

Az Árpád-kori fazekasok termékeinek zömét továbbra is a sütő-, főző és tárolóedények alkotják. A korszak leggyakoribb leletanyaga a *fazék* és *csupor*, a legjellegzetesebb a korábban már említett *cserépüst*. Mindkét terület gazdag bográcsleletekkel rendelkezik. A tatai körzet anyaga elsősorban terepbejárások al-

kalmával gyűjtött töredékeket tartalmaz, a szentkirályi feltáráson viszont - a töredékek mellett - ép illetve kiegészíthető, különböző típusú cserépbográcsok kerültek a felszínre.

A fennálló öblösedények kategóriájába tartozó *korsó* már jóval nagyobb formai változatosságban jelenik meg, mint korábban. Tatáról származik az a kis kiöntőcsöves példány, melynek nyakát három borda tagolja, a második bordából induló füle a vállon ül s ezzel szemben rakták fel henger alakú kis kiöntőcsövet.

A korszak második felében egy új típusú kerámia jelenik meg, a színéről elnevezett fehérkerámia. Készítésének idejét Holl Imre a XIII. század elejére (HOLL 1956, 177.), Melis Katalin a Buda és Pest környéki fehér vagy sárgásfehérre égetett kerámiák feltűnését a XII. végére helyezi (MELIS 1993, 188). A XIII. századi edényeken újabb díszítőelemként egyre gyakrabban feltűnik az edények vörös, barnás festése is.

Ebből az időszakból már több fazekasműhely megfigyelésére is lehetőség nyílt. A már korábban említett Hács-Béndekpusztán egy kétszintes, a tüzelőteret és az égetőteret rostállyal elválasztó agyagégető kemence került feltárássra (PARÁDI 1967, 20-38). Az égetőkemencék egy másik csoportját alkotják a fekvő edényégető kemencék, ahol az égetőtér rendszerint az alacsonyabban fekvő tüzelőtér mögött helyezkedik el. A korabeli technológiára vonatkozóan a Szigetszentmiklós határában előkerült fazekastelep részlete szolgáltat újabb adatokkal, ahol 4 kagylószárító és 15 agyagkitermelő gödör került feltárássra. Itt az agyag soványításának egy újabb formája, a kagylóporral történő soványítás emléke került napvilágra (MELIS 1991, 184.).

A korszak vége felé lendülnek fel a kereskedelmi kapcsolatok. Míg a telepek többségében a helyi edénykészítés mellett sikerült a környékről vagy távolabbi területekről származó emlékanyagot kimutatni (pl. Kajárpéc - TAKÁCS 1904, 201-228.), addig jóval kevesebb adat áll rendelkezésre a külföldi kereskedelem minőségének és mennyiségének a kimutatására. Szermonostor középkori kereskedelmének vizsgálatakor a grafitos kerámia XII-XV. századig történő megjelenése mutatható ki (VÁLYI 1995, 266-269). A grafitos kerámia egyik legnagyobb központja Bécs volt. Alsó-Ausztriában már a IX. században kimutatható a grafit felhasználása, a X-XI. században pedig egyre nagyobb mennyiségben jelennek meg a grafitos edények. Magyarországon elterjedésük a XIII. századra tehető (HOLL 1955, 172-174).

Az Árpád-korban az edények formakincsének bővülése mellett kitágult az agyagból készített más jellegű tárgyak köre is. A már korábban megjelent orsó-

karikák, mécsesek, öntötégelyek, csörgők stb. mellett legjelentősebb az Esztergomból származó, emberi alakot formázó kerámia aquamanile töredéke. Egyre több épületelem készült agyagból, melyeknek kiteljesedése a XIV-XV. századra tehető (padlótéglák, agyagcsövek, s nem utolsósorban az agyagkemencék fejlődése a kályhák irányába). Mindezek mellett gyakran előfordul az edények másodlagos, nem a funkciójának megfelelő alkalmazása is: felhasználták értékeik elrejtésére, építési áldozatok bemutatására vagy más rituális célzattal. Építőáldozatnál történő alkalmazása már a X. századból ismert, így a Karos-Tobolyka dűlő lelőhelyről, ahol egy gödör oldalán egy fazék alja, körülötte tojáshéjak, alján egy fél loállkapocs, egy újabb edény peremtöredéke s körülöttük újabb tojáshéjak kerültek elő (WOLF 1991, 588.). Tatabánya-Bánhidán, a Fürdő u. 37. számú házban csatornaásás során került elő egy Árpád-kori fazékba rejtett éremlelet. A cserépfazék összesen 3962 db XII-XIII. századi ezüstpénz tartalmazott. Egy részük IV. Béla (vagy III. Béla; datálásukban a szakirodalom nem egységes) lemezpénzei, az ún. bracteáták, nagyobb részük pedig friesachi denár. Az érmek valószínűleg a tatárjárás idején kerültek a földbe.⁴ Több hasonló cserépedényben elrejtett éremlelet ismert a korszakból (PARÁDI 1963.).

A rituális célzattal elásott edényekre is egyre több adat bukkan fel. A kajárpéci településásatáson települési objektum nélkül került elő egy ép, szájával felfelé álló Árpád-kori üres fazék, valamint Kajárpéc kispéci részének belterületén egy szájával lefelé fordított ép cserépbogrács, amivel egy csirke szinte teljes vázát borították le (TAKÁCS 1994, 207-208). A Keszthely-Dobogón (SÁGY 1967, 55), Keszthely-Fenékpusztán (JANKOVICH 1991, 185.) és Esztergom-Szentkirályon (HORVÁTH 1979, 86.), települési objektumok nélkül előkerült ép fazekakról, bográcsokról nehéz eldönteni hogy építési áldozatok-e, vagy más babonás okból ásták el őket. A Jászágón előkerült XIII. századi fazék, feltehetőleg építési áldozat, egy tyúk szinte teljes csontvázát és tojáshéjat tartalmazott (FODOR 1986, 141.). Hasonló okból temethettek el Kardoskúton (XII. századi település) egy kakast (MÉRI 1964, 80-82), vagy a budai Szt. Péter plébániatemplom szentélye alatt (XIII. századi korszokban jórészt elhamvasztott baromficsontok) feltárt leletet (H. GYÜRKY 1967, 80-82). Esztergom-Szentkirályon szájával lefelé fordított Árpád-kori edények kerültek elő, amik szintén csirkecsontvázat vagy tyúktojás héját fedték le, az egyik edény alá pedig bajelhárító okból vasszőget szúrtak. Az 1979-ben folytatott feltáráson két, szájával szintén lefelé fordított áldozati edény került elő, az egyik tojáshéjat, a másik apró csontokat rejtett, a harmadik, álló helyzetben elásott edény alján pedig égett állat-

csontok feküdtek (HORVÁTH 1979, 86.). Babonás okból áshatták el a Tiszaeszlár-Bashalmon, 60 cm mélyről előkerült ép, még használatlan fazekat, melynek száját nagyobb edényfaltöredékekkel zárták le, s egy vaskést és két kis szegféle eszközt helyeztek el benne (KOVALOVSKY 1980, 47.). Az Árpád-kori Fenék falu területén feltárt csigavonalas díszítésű áldozati edény alatt 4 db vastárgy volt: ép nyílhegy, három négyzetes átmetszetű ismeretlen rendeltetésű tárgy (Jankovich 1991, 185.) Esztergom-Táti út melletti lelőhelyen peremével lefelé fordított fazékban állatcsontok, Epöl-Vöröshegyi patak lelőhelyen fazékba helyezett kutyakoponya és egyéb csontok, Salólád-Kemejen pedig egy mély gödörbe temetett palack s mellette állatcsontok kerültek elő.

A kiállítás a megyében előkerült honfoglalás és Árpád-kori leletanyagra támaszkodva lehetőséget nyújt a magyar fazekasság keleti elemeinek, a helyi hagyományoknak s a belőle fejlődött, formailag egységesnek tűnő Árpád-kori fazekasság belső fejlődésének, a háziipari keretek között működő mesterek munkáinak a bemutatására.

JEGYZETEK

1. A kerámiák tipológiai besorolásánál a néprajzi analógiákat vettem alapul. (IGAZ - KRESZ 1965.)
2. A honfoglaló magyarság. (Kiállítási katalógus.) Bp., 1996.
3. A szerző terepbejárása.
4. Ezúton szeretném megköszönni Kiss Vendelnek a pénzlelet rövid ismertetését.

IRODALOM

- DIENES 1972 Dienes István: A honfoglaló magyarok. Bp., 1972.
- FODOR 1975 Fodor István: Cserépüstjeink származása. (On the origins of day kettles from Hungary.) ArchÉrt. 102. (1975) 250-265.
- FODOR 1986 Fodor István: Középkori építőáldozat Jászágón. (Mittelalterliches Bauopfer in Jászágó.) CommArchHung 1966., 139-145.

- H. GYÜRKY H. Gyürky Katalin: Középkori építőáldozat Buda egykori külvárosában. (Offrande pour écarter les mauvais esprits d'une construction du moyen âge dans un ancien faubourg de Buda.) ArchÉrt. 94. (1967) 80-84.
- HORVÁTH 1979 Horváth István: Esztergom-Szentkirály, középkori falu, temető. Dunai Régészeti Közlemények 1979. 85-86.
- HÖLLRIGL 1930-33 Höllrigl József: Árpád-kori kerámiánk. (Ungarische Keramik der Arpadenzeit.) ArchÉrt. 44. (1930) 142-169; 46. (1932-1933) 85-99, 203-205.
- HOLL 1955 Holl Imre: Külföldi kerámia Magyarországon, XIII-XV. század. BudRég. 16. (1955) 147-190.
- HOLL 1956 Holl Imre: Adatok a középkori magyar fazekasság munkamódszereihöz. (Beiträge zu den Arbeitsmethoden der ungarischen Töpferei des Mittelalters.) BudRég. 17. (1956) 177-196.
- ILON - UGHY 1995 Ilon Gábor - Ughy István: Bevezetés a Kárpát-medence régészetébe. Pápa, 1955.
- IGAZ - KRESZ 196. Igaz Mária - Kresz Mária: A népi cserépedények szakterminológiája. Néprajzi Értesítő XLVII (1965) 87-131.
- JANKOVICH 1991 Jankovich B. Dénes: Ásatások az Árpád-kori Fenék falu területén 1976-78. (Ausgrabungen auf dem Gebiet des árpádenzeitlichen Dorfes Fenék 1976-78.) Zalai Múzeum 3. (1991) 185-210.
- KOVALOVSZKY 1960 Kovalovszki Júlia: Ásatások Szarvas környéki Árpád-kori falvak helyén. (Die Ausgrabungen an der Stelle arpadenzeitlicher Dörfer in der Umgebung von Szarvas.) ArchÉrt. (87) 1960. 32-40.
- KOVALOVSZKI 1975 Kovalovszki Júlia: Előzetes jelentés a dobozi Árpád-kori falufeltárásról. 1962-1974. (Vorbericht über die Ausgrabung des árpádenzeitlichen Dorfes Doboz.) ArchÉrt. 102. 204-223.
- KOVALOVSZKI 1980. Kovalovszki Júlia: Településásatások Tiszaeszlár-Bashalmon. (Siedlungsausgrabungen in Tiszaeszlár-Bashalom). FontesArch.Hung. Bp., 1980.
- KÜRTI 1980 Kürti Béla: Honfoglalás kori magyar temető Szeged-Algyőn. (Ein ungarisches Gräbelfeld aus der Landnahmezeit in Szeged-Algyő.) MFME 1978/79. (1980) 323-347.

- MESTERHÁZY 1975 Mesterházy Károly: Honfoglalás kori kerámiánk keleti kapcsolatai. (Östliche Beziehungen der ungarischen landnahmezeitlichen Keramik.)
- MESTERHÁZY 1991 Mesterházy Károly: Bizánci és balkáni eredetű tárgyak a 10-11. századi sírleletekben. II. FöldArch. XLII. (1991) 145-174.
- MRT 5. Magyarország Régészeti Topográfiája 5. Esztergomi és Dorogi járás. Írta: Horváth István, H. Kelemen Márta, Torma István. Bp., 1979.
- PARÁDI 1959 Parádi Nándor: Technikai vizsgálatok a népvándorláskori és Árpád-kori edényeken. (Technologische Untersuchungen an Töpferware aus der Völkerwanderungs- und Arpadenzeit.) RégFüz Ser. I. No.12. (1959) 27.
- PARÁDI 1967 Parádi Nándor: A Hács-Béndekpusztai Árpád-kori edényégető kemece. (Le four de potier de l'époque Arpadienne de Hács-Béndekpuszta.) ArchÉrt. 94. (1967) 20-38.
- SZABÓ 1938. Szabó Kálmán: Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. Bibliotheca Humanitatis Historica III. (1938) 13-14.
- SZŐKE 1955 Szőke Béla: Cserépbográcsaink kérdéséhez. (K voprosu o našik glinjanyh kotlah.) ArchÉrt. 82. (1955) 86-90.
- TAKÁCS 1986 Takács Miklós: Die arpadenzeitlichen Tonkessel im Karpatenbecken. VAH Bp., 1986.
- TAKÁCS 1996 Takács Miklós: Fazekasság. In: A honfoglaló magyarság. (Kiállítási katalógus). Szerk.: Fodor István. Bp., 1996., 62-63.
- TÖRÖK 1962 Török Gyula: Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert. ArchHung. XXXIX. Bp., 1962:
- VÉKONY 1996 Vékony Gábor: Honfoglaló magyar szállás. X. századi falu az Által-ér mentén. (Kiállítási katalógus) Tatabánya, 1996.
- WOLF 1991 Wolf Mária: Előzetes jelentés a Karos határában feltárt 10. századi telepekről. (Vorbericht über die in der Gemarkung von Karos freigelegten Siedlungen aus dem 10. Jahrhundert.) MFMÉ (1984-85/2) 1991., 581-615.

A középkor második felének kerámiája

A fazekasipar új elemei

Petényi Sándor

A hazai fazekasiparban több vonatkozásban is lényeges változás történt a tárgyalt időszak folyamán. Amellett, hogy országosan kiépült a mezővárosi és falusi fazekasság hálózata, fokozatosan háttérbe szorult az Árpád-korra olyannyira jellemző hurkatechnikára épülő edényművesség. A XIV. században ugyan még gyakran lehet hurkatechnikás felépítésű edényekkel találkozni, ám ennek nyomait utólagos simításokkal jobban eltüntetik (HOLL 1956, 189.). A kisebb méretű edények esetében már gyakori a szabályos korongtechnika (edényfelhúzás) alkalmazása, amelyhez még kézi korongot használnak, de annak egy fejlettebb - egyenletesebben és hosszabb ideig forgó - változatát (HOLL 1963, 343.). A XV. századtól pedig már számolni lehet - igaz elsősorban a városokban - az álló tengelyű lábkorongos típus alkalmazásával (HOLL 1956, 191).

A gyorsabb forgású, nehéz kézi korong használatának XIV. századi elterjedése azt eredményezte, hogy a fazekak az Árpád-kori edényekhez képest szabályosabb formát nyertek. A falvastagság egyenletesebbé vált, az egész testre kiterjedt a felület elsimítása, a korábbi időszakra jellemző szabálytalan vonalú bekarcolt díszítést az edények testén szabályosan futó bordázat váltotta fel, és a perem kiképzésének is nagyon változatos, tagolt formái jelentek meg (HOLL 1963, 343.). E technika XIV. századra tehető elterjedését a pénzzel kezelt edények vizsgálata is alátámasztotta (PARÁDI 1963, 224.).

Az Esztergom, Széchenyi-téri (az egykori királyi város északi része esett ide) edények többsége ilyen gyors forgású, fejlettebb típusú kézi korongon készült. A több háztartás kerámiáját megőrző leletegyüttes kiállításon bemutatott darabjai a korabeli városi lakosság használati edényeiről adnak képet.

A jól előkészített agyagból nagyrészt szabályos formájúra korongolt kerámiák a fazekasok gyakorlottságára utalnak. Az edények szabályos korongolása, kidolgozottsága iparszerűen előállított, piacra gyártott árura enged következtetni. A fejlettebb városi technika talán annak is köszönhető, hogy a XIV. században már udvari műhelyek dolgoznak, melyek működése a környéken dolgozó

fazekasokra is befolyással lehetett. A leletegyüttes néhány darabja - főleg formájában és peremkiképzésében - hasonlóságot mutat az osztrák importkerámiával is, és feltételezhető, hogy a Széchenyi-téri edényeket készítő műhely(ek) mesterei felhasználták az osztrák fazekaskészítmények megoldásait (PARÁDI 1973, 245-246.).

Az osztrák importáru a XIII. században jelenik meg Magyarországon, és a század második felére már jelentős helyet foglal el a magyar piacon. Az általában redukált tűzben szürkére égetett edények egy része grafitral kevert agyagból készült. A kisebb edényfajtákat már ekkor nehéz kézi korongon szabályosan korongolták, jelentős részüket műhelyjeggyel látva el. Olyan típusokat is készítettek, melyek a magyar anyagra ekkor még nem jellemzőek (kancsók, olvasztótégelyek), így az import nemcsak a hazai fazekasság termelésének mennyiségét és minőségét egészítette ki, hanem hiánypótló is volt (HOLL 1963, 340-343). Behozataluk folytatódik a középkor második felében, ám formai tekintetben egyszerűsödés figyelhető meg. A XV. századra a honi mesterek a keresletet mindenfajta edényféleség tekintetében ki tudták elégíteni, így csak a tartósságuk miatt kedvelt főzőfazekak és speciális funkciójú kerámiák (nagymeretű tárolóedények, öntőtégelyek stb.) behozatala volt jobbra kifizetődő. A XV. századra a fazekak legömbölyített pereme vastagabbá válik. Még mindig redukált égetéssel készülnek, bár a grafitral kevert anyagúak száma fokozatosan növekszik. Az edények peremébe nyomott műhelyjegyek közül igen gyakoriak a bécsi és a tullni jelek. Használatuk kimutatható még a XVI. században is (HOLL 1963, 346-348., 364-365.). A kiállításon a tatai vár ásatása során előkerült XV. századi edények között látható néhány osztrák importkerámia.

A középkor második felében elterjedő hazai fazekasáru közé tartozik a fedő. Lapos és kúpos változata ismert. A lapos az Árpád-kor második felében tűnik fel, ám használatával a későbbiek során felhagytak és a középkor második felére a kúpos fedő válik általánossá. A lapos fedőket technikai szempontból ugyan könnyebb volt előállítani, két okból azonban mégsem bizonyultak praktikusnak.

Az egyik ok az volt, hogy a főzőedényeknél különösen fontos zárásra a kúpos fedők alkalmasabbak voltak, mert viszonylag kis felületen - a szélüknél - érintkeztek az edény szájával. A másik pedig az, hogy a középkor második felére általánossá váló tagolt peremek körülményessé tették a lapos fedők használatát, viszont megkönnyítették a kúposakét és valószínű, hogy a peremformák belső tagolásának általánossá válása, valamint a kúpos fedők elterjedése egymással összefüggő folyamatnak volt az eredménye (PARÁDI 1958, 158-159.).

Kúpos fedők láthatók két falu, Bajna-Csima és Tardos XV-XVI. század eleji kerámiáit bemutató tárlókban.

Ugyancsak a XIV. században kezdik gyártani a hazai fazekasság készítményei közül korábban hiányzó pohárformákat. Két típusa is megjelenik ezeknek az asztali használatra szánt ivóedényeknek. A nagyobb méretű serlegtípus valószínűleg az alapformáját alkotja a másik, finomabb talpas pohár típusnak, amelyik kisebb méretű és a fala is vékonyabb (HOLL 1963, 345.). A kiállításon ez utóbbi csoporthoz tartozó darabok láthatók (Bajna-Csima), kavicssal erősen soványított, érdes tapintású, változatos típusú jellegzetes későközépkori edényekkel együtt (kancsó, korsó, csésze). Ez utóbbiak között található korban egyező, de finomabb, jobban iszapolt készítmények is.

A fazekasáruk közé tartoztak a kályhaszemek, kályhacsempék is. Az első csempék pohár alakúak voltak és a kemencék agyagfalába építették őket. Ezek nemcsak jobban sugározták, de tartották is a meleget. Legkorábbi előfordulásuk, ami egyben a kívülfűthetős kályha keletkezésének a helyét is jelzi, az alpesi tartományok - Dél-Tirol, Karinthia, Stájerország, Svájc - területére tehető, az itteni XIII. századi várakban mutatható ki először használatuk (KUBINYI 1993, 5-6. sz. 12.). A kályha szélesebb körű elterjedése a XIII-XIV. században ment végbe. Alkalmazási területének főbb régiói közé a délnémet vidékek, a Cseh Királyság és Magyarország tartozott. Az Anjou-kori Budán és Visegrádon az egyszerű, korongolt kályhaszemtől az előlappal ellátott, mázas, domborműves darabokig a csempéknek már széles választéka található meg. A XV. századi udvari és főnemesi kályhásság pedig már a legmagasabb európai színvonalon állt, kapcsolatai nemzetköziek voltak, hatása jelentős volt az országon belül is.

A kályha nem önálló iparcikként jelent meg vidékünkön, hanem a lakáskultúra fejlődésének az eredményeként, jelezve a kívülről fűtött, füstmentes szoba meglétét. A gótikus kályhákat általában alul szögletesre, felül pedig hengeres alakúra építették. A csempék díszítéseként szívesen szerepeltették a mesterek a lovagi élet, a vadászat vagy a fantázia szülte mesevilág jeleneteit, de bibliai, heraldikai ábrázolásokat, növényi és geometrikus ornamentikát is. A XV. század közepe táján Budán felállított lovagalakos kályha Európa egyik legszebb későgótikus kályhája volt. A budaival párhuzamosan más királyi és főnemesi várakban, palotákban is építettek hasonlókat (így a tatái várban is található volt egy, rekonstrukciója ma az állandó kiállításon látható). Néhány évtized alatt a vidéki udvarházakban úgyszintén feltűnnek egyszerűbb kivitelű változatai, de hatása külföldön is nyomon követhető.

Ugyancsak gyors belső fejlődés jellemzi az egyszerűbb, ún. népi kályhatípusok elterjedését (SABJÁN é.n., 11-19.). A XIV. században a budai palotában és polgárházakban az egyszerűbb kályhákat még osztrák importként hozzánk kerülő kályhaszemekből rakják (HOLL 1963, 348.). A XV. századra azonban a falusi, mezővárosi fazekasság is elérte azt a technikai szintet, amely révén már gyártani tudták a kályhákhoz szükséges különböző alakú (tál, hagyma, kupa, háromszög stb.) csempéket, amelyek használata a XV. század második felétől kezdve fokozatosan elterjedt a falvakban is. Először a vidéki nemesek kúriáiban, templomok mellé épült plébániák épületében jelentek meg, majd a paraszti lakóházakban. A XVI. század elejére az ország központi részein az egyszerűbb kályhaszemek termelése tömeges méretűvé vált, és a gazdagabb falusi házakban már megtalálhatóak voltak a mázazott, mintázott kályhaszemek is. A rendszerint a konyhából fűtött kályha és az azzal együtt járó füstmentes szoba megjelenése forradalmian új változást hozott a parasztság lakáskultúrájában (SABJÁN, é.n., 19.). A népi kályhák fent vázolt fejlődésének egyik tanúja a kiállításon bemutatott - Baj, Öregkovács-hegyen előkerült - kályha is, melyet a XV. század vége - XVI. század első fele közé eső időszakban építettek és használtak.

Szórványosan már a XIV. században és a XV. sz. első felében lehet találkozni a fazekasok azon próbálkozásaival, hogy a gazdagabb fogyasztók igényeit is kielégítő, tetszetős edényeket készítsenek. A XV. század közepéig azonban nem tudtak eljutni arra a szintre, amelyre Európa nyugati részén a korábban céhekbe tömörült mesterek elértek.

A XV. század második felében már Budán is gyártottak kívül-belül ólomházas, pecsételt díszű és majolika technikával készített asztali dísedényeket. A pecsételt kerámia ugyan előfordul egyes vidéki fazekasok készítményei között a XV. század végén (HOLL 1963, 355-364.), de használatának tömeges elterjedése csak a XVI-XVII. század folyamán történik meg. A fazekaknak általában a belsejét, a korsóknak pedig felső részük külső oldalát és belső felületét mázazták.

A XVI. század első felétől kezdve folyamatosan megtalálható az új kerámiatípus, a besimított vonalakkal díszített, füstölt, fekete edény, melyen a XVII. századtól kezdve alkalmazni kezdik a mintás-virágos besimítást is.

A XVII. századtól, főleg végétől, feltűnnek olyan edénytípusok, melyeken vékony vonalas festés, vagy más festés együttesen kerül alkalmazásra. Ezek az edények népi fazekasságunk készítményei közvetlen előzményének tarthatóak (PARÁDI 1963, 288.). Ugyanez mondható el több vonatkozásban a hódoltság-

kori török kerámiaanyagról is. Az ország jelentős részét a XVI-XVII. században megszállva tartó törökök a mérhetetlen pusztítással egyidejűleg sok és jelentős kultúrérték közvetítői is voltak. Hagyatékuk tanulmányozása és értékelése azért is fontos, mert hozzájárulhat a magyar ipartörténet számos problémájának jobb megértéséhez (FEHÉR - PARÁDI 1960, 35.). Egyebek között a török agyagművesség esetében lehet ezt megállapítani, hiszen az mind díszítési szerkezetében, mind színvilágában és motívumkincsében jelentős hatást gyakorolt népi kerámiánk fejlődésére (SOPRONI é.n., 128.).

IRODALOM

- FEHÉR - PARÁDI 1956 Ifj. Fehér Géza - Parádi Nándor: Esztergom-szenttamáshegyi 1956. évi törökkori kutatások. Esztergom Évlapjai I. 1960.
- HOLL 1956 Holl Imre: Adatok a középkori magyar fazekasság munkamódszere-
ihez. (Beiträge zu den Arbeitsmethoden der ungarischen Töpfer-
ei des Mittelalters.) Bud.Rég. 17 (1956) 177-196.
- HOLL 1963 Holl Imre: Középkori cserépedények a budai várpalotából (XIII-
XV. század). BudRég. 20. (1963) 335-382.
- KUBINYI 1993 Kubinyi András: A szobafűtés kezdete. Historia XV. 5-6. sz.
(1993) 12.
- PARÁDI 1958 Parádi Nándor: Középkori cserépfedők. Fol.Arch. X (1958).
- PARÁDI 1963 Parádi Nándor: Magyarországi pénzleletes középkori cserépedé-
nyek. (Münzfunde hortende mittelalterliche Gefässe in Ungarn.)
Arch.Ért. 90 (1963) 205-251.
- PARÁDI 1973 Parádi Nándor: Az Esztergom-Széchenyi téri ásatás. ArchÉrt 100
(1973) 232-247.
- SABJÁN é.n. Sabján Tibor: Népi cserépkályhák. Bp., é.n.
- SOPRONI é.n. Soproni Olivér: A magyar művészi kerámia születése. A török
hódoltság kerámiája. Bp., é.n.

A Baj, Öregkovács-hegyi udvarház kályhájának (XV-XVI. század) rekonstrukciója

Sabján Tibor

A kályha rekonstrukciójakor a kőből készült kályhaalap és a környékén talált kályhaszemek elemzéséből kellett kiindulni. A kőből épített kályhafal mintegy 45 cm magas volt és betapasztva a kályha lábazatát képezte. Felette négy csempesor magas lehetett a kályha tüzttere. Csak két oldalát építették tál alakú kályhaszemekből, a harmadik, fal felőli részét kőből falazták fel. (A negyedik oldal maga a ház fala volt.) A tüztér sarokcsempéi a felső sorokban áttört szerkezetűek voltak. Az "U" alakú tüztér kályhaszáj felőli részén cső alakú edényekből építettek boltozatot. Az egymásba illesztett elemek alkalmazása már az ókori edényboltozatok építésénél megfigyelhető, de a népi gyakorlat egészen a XX. századig megőrizte ezt az eljárást a fazekaskemencék és az aszalók építésénél.

A kályha hengeres felső része három oldalon a tüztér falaira, hátul a bögreboltozatra támaszkodott. Két sorát tál alakú szemekből, a harmadikat felváltva csúcsára és talpára állított háromszög alakú szemekből építették fel. Ez utóbbit a háromszögletű szemek égett hátuljából lehetett kikövetkeztetni.

A falhoz csatlakozó soroknál, de a hengeres rész soraiban is alkalmaztak félméretű, hengeres palástú kályhacsempéket. Ezeket korongolt henger alakú edények félbevágásával állították elő.

A kályha külalakját a redukált égetésű elemek sötétszürke színe határozta meg. Sárból készültek a kályha párkányai és minden valószínűség szerint a szemek közötti fugákat is sárral kenték ki. Sajnos, eredeti sártöredékek nem maradtak fenn, így ezek jellegére nincsenek konkrét adataink. Hasonló kályhák régészeti anyaga alapján elképzelhető, hogy a párkányok fonott mintázatúak voltak, felületükön vörös festést vagy fehér meszelést is alkalmazhattak. Akár festett, akár natúr színűek voltak a sározott részek, a sötétszürke felületekkel erős kontrasztot képeztek, érdekes jelleget kölcsönözve a kályha külalakjának.

A korongolt tálakból épített szemeskályhák használata a magyar parasztságnál egészen a XX. század közepéig fennmaradt. Századunkban elsősorban a mázas kályhákat készítették, de XVIII-XIX. századi forrásokból tudjuk, hogy a mázatlan, redukált égetésű példányok is gyakoriak voltak. Paraszti kályháink

részletesebb elemzése azonban arra int, hogy közvetlen előképüket ne későkő-zépkori redukált égetésű szemeskályháink között keressük.

További kályharekonstrukció várható a vértesszentkereszti apátság még restaurálás alatt álló anyagából is. A Kuny Domokos Múzeum gyűjteményét gazdagító leletegyüttesnek számos darabja - a tatai és a gesztesi vár tárgyaival együtt - az állandó kiállításon látható. A most ismertetésre kerülő leletek az ott található vértesszentkereszti anyagot egészítik ki.

A vértesszentkereszti apátság kerámia leletei

Mezősiné Kozák Éva

A Vértes hegység erdős magaslatán emelkedik a Csák-nemzetség Szent Kereszt tiszteletére szentelt, XII. század elején alapított monostora. Fénykorát II. Ugrin győri püspök és örököse, I. Miklós ispán kegyurasága idejére tehetjük (XII. század vége - XIII. század eleje). A Vértes vidékén a nemzetség szerepe a XIII. század végére csökkent, birtokaik a király tulajdonába kerültek. Hosszú időre a vidék a királyok kedvelt vadászterülete lett. A történeti és régészeti adatok bizonyítják, hogy Nagy Lajos (1342-1382) és Luxemburgi Zsigmond (1387-1437) királyok uralkodása idején is még jelentős az apátság. Zsigmond halálát követően a monostor anyagi helyzete lassan romlott. Mátyás király (1458-1490) 1478-ban a pápához írt levelében emelte fel kérését a monostor ügyében. Végül a fejevári dominikánus rend tagjai költöztek a leromosodott, elnéptelenedett apátság falai közé, és az új rend szabályaihoz alkalmazkodva, a régi falakat felhasználva építették át az épületet.

A török hódoltság korától sem írásos feljegyzés, sem leletanyag nem utal arra, hogy élet lett volna a kolostorban. A kutatási munkálatok az 1964-1971 közötti időben folytak, melynek során a gazdag anyagban számottevő kerámialeletek is előkerültek (XII-XVI. század).

A kerámiaanyag legértékesebb részét képezi az Anjou-, a Zsigmond- és Mátyás-kori díszkályhák csempeanyaga.

A csempék anyaga, külső máza, a technikai fogások és nem utolsósorban az

előlapjukon lévő ábrázolások, címerképek segítettek a Nagy Lajos- és Zsigmond-kori anyag szétválasztásában. Budán, a vári anyag közreadása (HOLL 1958, 1971.) szolgált alapul a vértesi kályhák datálására, műhelyek szerinti elkülönítésére (M. KOZÁK 1981, 1984.).

A XIV-XV. századi díszkályhák felépítése azonos. Alsó részük négyzetes, a sarkokon felezett méretű, felső, sokszögletes testük téglalapformájú dongáshátú, oromzatuk háromszögletű csempékből épült fel. A különböző sárga, barna, zöld ólommázás csempéket jellegzetes ornamentikával díszítették. Az előlapok témái: heraldikus ábrázolások, a főurak életéből vett jelenetek, vadászat, táncoló lovag, képzeletbeli szörnyek (griff, sárkány), mesejelenet, az uralkodó ábrázolása. Ezek a vértesi anyagban mind megtalálhatóak. A kályha felső testéhez tartozó darabok legtöbbször, és az oromcsempék általában építészeti részleteket utánoznak.

A vértesi kályhák készítői a budai kályhákat gyártó udvari fazekasműhelyek mesterei voltak. A kályhák megrendelője a király és főnemesség mellett az egyház is, mint ezt a vértesi kályhák példázzák.

A kolostor dominikánus idejéből, a XV. század végéről származik a mázatlan virágmotívumos- és tálalakú kályhacsempékből felépülő kályha. Készítője talán külföldi mester, aki „ES” rézmetsző mintaképét is felhasználta az előlapok díszítésére. A kályha teljes anyaga még nem restaurált, így remény lehet rekonstrukciójára.

A kolostorban a díszes kályhák mellett szemes kályhákat is használtak. Készítésekor a kályhaszemeket a tapasztásba nyomták bele. Három típus példányait tudtuk eddig kiegészíteni: tálalakú, hagyma formájú és poháralakú kályhaszemeket.

A vértesi kerámiaanyag túlnyomó többségét képezik a mindennapi élettel összefüggő fazekastermékek töredékei, amelyek korban a XII-XVI. századi időre tehetőek. Ezek a sütés-főzés, a tárolás edényei, asztali edények és kisebb számú díszkerámia. Figyelemre méltó a fehér színű, „tüske” rátétes gyertyatartó, mely a Rajna vidékéről származtatható kerámia.

Az ígéretes kerámiaanyag kor, anyag, típus, valamint műhelyek szerinti szétválasztását folyamatosan végezzük, és az anyag restaurálásának befejezése után kerülhet sor igazi értékelésre.

IRODALOM

- HOLL 1958 Holl: A középkori kályhacsempék Magyarországon. I. (Mittelalterliche Ofenkacheln in Ungarn.) BudRég. XVIII. Bp., 1958. 211-300.
- HOLL 1971 Holl: A középkori kályhacsempék Magyarországon. II. (Mittelalterliche Ofenkacheln in Ungarn.) BudRég. XXII. Bp., 1971. 161-207.
- HOLL 1990 Holl I.: Középkori kályhacsempék Magyarországon. IV. (Mittelalterliche Ofenkacheln in Ungarn.) ArchÉrt. 1990. 58-95.
- M. KOZÁK 1981 M. Kozák É.: A vértesszentkereszti bencés apátság gótikus kályhacsempéi. I-II. (Die gotischen Ofenkacheln der Benediktinerabtei von Vértesszentkereszt.) Com. Arch. Hung. 1981. 179-197., továbbá uo. 1984. 188-204.
- M. KOZÁK 1993 Mezősiné, Kozák É.: A vértesszentkereszti apátság. Művészettörténet-Műemlékvédelem. V. (1993). 60-64, 37-41., 76-77., 42. tábla

A tatai fazekasság története

Kemecsi Lajos

A Kisalföld peremén, a Gerecse lábánál fekvő Tata a legjelentősebb dunántúli fazekasközpontok egyike. A XVII. századból fennmaradt fazekastermékeken megfigyelhető a török hódoltsági edények hatása. Elsősorban az ornamentika jellegzetes. E stílus virágos-leveles-indás-korsós motívumanyaga, kompozíciója erősen érezteti hatását még a XIX. sz. népművészetében is. A virágos ornamentális díszítés elterjesztésében a török hatás mellett nagy szerepük volt a svájci eredetű anabaptistáknak, a habánoknak is. A jellegzetes habán kerámia elemei megfigyelhetők a korszak népi edényein is (DOMANOVSKY 1981, 73-75; KATONA é.n., 31-51.).

A fazekas mesterséget űző tatai iparosokról az első forrás az 1614. évi összeírás, amely szerint ismeretes a "fazekasok háza" (G. MIKLÓS é.n., 4.). Száz évvel később az országos összeírásban három tatai fazekasmester szerepelt. A település fejlődésével összhangban kialakuló céhesedési hullám idején 1722-ben kapott céhszabadalmat a tatai fazekas céh, átvéve a komáromi fazekasok 1718. évi céhlevelét.

A céhszabályok, azaz articulusok összefoglalták a céh legfontosabb szokásait, a céhbe tartozó iparosok kötelezettségeit.

A céh részletesen szabályozta az inasok kötelességeit. A három éves tanulmányok alatt az inas a műhelybeli feladatok mellett gyakran végzett házimunkát is. Az inasévek után következtek a legénysorban eltöltendő esztendőik. Minden legény legalább három évig tartozott vándorolni. A legények munkafeltételeit szigorúan megszabták. A legénynek büntetés terhe alatt tilos volt az éjjeli kimaradás, az úgynevezett "blauen Montag" (hétfői másnaposság) pedig egész heti bérének levonásával büntettetett. Tatán, mivel az átlagosnál több fazekaslegény tevékenykedett, külön legénycéhet alapítottak 1767-ben. A legénycéh articulusai 17 pontban szabályozták a legények egymás és mestereik iránti kötelességeit. A mesterré váláshoz a vándoréveket bizonyító igazolások mellett remeket is kellett készíteni. A fazekas céhben a belépéskor 25 forint taksát kellett fizetnie az új mesternek. A mesterek mindennapi életét és munkáját is szabályozta a céh. A mesterek közötti konfliktusok feloldására példa az alábbi részlet a céh jegyző-

könyveiből: "Anno 1783 Tót János és Drabik György az két fél között a mi nemű villongás és gyűlölséget tettek mai napon Békességet tettek ilyen formán, hogy valamelyik fölbontja, tehát egy arany büntetése fog lenni és letenni és az mihele be fog csukattatni az bizonyos." (VISZOLAJSZKI, 1888.) Megszabta a munkafeltételeket, az árusítás rendjét. A termékek árát közölték a vármegyei árszabályzatok, limitációk. A tatai fazekescéh 1722-ben készült céhládájában őrizték a céh iratain kívül a pecsétet és a céh pénzét is, amelyet a szigorú bírságok és büntetések is gyarapítottak.

A pecsétnyomó a céhszervezet egyik legfontosabb hivatalos tárgya volt. A tatai fazekasok a Nagybakay Péter által kialakított felosztás szerinti harmadik csoportba tartozó céhpecséttel rendelkeztek. Az igen szép kivitelű, Ádám és Éva paradicsomi bűnbeesését ábrázoló réz pecsétnyomó 1722-es évszámot visel. Ábrázolásán kétfülű fazékból nő ki az almafa. Kompozíciójával és metszésével egyike a legszebb észak-dunántúli fazekas céhpecséteknek (NAGYBÁKAY 1978, 253.).

Szintén fontos kellék volt a céhkorsó is. A tatai társulati korsó késői, csak 1865-ben készült.

A XVIII. század közepétől a tatai céheket kötelezik, hogy templomi zászlókat készíttessenek és azt az egyházi ünnepeken használják. A fazekasok évenkénti szentmiséjét Keresztelő Szent János ünnepén tartották (KÖRMENDI 1988, 5-11., VISZOLAJSZKY 1888, 47-49.).

A XVIII. század végén járt Magyarországon Robert Townson, angol tudós, aki 1793-ban ellátogatott Tatára is, és írásában megörökítette a tatai fazekasokat is. "... Gyártanak itt cserépedényeket is. Ezen gyárak közül meglátogattam az egyiket, amely nagyobb szerűnek tűnt előttem. Hanem a kisebbek érdekesebbek. Több helyütt a máshol is megszokott kemencét találtam; de azok igen szegények, nagyon egyszerű módon apró, kis kemencéket csinálnak maguknak. Belül méhkas alakú, magasságuk öt vagy hat láb, anyaguk föld és sár, oldalukon egy ajtóval. Ugyanolyan anyagú a burkolatuk is. Fenekén a talajban árkot ásnak, ahol három, vagy négy vasrudat helyeznek el: ebből áll a kemence, a vasakra pedig a cserépedényeket helyezik: az egyik oldalon mélyebben ássák ki a földet és egy nyílást készítenek, amely a kemencével közlekedik: itt szítják a tüzet. Igen nagy mennyiségű fekete cserépedényt állítanak elő. Ez nem más, mint Wedgewood úr finom gyártmányának durva utánzata. Hogy ezt a színt megadják edényeiknek, a kemencét a fa teljes elégeése előtt elzárják: így az edényeket kiteszik a füstös gőznek, amely azokba beleég. Néhányan azok közül, akik visszasugárzó kemen-

cékkal rendelkeznek, ezeket a földbe ássák: úgy hogy a négy felületlap közül hármát a föld alkot ...” (TOWNSON /1793/ 1912, 40.)

A tatai fazekasok tehát ekkor ún. fekete kerámiát készítettek. Ezeknek az edényeknek egyszerű a díszítménye, csupán sávozást, vagy spirális vonalazást tettek rá. A sávozás a legősibb a díszítőelemek között. Ezen díszítőelem elkészítéséhez tompa hegyű, kvarc folyami kavicsot használtak. A spirális vonalazás a fekete kerámiát készítő észak-dunántúli központokban általános volt (SZABAD-FALVI 1986, 56-59.). A fekete kerámiát egészen a XIX. század közepéig készítették. A XIX. század második felétől a tatai mázas edény alapszíne már fehér, olykor enyhén sárgás árnyalatú. A díszítmények színei ettől kezdődően a világoszöld és a középkék.

Az 1835-70-es évek között a tatai fazekasmesterek száma elérte a 71-et, a szegődttetett inasoké a 149-et. A tatai fazekas céhbe beléptek - mint fiók céh - a felsőgallai fazekasok is 1841-ben. Az 1900-as népszámlálásban már 96 fazekasiparos szerepel Tata-Tóvárosnál. A Dunántúl egyik legnagyobb központja ekkor a tatai. Ezekben az évtizedekben éli a fazekasipar a virágkorát. Az ezen mesterséget űzők, a céhek megszűnését követően 1872-ben a csutorásokkal együtt léptek be az Ipartársulatba. Nem minden fazekasnak volt Tatán iparendélye, saját műhelye. Ők az iparral rendelkező mestereknél végeztek bér munkát. Szerződésük általában száz-száz edényre kötött, ezért nevezték őket “százszámosoknak” (KÖRMENDI 1988, 16., KRESZ 1991, 526-530.).

Az 1920-as években a fazekasok száma 24 főről folyamatosan csökkent s 1955-ben egyedül Csiszár József dolgozott közülük. A kiállításon látható műhely az általa használtnak a rekonstrukciója. Az 1970-es évek végétől ifj. Csiszár József és Végh Ákos működik a városban fazekasmesterként.

A mesterség szakosodásánál a nyersanyag, az agyag minősége a meghatározó. A tűzálló agyaggal dolgozó kézműves a fazekas, míg a nem tűzálló agyag a korsós és a tálás nyersanyaga. Tatán nem tűzálló agyagot bányásztak, így a mesterség két utóbbi ága fejlődött ki. Az edényféleségek aránya a termelés egészében számszerű pontossággal megállapítható. (Így pl. Tatán az edények 60%-a tálasedény, 30%-a köcsög és a maradék 10% fazék illetve szilke, míg a konkurens Csákváron 84% fazék és 16% lábas.) Egyébként a mesterség technika szerinti osztódását Siklóssy László fogalmazta meg elsőként Kuny Domokosról szóló tanulmányában. Megkülönböztet ónmázás “fehéredényeseket” és mázatlan vagy ólomház fazekasokat (SIKLÓSSY 1917, 28.). Tatán nem annyira a mesterek voltak tálások vagy korsósok, hanem inkább a bér munkások, a százszámosok

szakosodtak így (KRESZ 1960, 298-302). Tűzálló agyagot a tataiak alkalmanként hoztattak. Az agyagot általában a mester napszámmal ásatta ki. A bányászásnál használt szerszámok: az ásó, a lapát és a lyukvágó. Az agyag minősége rendkívül különböző, nem csak bányánként, hanem egy-egy bánya rétegei is más tulajdonságúak.

Az ősszel kibányászott agyagot pihentetik, fagyasztják, hogy mállékonyabb legyen. A következő munkafázis, az iszapolás során a vízzel áztatott és sűrű masszává kevert agyagot földfaragó sarlóval kétszer lefaragták, így tisztították tovább. A megszikkadt, kockára vágott agyagot a fazekas lábbal megtiporja. Kétszeri kitiprás után kerülhet az agyag a gyúrópadra. Ez a munka már szorosan hozzátartozik a korongolás előkészítéséhez. Ekkor olyan gömbölyű agyagegységeket formálnak kézzel, amelyek megfelelnek a készítendő tárgyhoz szükséges agyagmennyiségnek.

A fazekas fő munkaeszköze a korong. A magyar nyelvterületen az álló tengelyű orsós korong a legelterjedtebb. A szerkezeti megoldás változatai a korongállvány esetében jelentkeznek. Tatán a korong földre vert cölöpökre erősített (KRESZ 1991, 562-568., KÖRMENDI 1988, 23-26.). A tatai korong hasonlóan a Csákváron használatoshoz, mélyített gödörben forog. A legnehezebben megtanulható munkafázis a korongozás.

A korongon végzett munka lehet terítőmunka - ez a tányérok és tálak készítése -, illetve felhúzó munka, melynek során a fazekat, köcsögöt, korsót, kancsót stb. készíti a fazekas. A korongozásnál használatos eszközök a focsos edény, amelyben a víz, illetve attól elválasztva a híg agyag van, a szorítóbőr, a fakés, amely az egyik legfontosabb eszköz. A felhúzott edényt a fazekas metsződróttal levágja a korongról. A tálak leemeléséhez a mester tálvesszőt használ, ugyan csak a keze ügyében van a tálmérték is.

A formázás után merítőkanállal földfestékekkel önti le az edényt. Az első világháborúig a tatai fazekasok még mázolás előtt is égették egyszer az edényt, ezt "zsöngélésnek" nevezték. A gondosan meghatározott, rendben rakodott kemencében 7 mázsa bükk- vagy tölgyfával 8 órán át égették az edényt. Tatán a leggyakoribb magyarországi típushoz tartozó függőleges huzatú, kerek alaprajzú katlankemencét használták. A kemence terének gazdaságos kihasználásához szükséges, hogy a fazekas már a rögzítésnél és a korongozásnál tervszerűen számítson arra, hogy a kemencében az egyes edényformákból mennyit tud elhelyezni (KRESZ 1960, 331.).

A kiszedett és kihűlt edényt már lehet mázolni. A máz törése mozsárban tör-

tént, őrlése mázórló kövön. Ez általában a legények feladata volt. A mázázás módja ugyanaz, mint az öntőfestékekkel való leöntés. A második égetés után eladásra kerül a szépen csillogó edény.

Tatán a mázas edények fehér felületét írókával díszítették, világoszöld és középkek mintákkal. Az íróka, általában gömbölyded alakú cserépedényke, melyet maga a fazekas készít. A felületén lévő nagyobb nyíláson töltik az edénykébe a díszítő folyadékot s a kisebbikbe libatoll szárából vagy fémből való csövecskét helyeznek, ezzel viszik a mintát a felületre. Az írókázás kezdetben még a kék és a zöld mellett barna és sárga színekkel is előfordult. Csak a múlt század 60-as éveire egységesült a tatái stílus (FATUSKA 1975, 37.).

A díszítmények elemeit apró egyenes vonalakból, körökből, cseppalakokból, hullámvonalakból néha növényi elemekkel vegyesen állították össze. Komplikáltabb elemek ritkábban fordulnak elő. Ezekből az egyszerű elemekből alakították ki a nagyobb motívumokat és ismétlődéseikből a sormintákat, több mint 70 különbözött. A tálaknál, tányéroknál középen két-három tengelyes, tehát csillagszerű elrendezésben egy-egy nagyobb díszítmény van. A peremeken folyamatosan körbefut, de ismétlődik a minta.

A mázatlan edények legszebb, legarchaikusabb darabjai a határi korsók, amelyeknek a vállát és a hasát vörös földfestékekkel díszítették. A díszítmények elemei geometrikusak. E korsóknak csak a száját és a csücskét mázolták.

A tatái edények díszítményeinek jellege és díszítésmódja nemcsak a Dunántúl, de az egész magyar fazekasság gyakorlatában egyedülálló. Nincs kapcsolata egyetlen más fazekasközpont stílusával sem (DOMANOVSKY 1981, 200-201.).

A kiállítás tárlóiban a Tatán készült jellegzetes edények tárgycsoportjait mutatjuk be. Elsősorban az edények formája és a használatuk adja a csoportosítás alapját.

A sütő- és főzőedények közé tartoznak a tepsik, serpenyők, lábasok, kalács-sütők, fánk-sütők, szűrők, fedők és főzőfazekak. Ezeknek az edényeknek az elkészítéséhez szükséges tűzálló agyagot a tatái fazekasok hozták, az 1910-es években vasúton szállították Magyarországról. A fazekaknál megkülönböztetünk keskenyfenekű illetve szélesfenekű fazekakat, méret szerint lakodalmas fazekat és kisfazekat. A paraszti háztartásban a legfontosabb funkciója a főzés volt. A nagyméretű lakodalmas fazekakban rendszerint az udvaron rakott szabad tűz helyen főztek. A széles fenekű fazék használata összefügg a "sparhert" vagy a "masina" mint tűzhely múlt század végétől követhető terjedésével. Mivel a láng nem nyaldosta körül és nem kormozta, ezért mázas lehetett kívülről is. Olyan

ételek főzésére volt a legalkalmasabb, melyeknek - mint a káposzta, bab, húsleves, kása - egyenletes, lassú tűz kellett. Különböző fazekakból háztartásonként a harmincas években 8-10 darab volt használatban.

A tatai fazekasok a kereskedőknek egységáron 100 darab edényt a fazekak esetében az alábbi megoszlásban adtak (KÖRMENDI 1988, 40.):

- 30 db 1/2 literes pohár,
- 20 db literes bögre,
- 20 db 1 1/2 literes bögre,
- 20 db 2 literes fazék,
- 10 db 3 literes fazék.

A terítőmunkával készülő tálasedények közé tartoznak: a kistányérok, evőtányérok, kis csészetálak, nagy csészetálak, krajcáros tálak, kétpénzes tálak, polturás tálak, garasos tálak, nagycsekély és karimás tálak. A tálak méretének rendje fazekasközpontonként bizonyos eltérésekkel alakult ki, különbség volt a formában és a méretben illetve az elnevezésekben is (KRESZ - IGAZ 1965, 87-131). Ezek a méretre vonatkozó elnevezések megőrizték az edények régi árait. Sőt a poltura, amely mint pénzegység 1780 körül ment ki a használatból, arra utal, hogy az egész mértékrendszer és az így rögződött árak eredete XVII-XVIII. századi, és még a hódoltság alatt vagy után kialakult fazekaskereskedelem emléket őrizi.

A tatai mesterek az alábbi felosztásban adták el a kereskedőknek egységáron a 100 darab edényt, melyet "folyóedénynek" neveztek (KÖRMENDI 1988, 39-40.):

- 25 db százzámos tányér,
- 15 db nagy tányér,
- 10 db kis csészetál,
- 10 db nagy csészetál,
- 15 db krajcáros tál vagy aprótál,
- 12 db kétpénzes tál,
- 7 db polturás tál,
- 1 db nagycsekély tál,
- 1 db karimás tál.

A tányérok, tálak száma elérte háztartásonként akár a 20-30 darabot is. Lakodalomkor, aratás táján, disznóölés idején sok tányér kellett. Elsősorban tehát a használat szabta meg, hogy melyik edény milyen mennyiségben készüljön. A tatái tálások jellegzetes edényeit széles körzetben használták a vidéken. Mind a tálasedénynél, mind a fazekaknál megfigyelhető, hogy a ritkán használt és drága nagy formákból csak néhány darabot égettek. A közepes méreteket csinálták a legnagyobb mennyiségben (KRESZ 1960, 334., 338.).

A tárolóedények készítéséhez a Tatán bányászott agyag minősége tökéletesen megfelelt. A tárolóedények közé tartoznak: a szilkék, komaszilkék, ikerbögrék, bödönök, fületlen és füles köcsögök, bögrék. Az edények között megtalálhatóak az ételhordásra használatosak és a konyhai tárolóedények is.

A legnagyobb számban egy háztartásban a tejesköcsögöket használták. Míg a szilke mindig kívül-belül mázas, a köcsög gyakran teljesen mázatlan vagy csak belül mázas. Az ételvivésre szolgáló ikeredényből különösen sokat készítettek a tatái fazekasközpontban a kisalföldi és az észak-dunántúli parasztság számára.

A tatái fazekasok a köcsögöknél az alábbi felosztást alkalmazták 100 edény esetén (KÖRMENDI 1988, 40.).

40 db literes köcsög,
40 db 1 1/2 literes,
20 db 2 literes.

A száz darab edény ára 1 mázsa búza ára volt. Az edények ára úgy változott, ahogyan a búzáé. A fennálló edények összetétele módosult az évszakok szerint. Tavasszal először sok nagy köcsög, majd mikor már apasztottak a tehének, sok kis köcsög kellett. Szilkét félliterest-literest akkor vettek mikor veteményezni mentek. Kapálás idején korsót és páros szilkét (ikeredényt) vettek többet.

A tárolóedények külön csoportja a folyadéktárolóké. Ide tartoznak a vízesedények - korsók, kanták, kiöntőcsöves kanták - és a borosedények: kancsók, kulacsok és pálinkatartó butykos, korsók, butellák.

A legnagyobb mennyiségben határi korsókat készítettek a fazekasok. Ezekben a korsókban még napon sem melegszik fel könnyen a víz, mert a korsó vízes felülete szétszórja a sugarakat. Korsókat készítettek Tatán a "százasok" nevezett iparosok is. Egy-egy darab elkészítéséhez fél óra elegendő volt.

A boros és pálinkasedények, ellentétben az eddig felsoroltakkal, nem ún. folyóedényként készültek a vásárokra, hanem barátságból, ajándékba vagy meg-

rendelésre csinálták. Ezeken az edényeken gyakori a tulajdonos nevét, a készítés évszámát olykor versbe foglalt jókívánságot őrző felirat. Ezek az edények sokkal kisebb számban készültek mint a folyóedények.

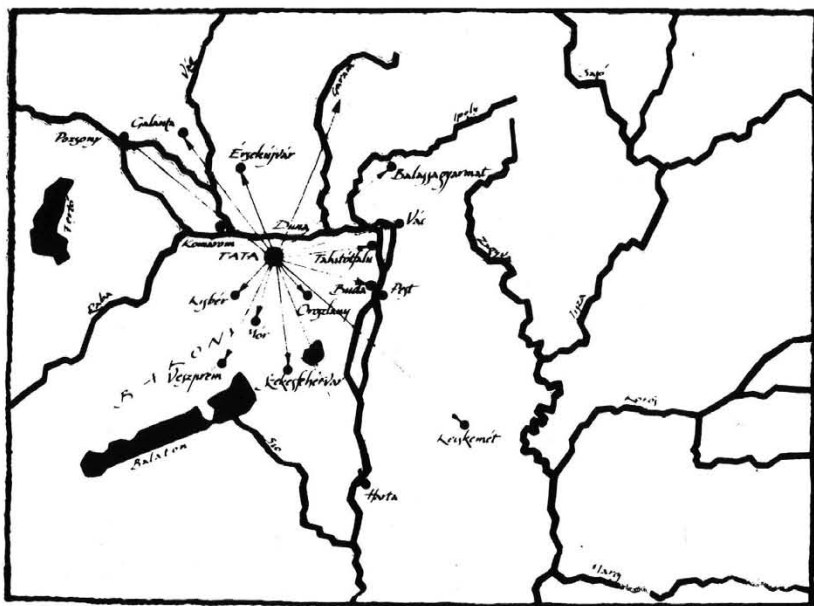
A kiöntőcsöves kancsók elterjedésének határa egybeesik a hódoltságával. A tatai edények között található példányok Domanovszky György felosztása szerint a III. típusba tartoznak. A típus legszembeütőbb vonása a szájremberből kiemelkedő kiöntőcső és az ebből következő szájnnyílás feletti félfedél. A kiállításon is látható egy igen szép, zöld mázas feliratos edény 1848-ból (DOMANOVSKY 1940, 222-223.). A zöld máz előszeretettel a megrendelésre készült edényeken az magyarázza, hogy az ólom mázas kerámia régi színskálájában ez volt a legdrágább szín. A butellák közül a kiállításon egy szépen megmunkált 1888-ban készült könyvbutellát mutatunk be. Típusára jellemző a felirata: "Ének tár III. bővítet kiadás".

A vegyes edények és cseréptárgyak között megtalálhatóak tintatartók, varrósdoboz, szenteltvíztartó, virágcserep, itatók, a különböző búcsúfiák mint a perselyek, játékedények, fűtyülők. A búcsúkra készült tárgyak közül az egyik leghíresebb a kocsi búcsúra készült cserépcsengő. A csengőket az árusító fazekasasszony kosárba tette és elrendezte szín szerint: fehéret, zöldet váltakozva. A tatai fazekasok a kocsi búcsún kívül árusítottak még a péli földszentkeresztii és a vértessomlóii búcsúkon is. Ezekre a búcsúkra általában szenteltvíztartó kis korsókat készítettek.

A vegyes tárgyak között szerepelnek ezúttal a korongolt kályhaszemek is. A dunántúli kályhás központok közt ismert Tata is. Itt tálszerűen mélyülő, négyzetes kályhafiókot gyártottak, kályháikat ezekből a korongolt kályhaelemekből építették. A tál alakú kályhaszemek formázásához négyszögletes fakeretet használtak. A formázásban az alábbi munkafázisok különíthetők el

- a keret korongra helyezése,
- a kiporciózott agyag korongra csapása,
- ebből tányér korongolása,
- a tányér szögletesre formálása a keret felemelésével,
- a fölösleges agyag levágása a keret fölött.

Egy kályha csempéinek, tartozékainak megformázása két hetet vett igénybe (PALÁDI 1991, 602-608., SÁBJÁN é.n., 90-95.). A Kisalföldön és a Bakony-Vértes vele érintkező tájain a fél hengerre, koporsófedélre emlékeztető kályha-

• Tatai edény elterjedése •

forma terjedt el. A kályhafiókok általában mázasak és jellegzetes tatai kék és zöld írókás díszítésűek.

A tatai fazekasközpont piac körzetét bemutató térképen látható, milyen széles körben elterjedt a Dunántúl északi részén, a Garam és az Ipoly völgyében, a Csallóközben és szóróványosan a Duna-Tisza között. A vásárcörzetek határai nem voltak merevek, az érintkezési területek sokszor fedték egymást. A legnagyobb konkurenciát a Dunántúlon a csákvári edények jelentették. Mivel tűzálló agyagból készültek így nehéz volt a tataiaknak ezekkel versenyezni. Véglegesen a versenyt nem a csákvári fazekasokkal szemben veszítették el, hanem a gyorsan fejlődő gyáriparral.

IRODALOM

- DOMANOVSKY 1940 Domanovszky György: Kiöntőcsöves edények és magyarországi elterjedésük. *Ethnographia*, 1940. 211-227.
- DOMANOVSKY 1981 Domanovszky György: A magyar nép díszítőművésze-te. Bp., 1981.
- FATUSKA 1975 Fatuska János: Tatai fazekasság. Krónika (Komárom megyei Múzeumok Tájékoztatója) IV. Tata, 1975.
- G. MIKLÓS é.n. G. Miklós Márta: A tatai céhek. KDM Gyűjteményei I., Tata, é.n.
- KATONA é.n. Katona Imre: Habán művészeti emlékek Magyarországon. Bp., é.n.
- KÖRMENDI 1988 Körmendi Géza: A tatai fazekasság története. Tatabánya, 1988.
- KRESZ 1991 Kresz Mária: Agyagművesség. In: Magyar Néprajz III. Bp., 1991.
- KRESZ - IGAZ 1965 Kresz Mária - Igaz Mária: A népi cserépedények szakter-minológiája. Néprajzi Értesítő XLVII. (1965), 87-131.
- KRESZ 1960 Kresz Mária: Fazekas, korsós, tálas. *Ethnographia*, 1960. 297-370.
- NAGYBÁKAY 1978 Nagybakay Péter: Magyarországi fazekas cégpecsétek. *Ethnographia*, 1978., 244-263.
- PALÁDI 1991 Paládi-Kovács Attila: Kályhás mesterség. In: Magyar Néprajz III. Bp., 1991.
- SABJÁN é.n. Sabján Tibor: Népi cserépkályhák. Bp., é.n.
- SIKLÓSSY 1917 Siklóssy László: Kuny Domokos egy budai keramikus a XVI-II. században. Bp., 1917.
- SZABADFALVI 1986 Szabadfalvi József: A magyar fekete-kerámia. Bp., 1986.
- TOWNSON 1793 Townson angol tudós leírása Komárom megyei tartózkodásáról 1793-ban. *Komáromi Újság*, 1912. 40. sz.
- VISZOLAJSZKY 1888 Viszolajszky István : A tatai czéhekről. *Tata-Tóvárosi Híradó* 1888., 47. 48. 49. sz.

Művészi kerámiagyártás

Kövesdi Mónika

A művészi kerámiagyártás Tatán - mint az ország területén általában - a török alól felszabadult területek gazdasági fellendülésével párhuzamosan, a XVIII. század közepén vette kezdetét. Ez a jelenség összefügg azzal a ténnyel, hogy a város 1727-től az Eszterházy család Tata-gesztesi uradalmának központja volt. Az Eszterházyak mecénási áldozatai, nagyszabású építkezései a családi reprezentáció kifejezését szolgálták.

A század közepén tették le a kegyúri kezdeményezésű plébániatemplom alapkövét, letelepítették a kapucinusokat, néhány évvel később a piaristákat, kastélyt emeltek, és a kisváros rövidesen jelentős ipari tevékenységgel bíró virágzó mezőváros arculatát mutatta. Nem csekély ambícióról árulkodik az a tény is, hogy gróf Eszterházy József 1758-ban - a Lotharingiai Ferenc császár által alapított holicsei fajanszgyár után az ország területén másodikként - fajanszmanufaktúrát létesített Tatán.

A fajansz a XVII-XVIII. század legnépszerűbb kerámiaműfaja volt. A XVIII. században - miután Erős Ágost szász választófejedelem alkimistái, Böttger és Tschirnhaus 1709-ben felfedezték az európai porcelánt - a fajansz széles körök igényei számára próbálta a porcelánt pótolni és utánozni. A főúri asztalokra kerülő kincset érő meissenai (s nem sokkal később bécsi) porcelán helyett a nemesesség és a városi polgárság ön- és fajanszedényeket használt és fajansz díszkerámiákat helyezett el otthonaiban. Ezek a fajanszáruk ekkor már adaptálták a porcelán edénytípusait, díszítésének módját (az ún. porcelántechnikát), mintáit (a dekorokat), és követték a népszerű porcelánplasztikát.

A fajanszedény alapteste cserép, akár a közönséges fazekasáruké, tőlük a mázazás, díszítés technikája, és az előállítás módja különbözteti meg. (Az azonos alapanyag: a márgás agyag magyarázza azt az összefüggést, amely a habán fehéredényesség, a népi fazekasság és a manufaktúris kerámiagyártás között fennáll. Nem elsősorban a mesterek, művészi inspirációik és a motívumok teremtik meg a folytonosságot, hanem a nyersanyaglelőhelyek.) Az alaptestet fehér ónmáz fedi, amellyel az egyszer már kiégetett edényt beborítják. Általában így is kiégetik magas hőfokon, mielőtt a fémoxidokból nyert ragyogó színekkel

a festett díszítést ecsettel felvinnék. A máz hófehér felületén elszórtan megjelenő dekor már a porcelán befolyását mutatja, ugyanakkor az alapanyag és a máz vastagsága miatt a fajansz minden esetben megőrzi vaskosabb, nehézkesebb, rusztikusabb karakterét. Az agyagot sokszorosítással: öntéssel, préssel munkálták meg, mázazták, és egyedileg festették.

A fajansz Közép-Európában főként a habánok (KATONA, 1974.) tevékenysége folytán vált elterjedtté. Reneszánsz motívumokat őrző, igen magas művészi és technikai színvonalról tanúskodó edényeiket zárt telepeiken, munkamegosztáson alapuló műhelyközösségekben készítették. Ezek az áruk hosszú időn keresztül keresettek és népszerűek voltak, mígnem a szekta erőszakos katolizálása után a felbomló telepek beolvadtak a környező etnikumba, mestereikből helyi fazekasok vagy a manufaktúrák alkalmazottai lettek, termékeik másfajta (figurális) formakincssel gazdagodva utat találtak mind a művészi, mind a népi kerámia felé.

A habán fazekasok termékei a XIX. század végén válnak a műgyűjtemények féltett kincseivé, főúri ebédlők enteriőrjeinek hangulatkeltő darabjaivá. A tatai múzeum habán kerámiái a majki Eszterházy-kastély ebédlőjéből származnak.

A holicsei és tatai fajansz formakincse és díszítésmódja a virágzó európai manufaktúrákból, elzászi és német gyárakból, Strassburgból nyerte inspirációit az ide vándorolt mesterek közvetítésével. A később létrejött többi kisebb-nagyobb fajanszgyár (az ún. népies fajansz műhelyek) az ő termékeiket követte.

A holicsei gyárat 1743-ban alapították. A kerámiagyártás hosszú ideig udvari monopólium volt, és a porcelán terén a XIX. századig az is maradt. Nemcsak reprezentációs törekvést és üzleti ambíciót kell hát látnunk Eszterházy József 1758-as gyáralapításában, hanem tisztelnünk kell az úttörő kísérlet bátorságát is. A tatai fajanszgyártás 1758-as kudarca - a Holicstról meghívott Pfeiffer Sebestyén távozott a gyárból és az üzem megszűnt - talán a kezdeti nehézségeknek tudható be. 1768-ban azonban újra jelentkezett három holicsei mester, Pram András, Deutscher Pál és Schweiger Antal, hogy bérbe vegye a korábbi fajanszgyárat, a József-kallómalom épületét. Gróf Eszterházy Ferenc, József utóda, szívesen látta őket, és hamarosan újra működni kezdett a gyár. Pram András, a gyár vezetője, az égetés és a masszák készítésének felügyelője, formakészítő és mintázó rövidesen visszaszökött Holicstra, ám helyét nemsokára átvette a szintén Holicstról érkezett Hermann Sándor. Hermann a Holicson működő Elzász-lotaringiai művészcsoporthoz tagja volt. Dominique Cuny keramikus özvegyét vette feleségül, s így a később szintén keramikussá lett Kuny Domokos mostohaapja

Hermann Sándorné, Frank Krisztina epitáfiuma, fajansz, Tata, 1788.

lett. Hermann Sándor, majd halála (1772) után felesége, Frank Krisztina ragyogóan és sikeresen vezette a gyárat 1788-ig. A virágzásban nagy szerepet játszott az uradalom, amely nemcsak megrendelője, hanem - a díszlakomák, társasági események folytán, amelyekre a gyár díszedényeket, dísztárgyakat, plasztikákat készített - népszerűsítője is volt a tatai fajansznak.

Siklóssy László volt a tatai kerámia első méltatója, és Kuny Domokos monográfusa (SIKLÓSSY, 1917.). Munkája felhívta a figyelmet a tatai kerámia jelentőségére és művészeti kapcsolataira. Meglehetősen keveset tudnánk azonban a mesterekről, azok származásáról, művészi inspirációjáról, a gyár történetéről Révhelyi Elemér beható és alapos levéltári kutatásainélkül (RÉVHELYI, 1941.), amelyeket még a második világháború előtt, a birtokigazgatás irataiban és az anyakönyvekben folytatott. Ezek nélkül az adatok nélkül ma már szinte lehetetlen volna Deutscher Pál, Hermann Sándor vagy Schweiger Antal működését nyomon követni.

Deutscher Pál dekorfestőként működött a fajanszgyárnál. Holicsi mintákat alkalmazott, az egyszínfestésű (máz feletti kék, rézzöld, bíbor) és a színes virágcsokros (az ún. strassburgi rózsacsokros) díszítésű edényeken. 1777 után még egy egészen kiváló tehetségű mester érkezett Holicsról: Radiel János. Az ő nevéhez fűződnek az egyszínfestésű romtájas jelenetek, amelyek a kor divatos keleti-es stílusát, a chinoiserie-t követik. A vezető mesterek mellett természetesen több festő is működött a gyárban, mind máz feletti színes festést végzők, mind az egyszerűbb technikájú máz alatti kékkel dolgozó ún. kékfestők.

A tatai gyárnak Schweiger Antal személyében nagyszerű mintázója volt. Az Iparművészeti Múzeum őrzi Holicson készített gyönyörű fajansz szobrai; szobrászi tevékenységét Tatán is folytatta. A porcelán és a fajansz esetében a plasztikai feladat nem pusztán autonóm (természetesen kisméretű) szobrászati alkotásokat jelent. Az edényeken is alkalmaztak plasztikai díszet (pl. a fedők gyümölcsalakú fogói), sőt plasztikának álcázott edényeket (BALLA 1955, 73-77) is gyártottak (papagáj alakú palack, spárgaköteg alakú doboz, káposztalevél alakú tálca). A teljes szervizek (desszertkészletek) elképzelhetetlenek voltak hozzájuk tartozó dísz tárgy, asztalközépre helyezett kispasztika nélkül. Jó példa a szobrászi feladatra a figurális sótartó, fedeles kosara(ka)t tartó női- és férfi alak formájában (párban). Önálló szobrászi, mintázói feladat volt a magánájtatosság céljait szolgáló szenteltvíztartó, amely feszületes hátlappal díszítve egyszerű edény, a kendőjét nyújtó Veronika alakjában megfogalmazva azonban autonóm szobrászati alkotás. A Veronika-alakos szenteltvíztartó előképét ugyanúgy Holicstól vették át, mint a többi edénytípusát, és népszerűségét bizonyítja, hogy még a népies fajanszműhelyekben (Stomfa) is készítették ezeket.

Schweigernek Tatán készült önálló fajanszszobra nem maradt fenn, csupán egy volutás szobortalapzatról tudunk, amelyen valamely szent (talán a közkedvelt Nepomuki Szent János) alakja állhatott. Schweiger nagyszerű szobrászi tehetségéről a Tatán felállított köztéri szobrok árulkodnak. Más keramikusok is teljesítettek megbízásokat a "grand art" területén: Grassi például, a bécsi porcelángyár vezető szobrásza a schönbrunni parkszobrok mintázásában vett részt.

Külön csoportot alkotnak a tatai gyár termékei között azok a dísz tárgyak, amelyeket Révhelyi Elemér az architektonikus asztaldíszek sorában említ. Ezek közé tartozik az a nagyszerű emléktárgy, amelyet József nádor tatai látogatásának tiszteletére készítettek. A koronával és címerrel lezárt, fesztonos, építészeti tagolású munka márványt utánzó festésével ahhoz az edénycsoporthoz is kapcsolódik, amelyek megtévesztően utánozzák azt az organikus formát, melynek

tárolására szolgálnak. Az ilyenfajta “csalás” nem áll távol a barokk művészet illuzionizmusától.

Az inkább dísz tárgynak, mint sem funkcióval bíró edénynek (fűszertartó vagy ékszerszobor) szánt kis fiókos szekreterekből több is fennmaradt. Ezeket - természetesen - faerezetet utánzó festés borítja, kis mezőkben lenyűgöző figurális jelenetekkel.

A megtévesztően formált edények (papagáj, szőlőfürt, káposztafej) sorába tartoznak azok a dísz tányérok, amelyeket sajátosan tatai alkotásoknak tartanak: a rákos tányérok. Ez esetben a tányér tükrében elhelyezett festés helyét veszik át a naturalisztikusan megformált megtévesztés, csalás (játék) céljával elhelyezett rákok és csigák. Ne felejtjük el, hogy a kor esztétikai érzéke vonzónak találta a naturalisztikus csendéleteket, a vadászszákmány, a nyers húsok ábrázolását. A festészetben is gyakran találkozunk ún. “trompe l’œil”-képekkel (csaliképekkel), amelyek azt a látszatot keltik, mintha mondjuk a festmény valójában a fal egy darabja lenne, reászögelt szentképekkel, felakasztott szentolvasóval.

Számolnunk kell a jelenséggel is, hogy az uralkodó korstílus ez időtájt már a klasszicizmus formanyelve volt, amikor ezeket az edényeket még mindig használták, igényelték, a készletek hiányzó darabjait hasonlóval egészítették ki. Készült fűzérdíszes peremű - vagyis klasszicizáló, későbarokk hatású - rákos tányér is.

A klasszicizáló későbarokk (a Louis XVI.-stílus) egységes formában jelentkezett a tatai gyár termékei között. Finom, egyszerű edényformák, szerény fűzér- és szalagdísz (gyakran egyszínű, fekete festéssel) jellemzi; a kannácskák, cukortartók állatalakos lábacskán állnak.

Ettől a Louis XVI.-stílusú csoporttól eltekintve a gyár termékei a XIX. század elejéig alig változnak. A Hermann Sándorné Frank Krisztina vezetése alatt virágkorát élő gyár a XIX. század második évtizedében már hanyatlik, mivel a fajansz iránti kereslet erősen megcsappant.

A porcelán elterjedtebbé, elérhetőbbé válik, a barokk lelkületét őrző idejétmúlt, és ami a legfontosabb: megjelenik egy olcsóbb, divatosabb, tetszetősebb, tartósabb kerámiafajta: a kőedény.

A tatai fajanszmanufaktúra utolsó évtizedeiben a gyár vezetését Hermann Sándor lánya, Terézia veszi át férjével, Schlögl János Györggyel. Kuny Domokos, Frank Krisztina idősebb gyermeke kiszorul a tatai gyárból, és megalapítja a budai fajanszgyárat, amelyben saját művészi ambícióit teljesíti ki. (Itt kell megemlékeznünk múzeumunk névadójáról, aki igen tehetséges, találékony és vállal-

Schlögl János György és Hermann Terézia miniatűr portréi, akvarell

kozó szellemű keramikus volt, ennek ellenére élete küzdelmekkel és kudarccokkal teli. Sorsa és pályája a kor tipikus magyar művészpályáját reprezentálja, amely a körülmények miatt, legjobb kezdeményezései ellenére sem válhatott sikeresé.)

Schlögl János György lánya Pasteiner Józsefhez megy feleségül, 1824-ig övék a gyár. Ekkor már kőedény is készül Tatán, amelynek gyártását (akárcsak Holicson) fokozatosan vezették be.¹ Stingl Vincét, a magyar kerámia- és porcelángyártás történetében kulcsszerepet játszó arkanistát alkalmazzák az alapanyag és a máz kikísérletezésénél. Stingl Vince Tatán kezdi meg működését, ahonnan Fischer Mózes Áron, a gyár új tulajdonosa űzi el, s hívja helyébe Windschügel Antalt Pápáról. Stingl ezután Pápára kerül, ahol már nemcsak kőedényt, hanem kísérleti jelleggel porcelánt is készít. Pápáról Herendre megy, ahol önálló vállalkozásként porcelángyárat létesít. A herendi gyárból a tatai születésű Fischer Mór szorítja ki, nevének emlékét is kitörölve a köztudatból. Bár kevés adat áll róla rendelkezésre (MIHALIK 1964, 271-280.), alighanem őbenne tisztelhetjük a magyar porcelán feltalálóját.

Hogy Tatának milyen fontos szerepe van a magyar kerámiatörténetben, azt nemcsak Stingl Vince működése, hanem az innen kirajzó Fischer-család tevé-

kenysége is bizonyítja. Fischer Mózes Áron posztókereskedő nagybátyjától, Fischer Wolfgangtól örökölte a tatai gyárat. Később maga mellé vette fiát, Károlyt, aki halála után egyedül vezette az üzemet az 1870-es évekig. Fischer Mózes Áron másik fia, Károly testvére (egyben Fischer Mór veje), Fischer Ignác a művészileg, technikailag magas színvonalú pesti kőedénygyár tulajdonosa. Fischer Mózes Áron unokaöccse, Fischer Mór a herendi gyár igazgatója, aki később fiait is bevonja a gyár vezetésébe. Idősebb fiával, Dezsővel az 1870-es évek derekán porcelánfestődét nyit Tatán, miután a gyár vezetésében támadt viszályok miatt visszavonul Tatára. Fischer Mór másik fia, Vilmos Kolozsváron nyit porcelánfestődét. A Tatán működő Fischer Dezső fia, Farkasházy Fischer Jenő a herendi gyár igazgatója, a termelés fellendítője lesz a századforduló idején, maga is kiváló keramikus és művészeti író. Fischer Ignác fia, Fischer Emil szintén a gyáralapítók közé tartozik - üzeme Pesten működött.

Fischer Károly és felesége, Krishaber Lotti, ceruza és akvarell, 1855.

A Fischer-család története a keramikában, művészettörténetben szinte napjainkig vezet, ám térjünk vissza a kezdetekhez, az 1820-as évekhez, amikor a jóhírű tatai gyár a Fischer-család tulajdonába kerül. A Fischerek - mint a kőedénygyarak tulajdonosai általában - tőkével rendelkező vállalkozók voltak: posztókereskedők. Az új, kapitalizálódó struktúrában a gyárat már nem az uradalom, hanem a vállalkozó állítja fel és finanszírozza.

A gyártás maga semmivel sem egyszerűbb, mint a fajansz előállítás; ugyanúgy többszöri, magas fokú égetéssel történik. Az alapanyag, a massa összetétele igen bonyolult, többféle agyagfajtát (köztük a porcelán nyersanyagát, fehér kaolint) kevernek földpáttal és kvarccal. Erre a piszkosfehér, illetve világossárga masszára kerül a dekor, nem ritkán rézmetszetes levonóképpel sokszorosítva. A minta fölé vékony, átlátszó, ólomszerű máz kerül. A formákat préskorongon alakítják ki. A préselt forma gyakran plasztikus, pl. kosárfonatot utánzó, vagy levéldíszes. A kiégetett tárgy rendkívül tömör, kemény és tartós, a sokszorosított

díszítés és sorozatgyártás olcsóvá teszi előállítását. A kőedény nem veszi fel ugyan a versenyt a porcelánnal, mégis nyilvánvaló, hogy a kor divatos edényformáit a bécsi és meissenai gyárból veszi át (áttört és fonott peremdíszű tányérok). A fajansz hagyományait is őrzi, a megtévesztő, plasztikus edényeket újra és újra utánozza. A kőedénygyártás megindulásakor a fajanszgyártól örökölt gipszmin-tákat, előképeket még használják, a század második felében, a historizmus ide-jén újra előveszik.

A gyár termékeire kezdetben plasztikus díszű formák, az egyszerű dekorok jellemzőek, a massa összetételének és az égetés hőfokának kikísérletezése gyak-ran a színek elváltozását, a festék szétfolyását, a máz lepattogzását eredményez-ték. A század közepén megjelenik a keleties-magyaros, ornamentális dekor, amely szőnyegszerűen borítja be a felületet. A színesen festett virágok körvonalait hi-bátlanul beégetett arany kontúr fogja össze. Ezek a tárgyak már inkább díszedé-nyek, és a pesti Fischer-gyár, távolabbról pedig a Zsolnay-gyár termékeivel mu-tatnak stílári rokonságot.

Az európai porcelán és konkrétan a (XVIII. századi meissenit közvetítő) he-rendi porcelán is a kőedény előképévé vált a XIX. század második felében. Máz alatti kékkel festett kínai Ming-porcelánokat utánzó díszvázák mellett a herendi porcelánok kínai zsánerjeleneteit is megtaláljuk. A saját útját járó, plasztikus díszedény és használati kőedény helyét lassacskán a porcelánt utánzó díszedény váltja fel, a kor igényeit a divatos dekorokkal, a magyaros-keleties, vagy a Theodor Deck-féle díszítményekkel kielégítve. Theodor Deck francia keramikus nevé-hez számtalan gyorsan elterjedő újítás fűződik, amelyek a világkiállítások alkal-mával váltak vonzóvá és tetszetőssé a széles közönség számára. Keleties-törö-kös virágmintájú edényei hatással voltak a magyar gyárakra is.

A Fischer-féle kőedénygyár sem magas technikai és művészi minőséget, sem egyéni szint nem képvisel a magyar kerámiatörténetben. Kielégítették azonban azokat az igényeket, amelyeket a polgári réteg - amely nem márkás, ámde tetsze-tős termékeket kívánt - elvárt tőlük.

A gyár egyre szélesítette profilját. Vastagfalú, népies díszű (rusztikus rózsac-sokros) edényeit vásárokon árulta a mezőváros és környéke piacain, komoly konkurenciát jelentve a helybeli fazekasok számára. Emellett kályhákat is gyár-tott. A múzeum raktárában vár rekonstrukcióra az a zöld ólomázas, plasztikus díszű, ún. svéd típusú kályha, amely a korszak tipikusan polgári, külsejében tar-tózkodóan megnyerő darabja volt.

Itt kell utalnunk arra a korábbi fajanszkályhára, amelynek restaurálására és

felállítására jelen kiállítás adott alkalmat. A szerény külsejű, tisztán klasszicizáló ónmázás kályha azoknak a kályháknak a sorába tartozik, amelyek a XVIII-XIX. században kastélyaink enteriőrjeinek meghatározó darabjai voltak. Készülhettek pozsonyi vagy győri kályhásmeister műhelyében, esetleg a fajanszmanufaktúrában is (bár ezt semmilyen adat nem támasztja alá). A tatai múzeum kályháinak (a másik, romantikus stílusú, hatalmas méretű kályha egyelőre a raktárban pihen) származásával, sorsával kapcsolatban egyetlen dolog tudható teljes bizonyossággal: eredetileg az Eszterházyak által levéltárnak, képtárnak és irodának használt vár berendezéséhez tartoztak.

Az első fontos paradigmaváltás után - melynek során az uradalmi finanszírozású "fabrika" magánvállalkozás lett, a fajansz helyét pedig átvette a technikailag, megjelenésében más, és eltérő igényeket kielégítő köedény - a XIX. század 70-es éveiben újabb jelentős változás állt be a kerámiagyártás területén. A Fischer-féle köedénygyárat - amelyet 1861-től Fischer Károly vezetett, s amely társas vállalkozás formájában Fischer és Nobel cégnév alatt működött a 70-es évek derekáig - a bécsi Hardtmuth-gyár vásárolta meg, amely - eddigi forrásaink szerint - kizárólag kályhagyártással foglalkozott. Eközben már működött a városban a Herendről visszatért Fischer Mórnak és fiának, Dezsőnek a porcelánfestődéje, amely valószínűleg egy itteni porcelángyár létesítésének szándékával vette kezdetét (KATONA 1984, 52.).

A porcelán festése - a fajansszal és főleg a keménycseréppel ellentétben - független a gyártástól. Az alaptestet - amely földpátból, kvarcból és kaolinból áll - préskorongon állítják elő, kiégetik, majd a hasonló alapanyagú, de más összetételű mázzal beborítva újra kemencébe kerül. Az elkészült, hibátlan fehérségű, ragyogó felületű edényre, szoborra ezután kerül a festés, amely - mivel a porcelán kiégetése igen magas hőfokon történik - a legkülönbözőbb színű festékek beégetését teszi lehetővé. Ez a porcelán páratlan lehetősége és varázsa.

Fischer Dezső festődéjének fényes sikereit a herendi gyár vezetésének válsága és kudarca okozta. Fischer Dezső testvérei lemondtak az eddig használt klasszikus dekorok alkalmazásáról, egyszerűbb, olcsó áru készítésére törekedtek. Míg Herenden nagy mennyiségű, festetlen, porcelán fehéráru halmozódott fel, a tatai festőde magastűzű kemencéiben a hagyományos dekorok ragyogó színeit égették. A Viktória-mintával, Liechtenstein-mintával festett edények aljára Fischer Dezső gyári jegyként - apja jogán - a Herendre utaló koronás címert, mellé monogramját és a T betűt (Tata) festette. Nemzetközi sikereit is, mint "Fischer Mór fia" aratta: a tatai múzeumban őrzött díszokleveleken is e név szerepel.

A barcelonai világkiállítás aranyérme, 1888.

Később a herendi gyár a sikeres és szinte riválisaként jelentkező tatai gyártól megtagadta a festetlen fehérárut, ezért Fischer Dezső meissenai és cseh porcelánt szerzett be s ezeket festette.

A tatai múzeum két fonott szélű, virágcsokorral díszített tányérja utal arra, hogy a festőműhely kapcsolatban állt a Hardtmuth-gyárral. A tányérok alján a masszába benyomva a Hardtmuth-gyár bélyegzője látható, e fölé festette a címet és monogramját Fischer Dezső. A két kerámiaüzem tehát nem állt versenben egymással, amint azt a szakirodalom korábban feltételezte (KATONA 1984, 53.) - ellenkezőleg. A Hardtmuth-gyár a kályhák mellett művészi kerámiát, porcelánt is gyártott, s azt a jól működő festőde díszítette.

Fischer Dezső porcelánfestő műhelye a XX. század elejéig működött, ezekben az években már valódi konkurensre találva. 1895-től működött Tatán az Ungvári Porcellán és Agyagipari Rt. festődéje, amelyről igen kevés adat áll rendelkezésünkre (KATONA, 1978.). A kutatásra vár annak a meghatározása is, hol készült az a Cubash-mintás, monogramos porcelánkészlet, melynek megmaradt darabjai gyári jegy helyett csak a tatai Stern Jakab, mint festő neve szerepelt.

Érdekes adalék a tatai porcelánfestés történetéhez az a tányér, amelyet Stech Alajos tatai piarista házfőnök, csendélet-, táj- és portréfestő festett. Múzeumunk szerény kivitelű darabja mellett tudomásunk van olyan általa festett porcelántányérokról, amely portrékat ábrázol; gyárbeli tevékenysége valószínűleg nem műkedvelői kísérlet volt, hanem tudatos művészi tevékenység, szoros együttműködésben a gyárral.

A műgyűjtők korán felfigyeltek a habán kerámiára és a XVIII. századi (különösen a holicsei) fajanszra. A tatai kerámiagyártás emlékeinek megőrzésében azonban fontos szerep hárult a helytörténeti kutatásra, az egykori Piarista Múzeum létrehozóinak és támogatóinak tevékenységére. Már a Piarista Múzeum 1938-as katalógusa (RÉVHELYI, 1938.) olyan igényes kiállításról számol be, amelyen kölcsönként az Iparművészeti Múzeum Bubics Zsigmond kassai püspök hagyatékából származó tatai fajanszai is szerepeltek. Több kisebb-nagyobb magángyűjtemény mellett igen jelentős volt báró Ullmann György gyűjteménye (az esztergomi Balassa Bálint Múzeumba került) és a tatai Eszterházy-gyűjtemény (a háborúban megsemmisült). (RADISICS 1891, 190-192.) Jelenleg a tatai művészi kerámiagyártás emlékeit állandó kiállításunk mutatja be. Köszönettel tartozunk a budapesti Iparművészeti Múzeumnak, amely tartós kölcsönzésével lehetővé teszi az anyag teljes, páratlan gazdagságú bemutatását.

JEGYZET

1 Magda Pál megállapítását közli Katona Imre (Katona 1984, 41-55.)

IRODALOM

- BALLA 1955 Balla Gabriella: Tárgyak metamorfózisa. In: Zsánermetamorfózisok. Világi műfajok a közép-európai barokk festészetben. Bp., 1955. 73-77.
- DIVALD-SIKLÓSSY-RÉDEY-TÖRÖK 1917 Divald-Siklóssy-Rédey-Török: Holics, Tata, Stomfa. Bp., 1917.
- KATONA 1974 Katona Imre: A habán kerámia Magyarországon. Bp., 1974.
- KATONA 1978 Katona Imre: A magyar kerámia és porcelán. Bp., 1978.
- KATONA 1984 Katona Imre: A tatai fajansz-, kőedény és porcelánkészítés múltja. In: Tata Barátainak Köre Évkönyve, 1984., 41-55.
- KÉRY Kéry Bertalan: A pápai keménycserépgyár története. In: Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 1965., 235-278.
- MIHALIK 1964 Mihalik Sándor: Stingl Vince családja. In: Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 1964., 271-280.
- RADISICS 1891 Radisics Jenő: Az Esterházy-gyűjtemény Tatában. In: Művészi ipar. 1891., 190-192.
- RÉVHELYI 1938 Révhelyi Elemér: A tatai piarista rendház és múzeuma. Bp., 1938.
- RÉVHELYI 1941 Révhelyi Elemér: A tatai majolika története. Bp., 1941.
- SIKLÓSSY 1917 Siklóssy László: Kuny Domokos, egy budai kerámikus a XVI-II. században. Bp., 1917.

II.

KATALÓGUS

RÖVIDÍTÉSEK

BBM	-	Balassa Bálint Múzeum, Esztergom
IM	-	Iparművészeti Múzeum, Budapest
KDM	-	Kuny Domokos Múzeum, Tata
MNM	-	Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
NM	-	Magyar Néprajzi Múzeum, Budapest
TbM	-	Tatabányai Múzeum, Tatabánya

1. Fazék peremtöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert

Kihajló, ferdén vágott, két sekély besimítással tagolt, belül hornyolt peremű, behúzott nyakú, gömbölyödő vállú fazék peremtöredéke. Színe barna, fekete foltos, vállán széles közű, sekélyen bekarcolt vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal és durvábbra zúzott kavicszal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X. sz.

Leltározatlan. (TbM)

m.: 8,7 cm pá.: 7,4 cm

2. Fazék perem- és oldaltöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, VI-1995. obj.

Kihajló, ferdén levágott peremű, rövid hengeres nyakú, gömbölyödő vállú fazék töredéke. Színe szürkésbarna, fekete foltos, vállán fésűsen bekarcolt hullámvonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X-XI. sz.

Leltározatlan. (TbM)

m.: 5 cm psz.: 5,6 cm

3. Fazék oldaltöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, A/1994. obj.

Barna színű, fekete foltos, fésűsen bekarcolt hullámvonalköteggel és vonalköteggel díszített vékonyfalú fazék oldaltöredéke. Csillámos homokkal soványított, jól égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X. sz.

Leltározatlan. (TbM)

h.: 4,2 cm

4. Fazék oldaltöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, VI./1995. obj.

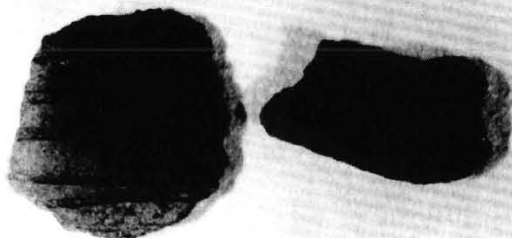
Gömbös testű fazék oldaltöredéke. Színe barna, szürke foltos, függőleges állású rövid fogaskarcolt mintákkal díszített. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicszal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XI. sz.

Leltározatlan. (TbM)

h.: 8,4 cm

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

5. Fazék nyak- és válltöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, A/1994. obj.

Behúzott, rövid hengeres nyakú, gömbös vállú fazék töredéke. Színe világosbarna, fésűsen bekarcolt hullámvonalköteggel díszített. Homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X. sz.

Leltározatlan. (TbM)

á.: 5,6 cm

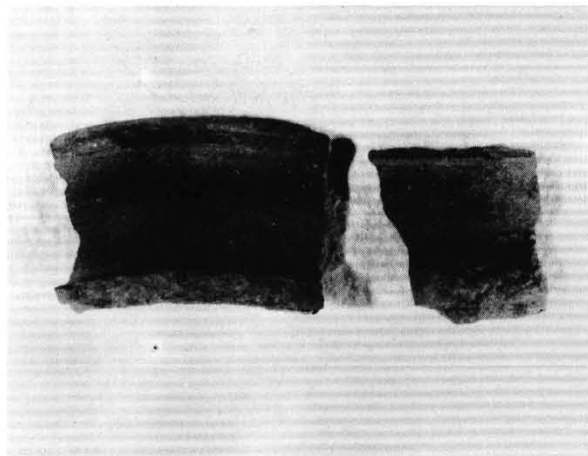
6. Fazék oldaltöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, A/1994. obj.

Sötétszürke, barna foltos oldaltöredék. Hegyesen bekarcolt cikk-cakk vonallal díszített, ami alatt csigavonalban bekarcolt vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X. sz. Leltározatlan. (TbM)

á.: 5,7 x 5,7 cm

7. Bordázott nyakú edény peremtöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, A/1994. obj.

Lekerekített végű, bordával tagolt peremű edény töredéke. Színe szürke. Csillámos homokkal soványított, jól égetett. Kéziko-rongon készült.

Kora: X. sz.

Leltározatlan. (TbM)

á.: 5,6 x 3,5 cm

8. Bordázott nyakú edény peremtöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, VI/1995. obj.

Barna, szürke foltos, két bordával tagolt peremű edény töredéke. Külső felülete sérült. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X. sz. Leltározatlan. (TbM)

á.: 3,4 cm

9. Sütőharang peremtöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert
Vastag falú, egyenesre levágott peremű sütőharang töredéke. Színe téglavörös. Samottal soványított, átlagosan égetett.

Kora: X. sz.

Leltározatlan. (TbM)

á.: 6 x 4 cm

10. Fazék perem- és oldaltöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, VI./1995. obj. Kihajló, függőlegesen vágott, elvékonyodó peremű, behúzott nyakú, domború vállú és hasú fazék perem- és oldaltöredéke. Színe fekete, barna foltos, csillámos homokkal és samottal soványított, átlagosan égetett. Vállán és hasán mélyen bekarcolt hegyes hullámvonal fut körbe. Kézikorongon készült. Kora: X. sz. (2 db)
Leltározatlan. (TbM) h1: 7 cm h2: 6 cm p1.: 6,7 cm p2: 4,1 cm

11. Fazék peremtöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert, VI./1995.

Kihajló, legömbölyített peremű, rövid hengeres nyakú, domború vállú fazék peremtöredéke. Színe fekete, nyakán, vállán és hasán mélyen bekarcolt, hegyes hullámvonaldísz fut körbe (a töredéken négy mintasor figyelhető meg). Homokkal és samottal soványított, átlagosan égetett, kézikorongon készült.

Kora: X. sz.

Leltározatlan. (TbM)

m.: 5,6 cm psz.: 4,3 cm

12. Fazék peremtöredéke

Lelőhely: Tatabánya-Dózsakert

Kihajló, legömbölyített peremű, behúzott nyakú, gömbös vállú és testű fazék peremtöredéke. Színe sötétszürke, vállá fésűsen bekarcolt vonalköteggel s rajta hullámvonallal díszített. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: X. sz. Leltározatlan (TbM) m.: 5,4 cm psz.: 5 cm

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

13. Kiöntőcsöves kis korsó

Lelőhely: Tata

Három bordával tagolt nyakú, nyomottgömbös testű, enyhén profilált, egyenes aljú, egyfülű, kiöntőcsöves kis korsó. Füle a második bordától indul és a vállon ül. Szintén a vállból indul a kis, hengeres alakú kiöntőcsöve is. Színe világos barna, homokkal soványított, jól égetett. Ragasztott. Alját a korongról való levétel után rosszul dolgozták el.

Kora: XII. sz.

Leltározatlan. (KDM)

m.: 14,5 cm pá.: 4 cm fá.: 5,5 cm

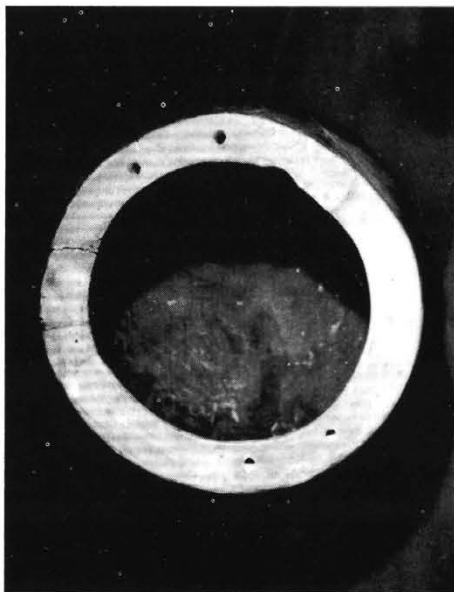

14. Cserépbogrács

Lelőhely: Esztergom-Szentkirály

Befelé vízszintesen megvastagított, kifelé legömbölyített peremű, fémüstalakú, éles hasvonalú, gömbölyű aljú cserépbogrács. Peremén egymással szemben két-két, kerek, ferde irányú átfúrás. Színe rozsdabarna, fekete foltos. Apróra zúzott kavicsal soványított, felülete fényezett, átlagos égetésű. Egyharmadrészt kiegészített. Kora: XII. sz.

Leltározatlan (BBM) m.: 21 cm pá.: 26 cm

15. Fazék

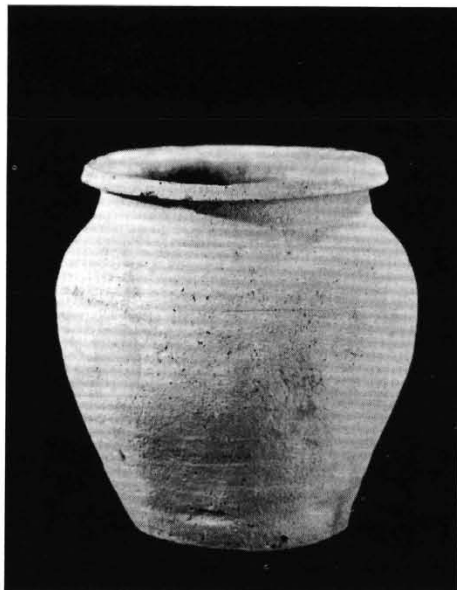
Lelőhely: Agostyán

Kihajló, ferdén levágott, elvékonyodó peremű, rövid hengeres nyakú, tojásdad testű, egyenes aljú fazék. Színe sárgás-rózsaszínes, vöröses foltokkal, válla sekély besímtással hangsúlyozott, legnagyobb kihasasodásán csigavonalban bekarcolt sekély kétsoros vonaldísz fut körbe. Apróra zúzott kavicszal soványított, átlagosan égetett, kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 51.384.1. (KDM)

m.: 20 cm pá.: 15,5 cm fā.: 12 cm

16. Fazék

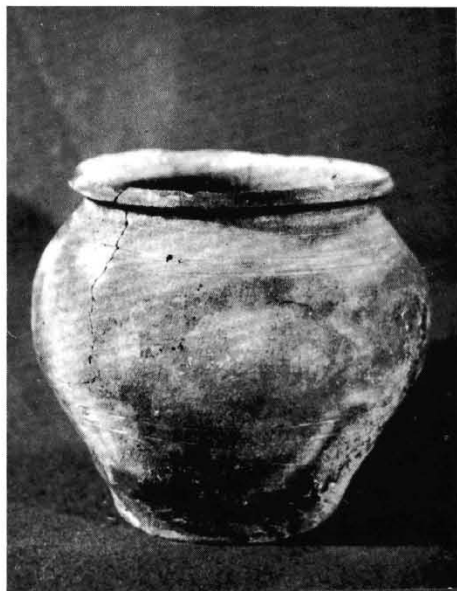
Lelőhely: Majk környéke

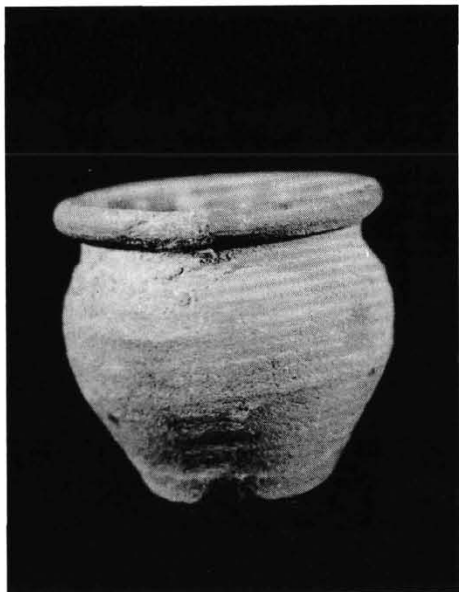
Enyhén kihajló, befelé ferdén kialakított, sekély hornyolattal kívül-belül tagolt, behúzott nyakú, nyomottgömbös testű, behúzott, egyenes aljú fazék. Színe sötétszürke fekete foltos, vállán csigavonalban bekarcolt ötsoros vonaldísz fut körbe. Apróra zúzott kavicszal soványított, közepesen égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 51.385.1. (KDM)

m.: 19 cm pá.: 16 cm fā.: 11,7 cm

17. Bög

Lelőhely: Esztergom-Kovácsi

Kihajló, legömbölyített, belül hornyolt peremű, behúzott nyakú, nyomottgömbös testű, behúzott, egyenes aljú kis bög. Színe szürkésbarna, teste sekély besimításokkal díszített. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Pereme enyhén sérült.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 53.131.1. (BBM)

m.: 6,5 cm pá.: 6,8 cm fá.: 4 cm

18. Csupor

Lelőhely: Esztergom, ismeretlen lelőhely

Kihajló, függőlegesen vágott, kívül-belül hornyolt peremű, behúzott nyakú, hordótestű, egyenes aljú csupor. Színe barnászörös, szürke foltokkal, vállán bekarcolt háromsoros vonaldísz fut körbe. Samottos soványítású, viszonylag rosszul égetett, felülete durva kidolgozású. Kézikorongon készült, alján fenékbélyeg: körben kereszt. Ép.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 53.631.1. (BBM)

m.: 13,2 cm pá.: 13,8 cm fá.: 8,8 cm

19. Bögre

Lelőhely: Esztergom, királyi város
Kihajló, függőlegesen vágott peremű, behúzott nyakú, kúpos vállú, behúzott aljú kis fazék. Színe fekete, belül barna foltos, díszítetlen. Samottos soványítású, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 53.641.1. (BBM)

m.: 12,2 cm pá.: 14,5 cm fá.: 8,5 cm

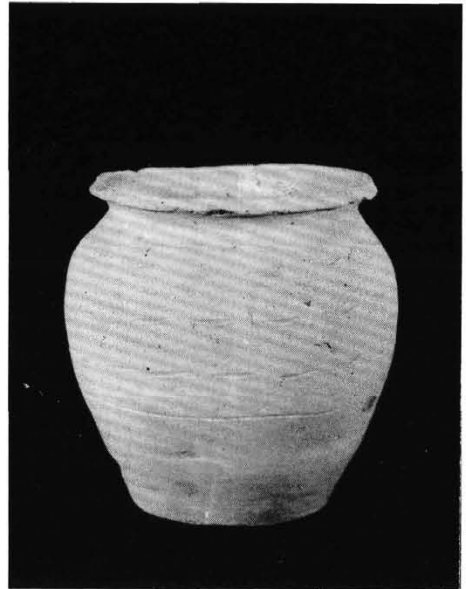
20. Fazék

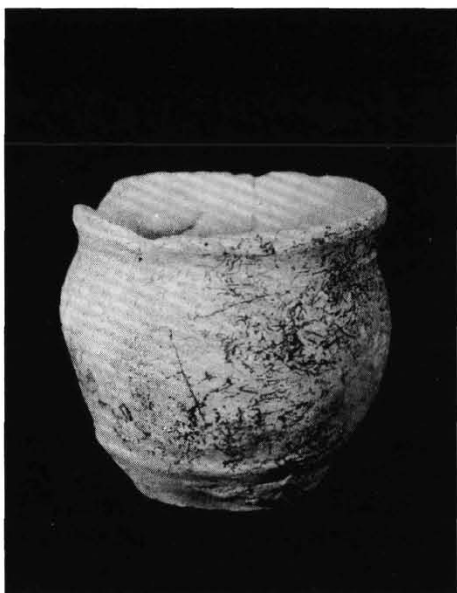
Lelőhely: Esztergom, ismeretlen lelőhely
Kihajló, ferdén levágott, elkeskenyedő végű, belül hornyolt peremű, behúzott nyakú, tojásdad testű edény. Színe világosbarna, vállán és a legnagyobb kihasasodásán díszített: csigavonalszerűen két sorban íves rövid mély bevagdosások, alatta vízszintes bevágások futnak körbe, ami a legnagyobb kihasasodás alatt mélyen bekarcolt vonaldíszbe vált át. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült, alján belül jól látható az összeillesztés nyoma. Alján elmosódott fenékbélyeg: téglalapban kereszt. Formája kissé aszimmetrikus.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 56.74.1. (BBM)

m.: 21 cm pá.: 17 cm fá.: 12 cm

21. Bögre

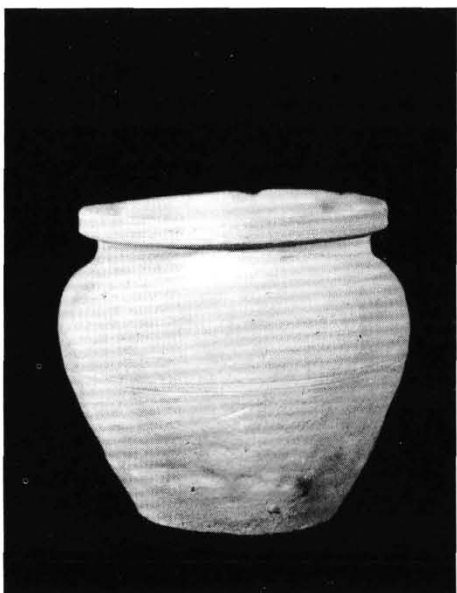
Lelőhely: Esztergom, királyi város

Függőlegesen vágott, enyhén kidomborodó, elvékonyodó peremű, rövid hengeres nyakú, hordótestű bögre. Formája az égetéskor deformálódott. Színe vörös, vállán szabálytalanul bekarcolt párhuzamos hullámvonal fut körbe. Kézikorongon készült, alján jól látható az összeillesztés nyoma. Samottos soványítású, felülete rosszul, durván kidolgozott, hibás. Átlagos égetésű. Alján fenékbélyeg: két függőleges vonallal felosztott téglalap.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 54.504.1. (BBM)

m.: 10 cm pá.: 10,4 cm fá.: 6,5 cm

22. Csupor

Lelőhely: Esztergom, királyi város

Kihajló, függőlegesen levágott, belül hornyolt peremű, rövid hengeres nyakú, kúpos vállú, behúzott, egyenes aljú csupor. Formája asszimmetrikus, égetéskor deformálódott. Színe vöröses, másodlagos megégésből származó szürke foltokkal. A nyak és a váll alatt bekarcolt 3 és kétsoros vonaldísz fut körbe, alján fenékbélyeg: körben kereszt. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal soványított, rosszul égetett. Kézikorongon készült, alján jól látható az összeillesztés nyoma. Ragasztott, pereme enyhén kiegészített.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 54.506.1. (BBM)

m.: 14,2 cm pá.: 14 x 13,6 cm fá.: 9 x 8,6 cm

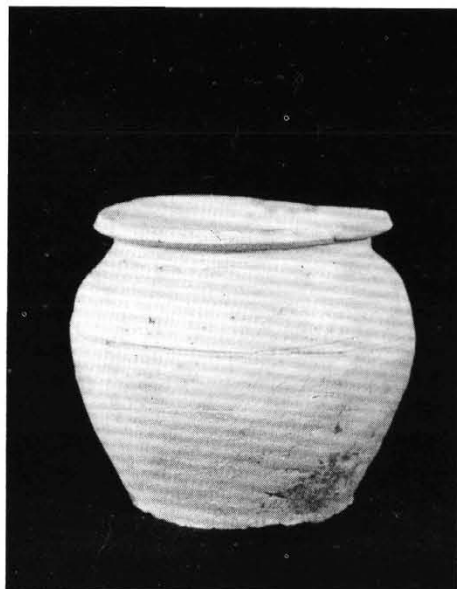
23. Csupor

Lelőhely: Esztergom, Szentkirály
Kihajló, ferdén levágott, belül enyhén hornyolt peremű, behúzott nyakú, gömbölyödő vállú, behúzott, egyenes aljú csupor. Színe rózsaszín-világos barna, szürke foltokkal, vállán két sávban szabálytalanul bekarcolt vonalköteg díszíti. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült, alján jól látható az összeillesztés nyoma. Enyhén deformált. Pereme enyhén kiegészített.

Kora: XI. sz. második fele - XII. sz.

Ltsz.: 54.513.1. (BBM)

m.: 15 cm pá.: 14,2 x 14,5 cm fá.: 11 x 11,2 cm

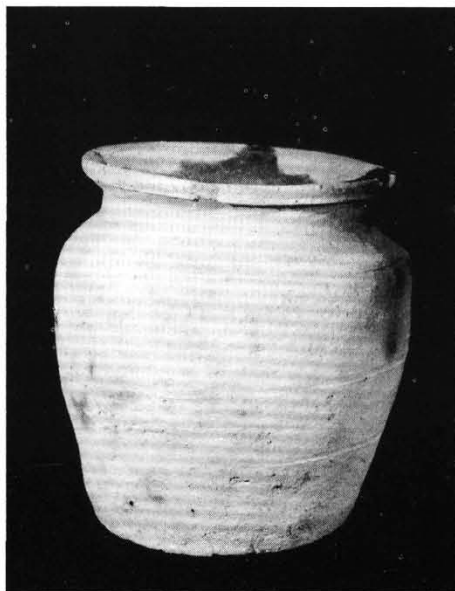
24. Fazék

Lelőhely: Esztergom-Kovácsi
Kihajló, függőlegesen vágott peremű, rövid hengeres nyakú, hordótestű, egyenes aljú fazék. Színe barna, az edénytest nagy felületén szürke foltokkal, nyaka besimítással hangsúlyozott, testén széles közzű csigavonalban bekarcolt vonaldísz. Samottos soványítású, viszonylag rosszul égetett, durva felületű. Kézikorongon készült. Alján kereszt alakú fenékbélyeg. Pereme enyhén kiegészített.

Kora: XII. sz.

Ltsz.: 54.517.1. (BBM)

m.: 18,8 cm pá.: 15,4 cm fá.: 12,8 cm

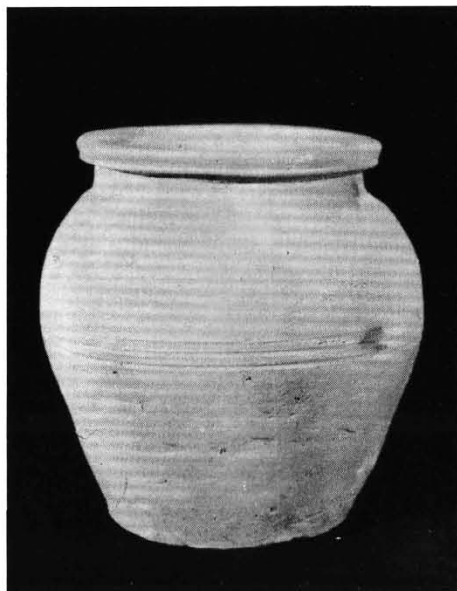

25. Fazék

Lelőhely: Esztergom, királyi város
Enyhén kihajló, függőlegesen vágott, belül
hornyolt peremű, behúzott nyakú,
nyomottgömbös testű, behúzott, egyenes
aljú fazék. Színe sárgás-világosbarna rózsaszín foltokkal, vállán 4 soros csigavonalban
bekarcolt vonaldísz, legnagyobb kihasasodása alatt pedig szélesebb közü csigavonalban
bekarcolt vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal
soványított, átlagosan égetett. Hurkatechnikával előkészített oldalfalát kézikorongon
húzták fel, belül jól látható az egyenetlen eldolgozás nyoma. Kissé aszimmetrikus.
Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 55.2246.1. (BBM)

m.: 19,5 cm pá.: 14,3 cm fá.: 10,7 x 11,2 cm

26. Fazék

Lelőhely: Esztergom, ismeretlen lelőhely
Kihajló, függőlegesen vágott, kívül-belül
hornyolt, szélén legömbölyített peremű, rövid hengeres nyakú, nyomottgömbös testű,
egyenes aljú fazék. Színe világosbarna, egyik oldalán vörös és szürke foltokkal,
vállá besimítással hangsúlyozott. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal
soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Alján elmosódott fenékbélyeg: téglalapba zárt kettős kereszt.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 55.2250.1. (BBM)

m.: 20 cm pá.: 15 cm fá.: 12,2 cm

27. Csupor

Lelőhely: Esztergom, ismeretlen lelőhely
Kihajló, ferdén levágott peremű, behúzott nyakú, kúpos vállú, behúzott, egyenes aljú csupor. Színe téglavörös, nyaka besimítással hangsúlyozott, díszítetlen. Homokkal, apróra zúzott kavicszal és kevés samottal soványított, átlagosan égetett, durva felületű. Kézikorongon készült, alján jól látható az összeillesztés nyoma. Pereme egyharmadrészt részt kiegészített.

Kora: XII. sz.

Ltsz.: 55.2251.1. (BBM))

m.: 14,5 cm pá.: 13,9 cm fá.: 9 cm

28. Korsó töredéke

Lelőhely: Ószőny

Tölcséres nyakú, besimítással hangsúlyozott vállú, nyomottgömbös testű, egyenes aljú korsó töredéke. Színe világosbarna, fekete foltos. Legnagyobb kihasadásán sűrű hármas hullámvonallal díszített. Csillámos homokkal soványított, jól égetett. Gyorskorongon készült.

Kora: XIII. sz.

Ltsz.: 56.3.35. (KDM)

m.: 7,5 cm fá.: 6,5 cm

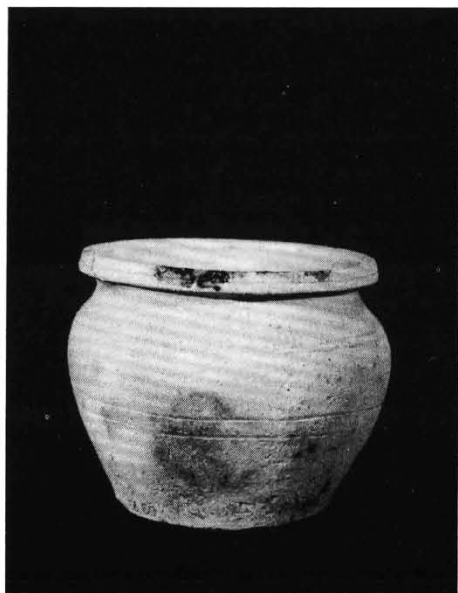
29. Bögre

Lelőhely: Esztergom, királyi város
Kihajló, függőlegesen levágott peremű, tölcséres nyakú, legömbölyített vállú, behúzott, egyenes aljú csupor. Színe barnásvörös, válla és hasa hornyolásokkal díszített. Belül jól látható a kézikorong nyoma. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Felületén kidolgozása helyenként durva. Kézikorongon készült. Enyhén kiegészített.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 56.58.1. (BBM)

m.: 15,5 cm pá.: 13,5 cm fá.: 9 cm

30. Csupor

Lelőhely: Esztergom, ismeretlen lelőhely
Kihajló, ferdén levágott, kívül-belül hornyolt peremű, rövid hengeres nyakú, hordótestű, egyenes aljú csupor. Színe barnásvörös, szürke foltos, válla és teste szabálytalanul bekarcolt páros vonalakkal díszített. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 56.69.1. (BBM)

M.: 11,8 cm Pá.: 13 cm Fá.: 10 cm

31. Csupor

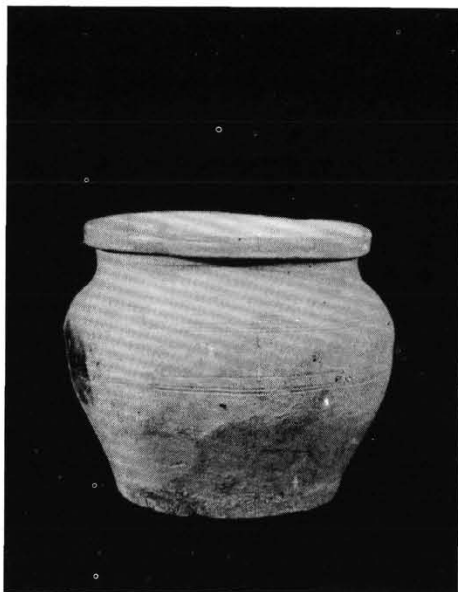
Lelőhely: Esztergom-Kovácsi

Kihajló, függőlegesen vágott, belül hornyolt peremű, rövid hengeres nyakú, legömbölyített vállú, behúzott, egyenes aljú csupor. Formája aszimmetrikus, égetéskor deformálódott. Színe vöröses, másodlagos megégésből származó szürke foltokkal, válla és hasa szabálytalanul bekarcolt vonalköteggel díszített. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicszal soványított, rosszul égetett. Kézikorongon készült. Alján fenékbélyegeg: körben kereszt, a másik a felismerhetetlenségig elmosódott. Felülete durva és sérült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 56.86.1. (BBM)

m.: 12 cm pá.: 12 cm fá.: 9 cm

32. Fazék

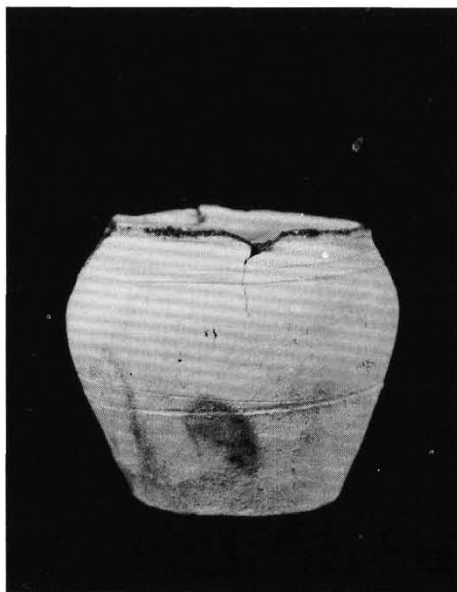
Lelőhely: Esztergom, Szentkirály

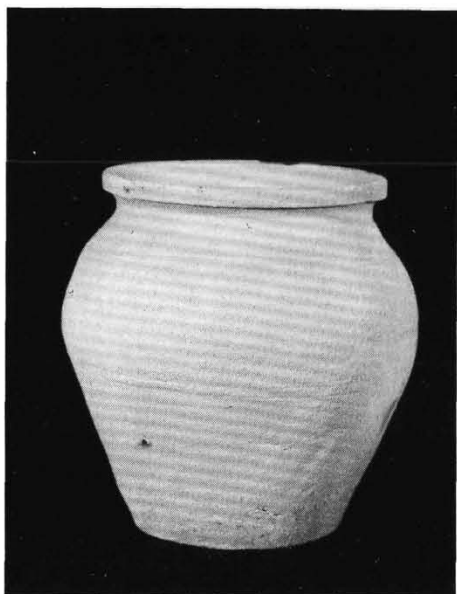
Kihajló, törött peremű, behúzott nyakú, nyomottgömbös testű, behúzott, egyenes aljú kis fazék. Színe világosbarna, szürke foltokkal, vállán és a legnagyobb kihasadoása alatt szabálytalanul bekarcolt vonalköteg fut körbe. Formája kissé aszimmetrikus. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicszal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült, alján kereszt alakú fenékbélyeg. Alján jól látható az összeillesztés nyoma.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 56.71.1. (BBM)

m.: 12,5 cm nyá.: 11,5 cm fá.: 9 cm

33. Fazék

Lelőhely: Esztergom-Kovácsi

Enyhén kihajló, függőlegesre vágott, belül sekélyen hornyolt peremű, behúzott, rövid hengeres nyakú, gömbös vállú, behúzott, egyenes aljú fazék. Színe sárgás-világosbarna-rózsaszín, vállán és a legnagyobb kihasasodás alatt szabálytalanul bekarcolt három és kétsoros vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XI. sz. második fele - XII. sz.

Ltsz.: 56.94.1. (BBM)

m.: 18 cm pá.: 14 cm fā.: 10 cm

34. Fazék

Lelőhely: Pilisszentlélek, Legénybarlang
Kihajló, tagolt, belül hornyolt peremű, rövid hengeres nyakú, legömbölyített vállú, egyenes aljú fazék. Színe barna, szürke foltos, válla és legnagyobb kihasasodása szabálytalanul bekarcolt vonalakkal díszített. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Pereme enyhén kiegészített.

Kora: XIII. sz.

Ltsz.: 56.96.1. (BBM, Esztergom)

m.: 27 cm pá.: 19,8 cm fā.: 14,5 cm

35. Mázas korsó töredéke

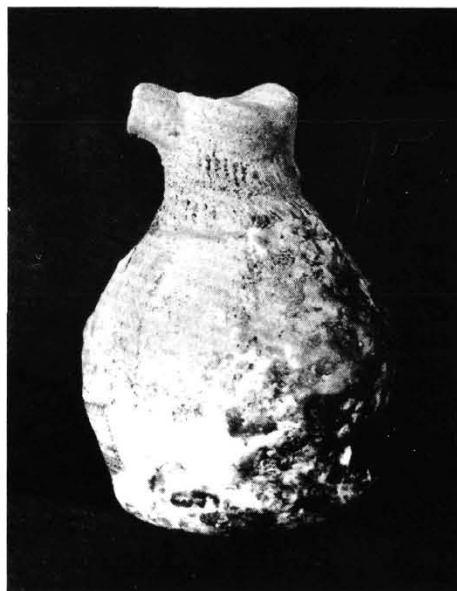
Lelőhely: Esztergom-Szentkirály

Hengeres nyakú, egyenletesen kiszélesedő vállú, hordótestű korsó, pereme és füle törött. Füléből a nyakra induló s azon körbefutó ferdén bevagdosott bordákból az alsó fülcsonk magasságáig, azaz a legnagyobb kihasasodásig hasonló bordák indulnak, amik közül 4 ismerhető fel. Színe zöldes-szürke. Rosszul mázazott, az edény nagy felületére ráégett a máz. Az edény nagy része a korabeli restaurálással rontott. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicssal soványított, rosszul égetett.

Kora: XIV-XV. sz.

Ltsz.: 56.104.1. (BBM)

m: 16 cm nyá.: 4 cm fā.: 10 cm

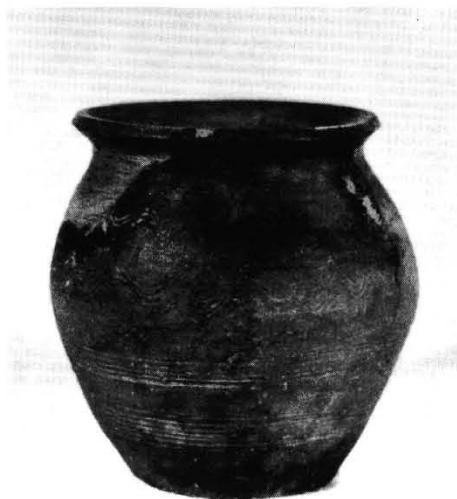
36. Csupor

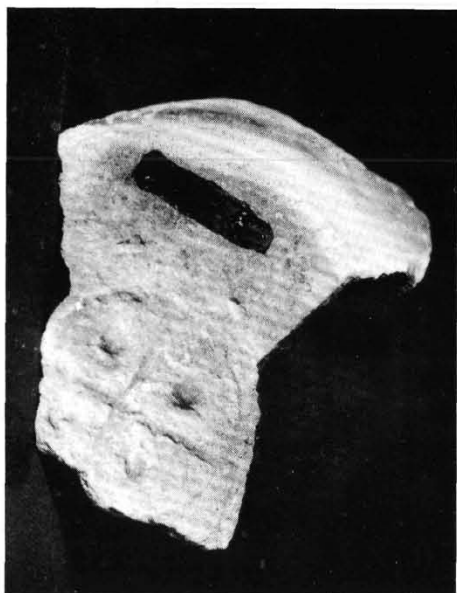
Lelőhely: Esztergom, ismeretlen lelőhely
Enyhén kihajló, ferdén levágott peremű, behúzott nyakú, hordótestű, egyenes aljú kis csupor. Színe barna, fekete foltos. Vállán befésült hullámvonalak, alatta körbefutó vonalkötegek díszítik. Csillámos homokkal és samottal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Pereme és válla háromnegyedrészt kiegészített.

Kora: X. sz.

Ltsz.: 56.122.1. (BBM)

m.: 12 cm pá.: 9,3 cm fā.: 6,6 cm

37. Fazék aljtöredéke

Lelőhely: Dorog, Hungária hegy

Egyenes aljú fazék fenékbélyeges aljtöredéke. Színe barna, szürke foltos, samottos soványítású, átlagosan égetett, durva kidolgozású. Fenékbélyeg: Körben kereszt, mindegyik negyedben egy-egy kis karika.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: D. 56.237.1. (BBM)

m.: 5 cm fű.: 9 cm

38. Cserépbogrács peremtöredéke

Lelőhely: Naszály

Befelé vízszintesen megvastagodó, kifelé négyszögletesen kialakított, sekély hornyolattal tagolt, kihajló peremű cserépbogrács töredéke. Színe sötétbarna, sötétszürke foltos. Peremén négyszögletes, rézsűtos átlukasztás. Apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz. Ltsz.: 70.12.1. (KDM)

m.: 6 cm psz: 10 cm

39. Cserépbogrács peremtör.

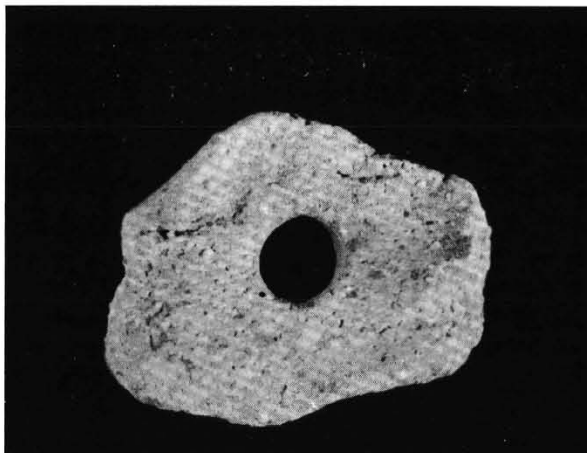
Lelőhely: Naszály

Befelé enyhén behajló, legömbölyített, kihajló peremű cserépbogrács töredéke. Színe téglavörös. Durvábbra zúzott kavicssal soványított, rosszul égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 70.12.2. (KDM)

m: 2,5 cm psz.: 4,2 cm

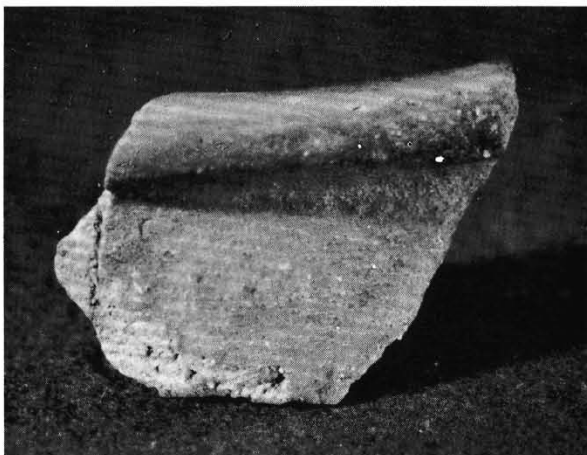
40. Cserépbogrács peremtör.

Lelőhely: Nagyigmánd, Zsellér dűlő

Befelé vízszintesen megvastagodó, kifelé négyszögletesen kialakított, kihajló peremű cserépbogrács töredéke. Színe barna, sötét-szürke foltos. Peremén négyszögletes, rézsútos átllyukasztás. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 72.132.4. (KDM)

m: 4,3 cm psz.: 5,6 cm

41. Cserépbogrács peremtör.

Lelőhely: Szöny-Nagymagtár

Befelé vízszintesen megvastagodó, kifelé négyszögletesen kialakított, bekarcolással tagolt, kihajló peremű cserépbogrács töredéke. Színe barna, sötét-szürke foltos. Peremén négyszögletes, rézsútos átllyukasztás. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 79.78.9. (KDM, Tata)

m: 7 cm

42. Kerámia aquamanile

Lelőhely: Esztergom, Segítő Szűz Máriáról nevezett ferences templom és kolostor.

Kezével a csípőjére támaszkodó alak torzója. Az üreges test hátsó része és a lábak hiányosak. Csillámos homokkal, apróra zúzott kavicszal soványított, átlagosan égetett, vörösesbarna színű, szürke foltos.

Ltsz.: 70.347.51. (BBM)

m: 13,5 cm

43. Bögre

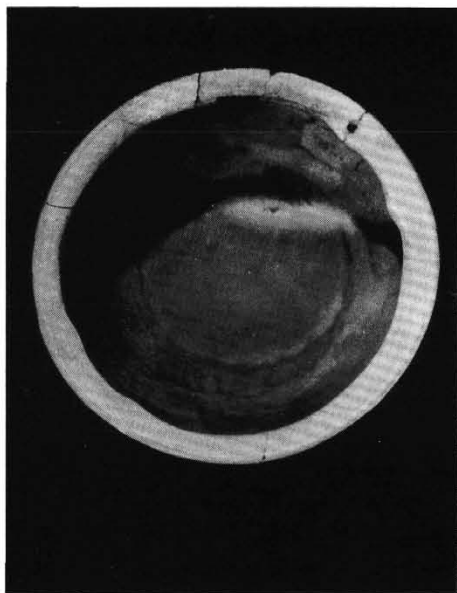
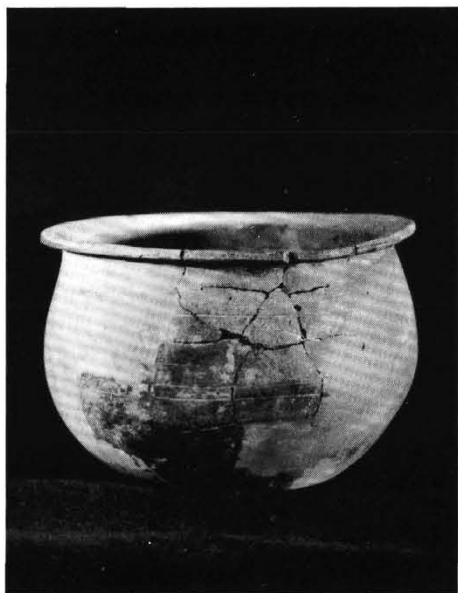
Lelőhely: Esztergom-Szentkirály

Ferdén levágott, belül hornyolt peremű, enyhén domborodó vállú, hordótestű kis bögre. Színe fekete, alsó részén szürke foltos. Díszítése a perem alól induló sűrű csigavonal. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Formája enyhén aszimmetrikus, pereme ragasztott.

Kora: X-XI. sz.

Ltsz.: 72.12.1. (BBM)

m.: 10 cm pá.: 9 cm fá.: 7,5 cm

44. Cserépbogrács

Lelőhely: Esztergom, Szentkirály

Kihajló, ferdén levágott peremű, gömbös testű, széles fenekű fazék alakú cserépbogrács. Színe rózsaszínű-világosbarna, alsó részén szürke foltos, vállán és hasán csigavonalban bekarcolt vonaldísz. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Lassúkorongon készült. Kissé aszimmetrikus. Kora: XI. sz. Ltsz. 74.124.71. (BBM)

m.: 16-18 cm pá.: 26-28 cm fá.: 18 cm

45. Csupor

Lelőhely: Esztergom, Szentkirály

Kihajló, függőlegesen vágott, belül enyhén hornyolt peremű, rövid hengeres nyakú, hordótestű, egyenes aljú kis csupor. Színe sötétbarna, fekete foltos, válla alatt és a legnagyobb kihasadásán bekarcolt vonalköteggel díszített. Samottos soványítású, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Ragasztott, kiegészített.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 74.124.72. (BBM)

m.: 15 cm pá.: 15,4 cm fá.: 11,5 cm

46. Bordás nyakú edény

Lelőhely: Esztergom, Szentkirály

Bordázott, rövid hengeres nyakú, gömbös testű, behúzott, egyenes aljú korsó. Színe barna, szürke foltos, válla és a legnagyobb kihasasodása bekarcolt vonalköteggel díszített. Csillámos homokkal és apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Alján fenék-bélyeg: kör, benne elmosódott ábra. Ragasztott, kiegészített, kissé aszimmetrikus.

Kora: X. század vége - XI. sz.

Ltsz.: 74.127.1. (BBM)

m.: 31 cm pá.: 13,4 cm fá.: 14,6 cm

47. Fazék

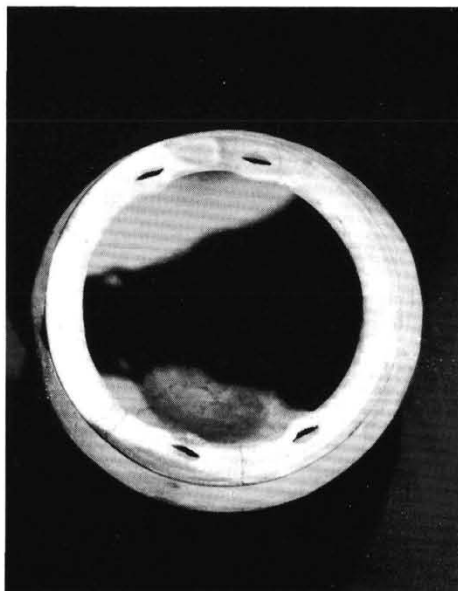
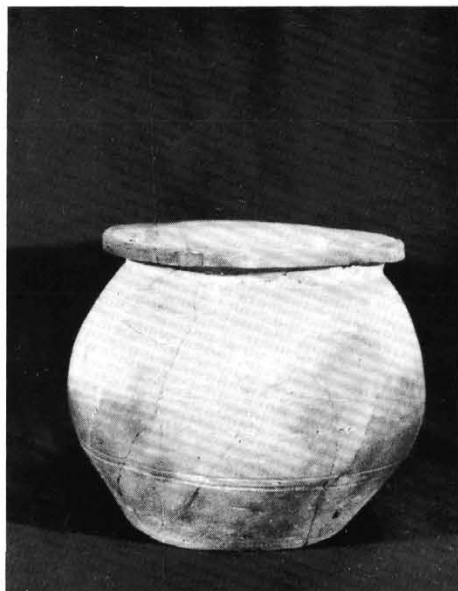
Lelőhely: Esztergom, Szentkirály

Kihajló, széles, függőlegesen vágott peremű, rövid hengeres nyakú, hordótestű, egyenes aljú fazék. Színe sötétbarna, fekete foltos, vállán bekarcolt hullámvonal, alatta hasán ötsoros hornyolat fut körbe. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Alján fenék-bélyeg: körben kereszt. Ragasztott, kiegészített.

Kora: X. sz. vége - XI. sz.

Ltsz.: 74. 132.1. (BBM)

m.: 24,6 cm pá.: 24,8 cm fá.: 15 cm

48. Cserépbogrács

Lelőhely: Esztergom, Szentkirály

Vízszintesen kihajló, függőlegesre vágott, belül hornyolt peremű, behúzott nyakú, fazék alakú cserépbogrács. Színe vörösesbarna, szürke foltokkal, válla besimítással hangsúlyozott, vállán csigavonalban bekarcolt széles kétsoros vonaldísz, legnagyobb kihasasodása alatt szintén széles, csigavonalban bekarcolt háromsoros vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal, apróra zúzott kavicszal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Ragasztott. Kora: XII. sz. Ltsz: 78.4.1. (BBM) m.: 21,5 pá.: 22 cm fá.: 16,5 cm

49. Bögre

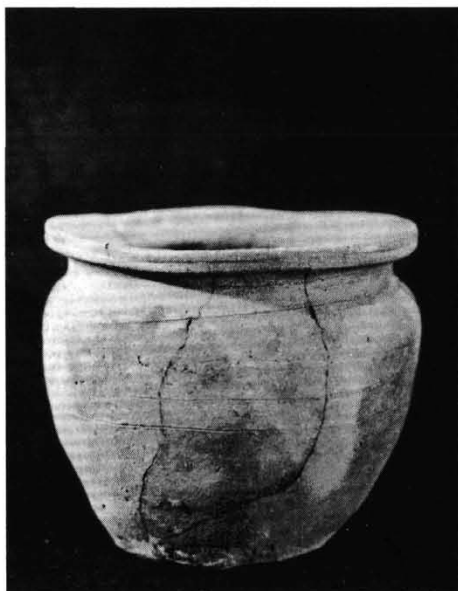
Lelőhely: Környe

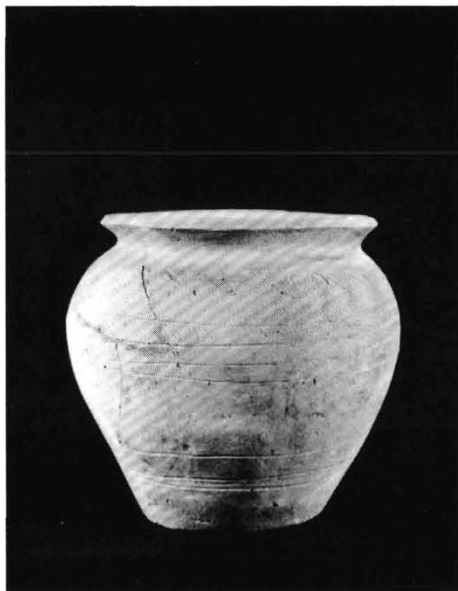
Kihajló, függőlegesen kialakított hornyolt peremű, behúzott rövid hengeres nyakú hordótestű bögre. Színe barna, szürke foltos, belül vörösesbarna. Pereme alól a kihasasodásig vékonyan bekarcolt csigavonal díszíti. Csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett, égetés során deformálódott. Kézikorongon készült.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 78.32.34. (KDM)

m: 12 cm pá: 12,3 x 13,2 cm fá.: 8 cm

50. Fazék

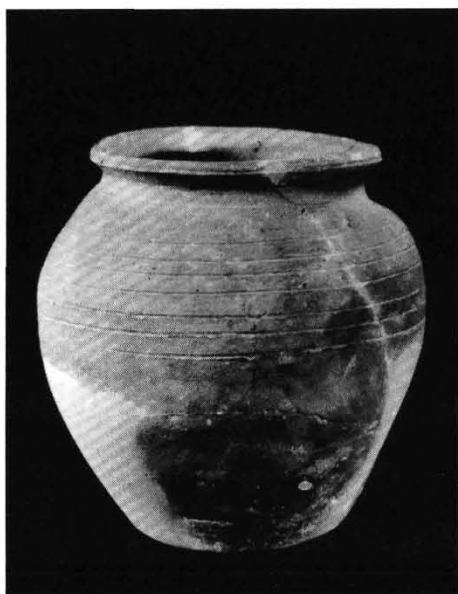
Lelőhely: Tata, Kossuth tér 12.

Kihajló, befelé ferdén kialakított, elhegyesedő peremű, rövid, tölcséres nyakú, nyomottgömbös testű, behúzott, egyenes aljú, aszimmetrikus fazék. Színe világosbarna, vörös foltokkal. Vállán mélyen bekarcolt hegyes végű hullámvonal fut körbe. Legnagyobb kihasasodásán és az alatt csigavonalban bekarcolt 4 és 3 soros vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal és durvábbra zúzott kavicsal soványított, rosszul égetett. Felerészt kiegészített. Kézikorongon készült, alján jól látható az összeillesztés nyoma.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 81.222.1. (KDM)

m.: 22 cm pá.: 17,5 cm fá.: 13 cm

51. Fazék

Lelőhely: Tata, Kossuth tér 12.

Ferdén kialakított, hornyolattal tagolt, enyhén kihajló, elkeskenyedő peremű, rövid hengeres nyakú, tojásdad testű egyenes aljú fazék. Színe világosbarna, szürke foltokkal, vállától a legnagyobb kihasasodásig csigavonalban bekarcolt nyolcsoros vonaldísz fut körbe. Homokkal soványított, átlagosan égetett, kézikorongon készült. Egyharmadrészt kiegészített.

Kora: XII. sz.

Ltsz.: 81.222.2. (KDM)

m.: 20 cm pá.: 14,5 cm fá.: 10,8 cm

52. Cserépbogrács peremtör.

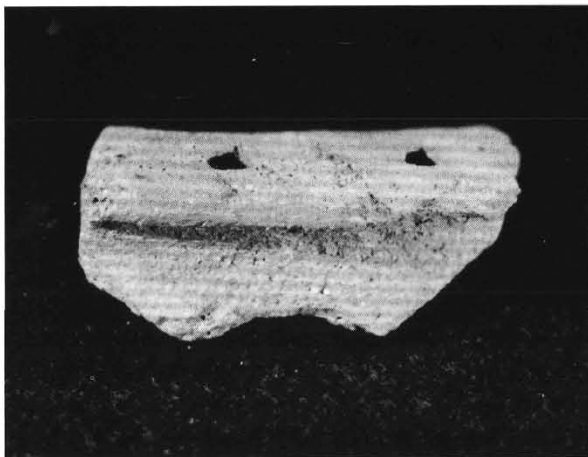
Lelőhely: Tata, Kossuth tér 12.

Befelé vízszintesen megvastagodó, kifelé négyszögletesen kialakított peremű cserépbogrács töredéke. Színe téglabarna. Peremén négyszögletes, rézsútos átlyukasztás. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 81.222.4. (KDM)

m: 3 cm psz.: 7,5 cm

53. Cserépbogrács peremtör.

Lelőhely: Tata, Kossuth tér 12.

Befelé vízszintesen megvastagodó, kifelé négyszögletesen kialakított, bekarcolással tagolt peremű cserépbogrács peremtöredéke. Színe barna, sötétszürke foltos. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 81.222.7. (KDM)

psz.: 10 cm m: 4,5 cm

54. Cserépbogrács peremtör.

Lelőhely: Bokodi tó mellől

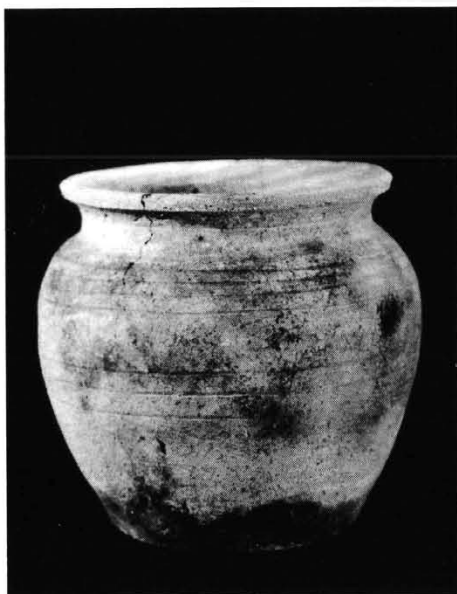
Befelé enyhén behajló, legömbölyített, kihajló peremű cserépbogrács töredéke. Színe sötétbarna, szürke foltos. Peremén kerek, rézsútos átlyukasztás. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 82.41.1. (KDM)

m: 5,5 cm psz.: 8 cm

55. Fazék

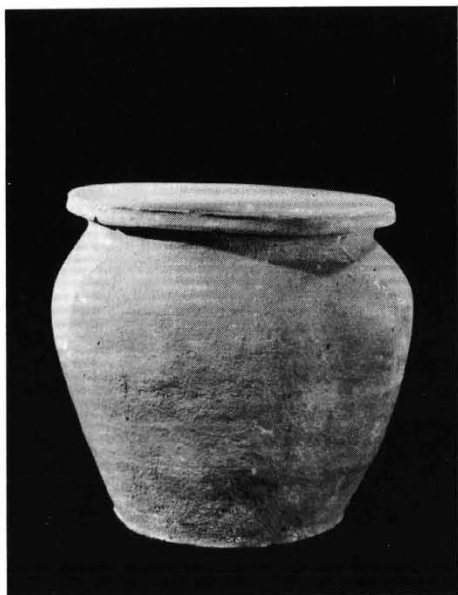
Lelőhely: Tatabánya, VII. akna

Kihajló, háromszögletűre kialakított, belül hornyolt peremű, rövid hengeres nyakú, kúpos vállú, hordótestű, egyenes aljú fazék. Színe rózsaszínes fehér, szürke foltokkal. Pereme alatt bebökdösött szabálytalan minta fut körbe, vállán és a legnagyobb kihasasodás alatt csigavonalban bekarcolt 4 és 3 soros vonalköteg díszíti. Durvábbra zúzott kavicszal és csillámos homokkal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült, belül jól láthatóak a felhúzás ujjnyomai, alján pedig az összeillesztés nyoma. Ép.

Kora: XII. sz.

Ltsz.: 81.230.1. (KDM)

m.: 17,7 cm pá.: 16 cm fá.: 12,5 cm

56. Csupor

Lelőhely: Ismeretlen

Kihajló, függőlegesen vágott, hornyolt peremű, rövid, hengeres nyakú, kúpos vállú, hordótestű csupor. Színe barna, díszítetlen, felülete durvább. Csillámos homokkal és samottal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Félig kiegészített.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 81.234.1. (KDM)

m.: 15 cm pá.: 14,5 cm fá.: 10,2 cm

57. Cserépbogrács peremtör.

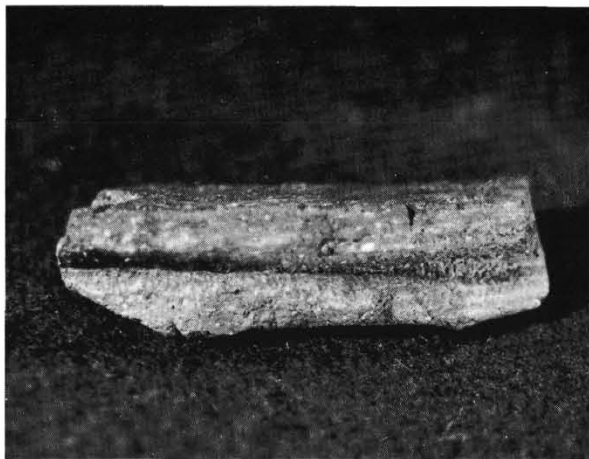
Lelőhely: Bokodi tó

Befelé vízszintesen megvastagodó, kifelé legömbölyített peremű cserépbogrács peremtöredéke. Színe barna, sötétszürke foltos. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 82.41.2. (KDM)

psz.: 7,5 cm m.: 2 cm

58. Tál

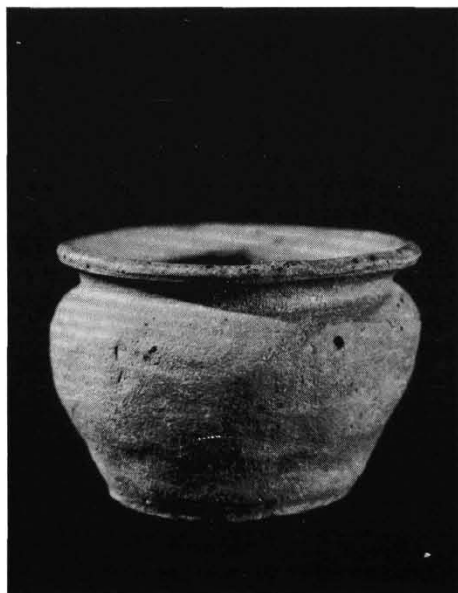
Lelőhely: Bársonyos

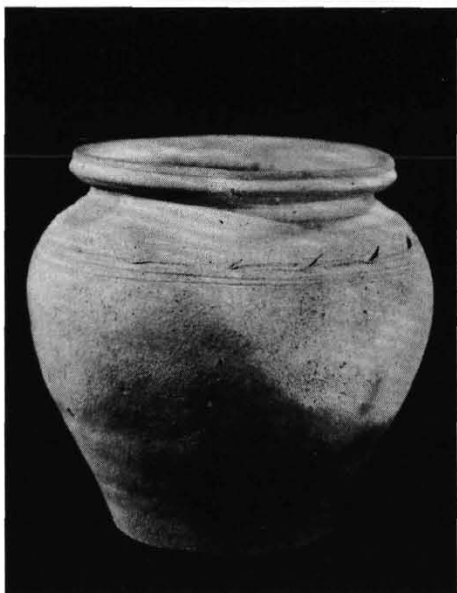
Kihajló peremű, behúzott, rövid hengeres nyakú, kúpos vállú, egyenes aljú kis tál. Téglavörös színű, díszítetlen, alján fenékbélyeg. Csillámos homokkal és kevés samottal soványított, átlagosan égetett. Enyhén deformált.

Kora: XII-XIII. sz.

Ltsz.: 81.234.2. (KDM)

m.: 8,7 cm pá.: 11,5 cm fá.: 7,5 cm

59. Fazék

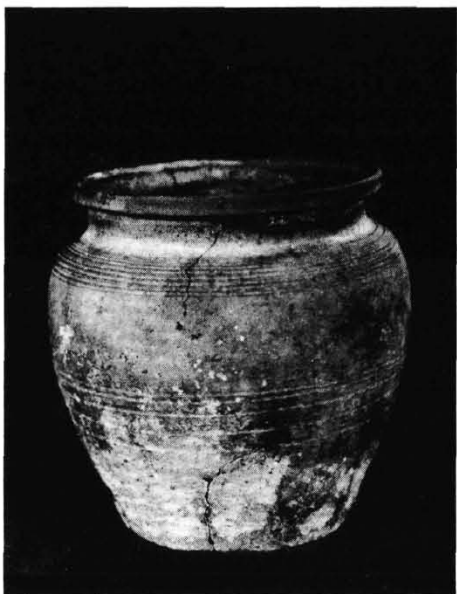
Lelőhely:

Enyhén kihajló, hornyolattal tagolt peremű, behúzott nyakú, nyomottgömbös testű, behúzott, egyenes aljú fazék. Színe világosbarna, sötétebb foltokkal, válla két széles sekélyebb hornyolattal, alatta ferdén ívelt bevágásokkal, ezalatt pedig csigavonalban bekarcolt 3 soros vonallal díszített. Apróra zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült.

Kora: XII. sz.

Ltsz.: 83.67.8. (KDM)

m.: 19 cm pá.: 15,6 cm fá.: 11 cm

60. Fazék

Lelőhely: Tatabánya

Kihajló, belül hornyolt, kívül besimítással hangsúlyozott peremű, hengeres nyakú, hordótestű, egyenes aljú fazék. Színe szürke, barna foltos, vállán fésűs vonalköteggel díszített, legnagyobb kihasadása alatt pedig ötsoros csigavonalban bekarcolt vonaldísz fut körbe. Csillámos homokkal és zúzott kavicsal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült. Alja és pereme kiégszített.

Kora: XI-XII. sz.

Ltsz.: 95.1.1. (TbM)

m.: 21,6 cm pá.: 19 cm fá.: 14,5 cm

61. Bögre

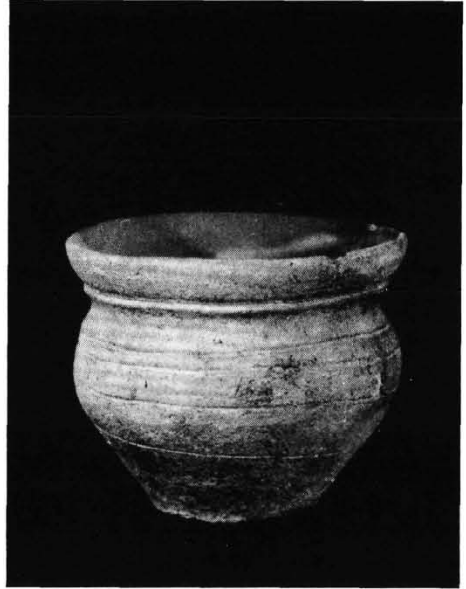
Lelőhely: Tatabánya, bányahidai templom környéke

Enyhén behúzott, elvékonyodó, ferdén felmagasodó, alsó részén hornyolattal tagolt peremű, behúzott nyakú, kúpos vállú, behúzott aljú bögre. Színe világosbarna, szürke foltos, vállán szabálytalanul, csigavonalban bekarcolt négysoros vonaldísz fut körbe. Homokkal és apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült, alján küllös kerék alakú fenékbélyeg. Pereme enyhén kiegészített.

Kora: XI. sz. vége - XII. sz.

Ltsz.: 95.2.1. (TbM)

m.: 9,5 cm pá.: 11,5 cm fā.: 6-6,5 cm

62. Fazék

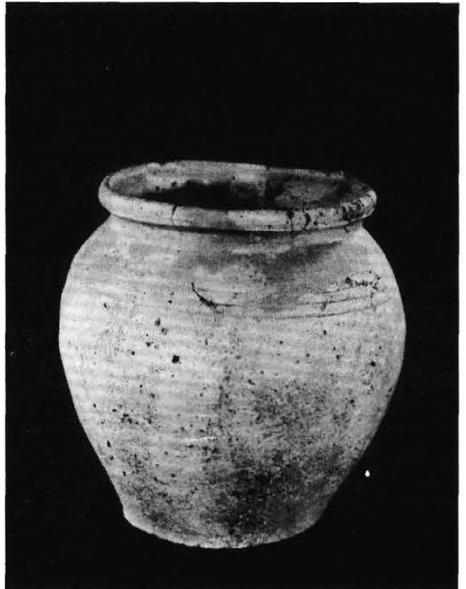
Lelőhely: Tatabánya, Fürdő u. 37.

Kihajló, legömbölyített végű, kívül széles bordás belül hornyolt peremű, hengeres nyakú, legömbölyített vállú, gömbös testű, széles, egyenes aljú vastag falú fazék. Színe halvány barnás-rózsaszínű, alsó része koromfoltos, felülete érdes. Kívül a perem széles domborodása alatt keskeny borda tagolja. Vállát négysoros keskeny bekarcolás tagolja. Apróra zúzott kavicssal soványított, átlagosan égetett. Kézikorongon készült, alján kereszt alakú fenékbélyeg és a deszkakereszt lenyomata. Belsejében néhány helyen egészen halványan az elrejtett pénzek zöldes elszíneződése figyelhető meg. Alsó részén a fenékig ferde irányú repedés van, felső rész ragasztott.

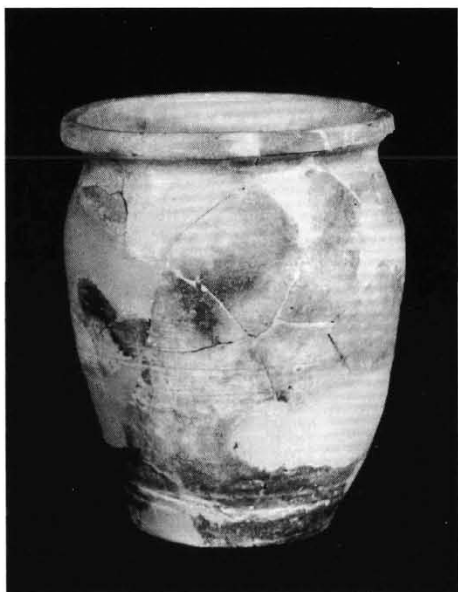
Kora: XIII. sz.

Ltsz.: 95.23.1. (TbM)

m.: 23 cm pá.: 18,2 cm fā.: 13,2 cm

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

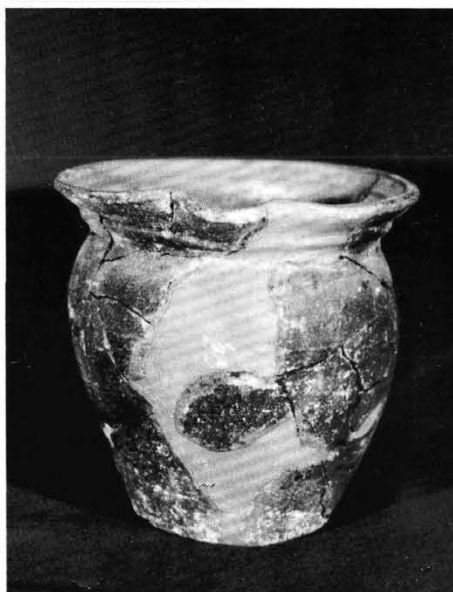

63. Fazék

Lelőhely: Tardos

XIII.-XIV. sz. eleje Ltsz.: 94.51.2.

szá.: 14,2 cm m.: 23,5 cm fá.: 11,5 cm

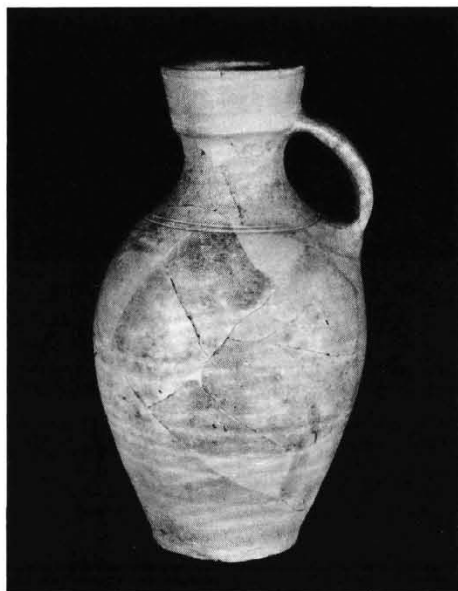

64. Fazék XIII.-XIV. sz. eleje

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

Ltsz.: 63.16.10.

szá.: 19,5 cm m.: 19 cm fá.: 10,5 cm

65. Kancsó XIII.-XIV. sz. eleje

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

Ltsz.: 63.16.2.

szá.: 10,5 cm m.: 36 cm fá.: 11 cm

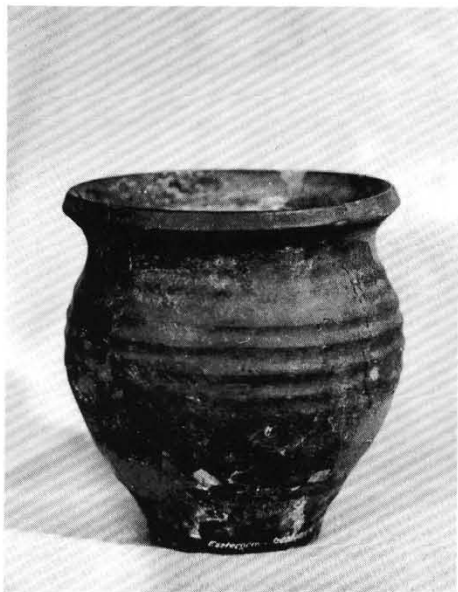

66. Bögre XIV. sz.

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

Ltsz.: 63.7.3.

szá.: 10,3 cm m.: 10,5 cm fá.: 4,9 cm

67. Fazék

XIV. sz.

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

Ltsz.: 63.3.2.

szá.: 12 cm m.: 13,2 cm fá.: 6 cm

68. Fazék

XIV. sz.

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

Ltsz.: 63.14.11.

szá.: 13,4 cm m.: 18,5 cm fá.: 8 cm

69. Tál

XIV. sz. Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

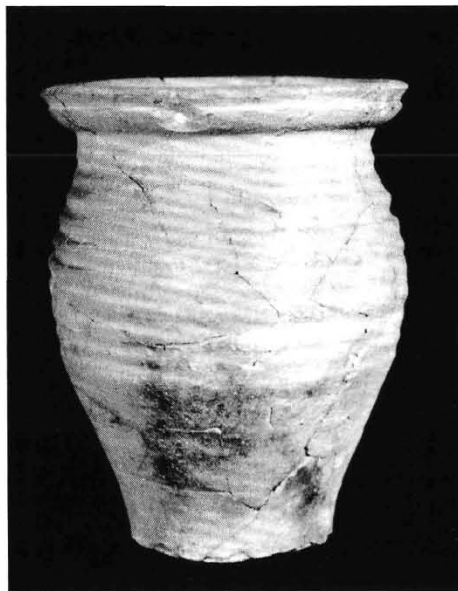
Ltsz.: 63.16.24.

szá.: 24 cm m.: 8,8 cm fá.: 18 cm

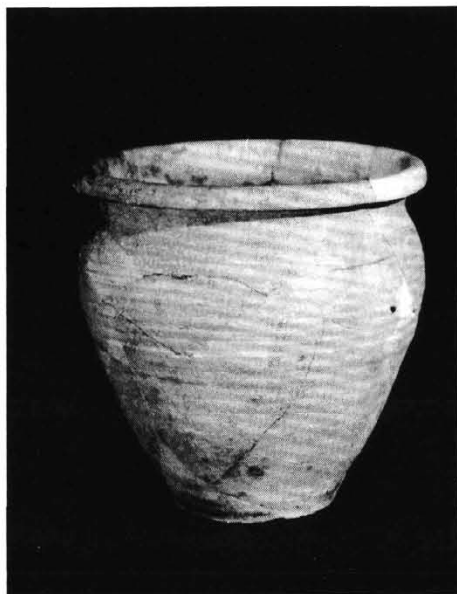
70. Fazék

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér
XV. sz. Ltsz.: 63.14.8.
szá.: 14,5 cm m.: 20 cm fá.: 8,3 cm

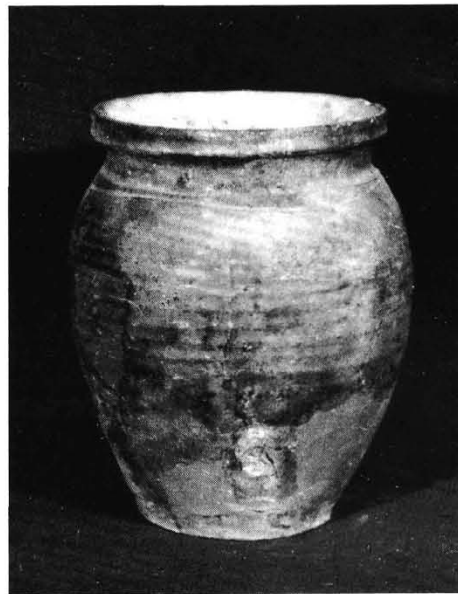
71. Fazék

XIV. sz. Ltsz.: 63.19.1.
Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér
szá.: 16 cm m.: 20,5 cm fá.: 9,2 cm

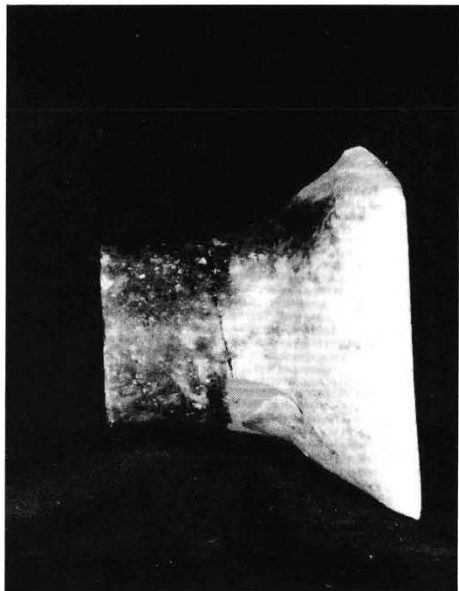
72. Fazék

XIV. sz. Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-
tér. Ltsz.: 63.4.1.
szá.: 21,2 cm m.: 22,2 cm fá.: 10,5 cm

73. Fazék

XIV. sz. Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-
tér. Ltsz.: 63.13.2.
szá.: 16,6 cm m.: 23,6 cm fá.: 11,1 cm

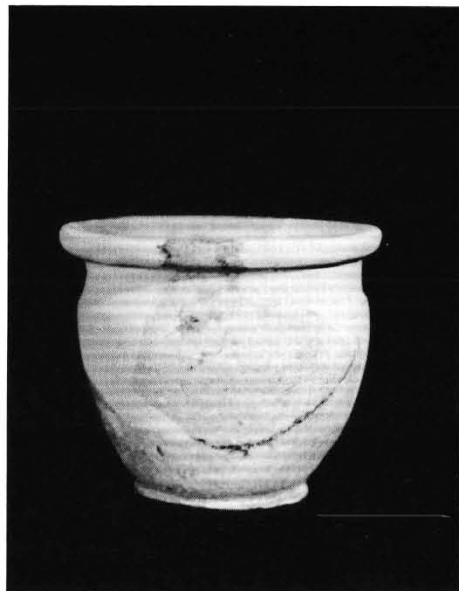

74. Kályhaszem

XV. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz.: 81.7.45.

szá.m.: 16 x 16 cm m.: 13,5 fenék átm.: 9cm

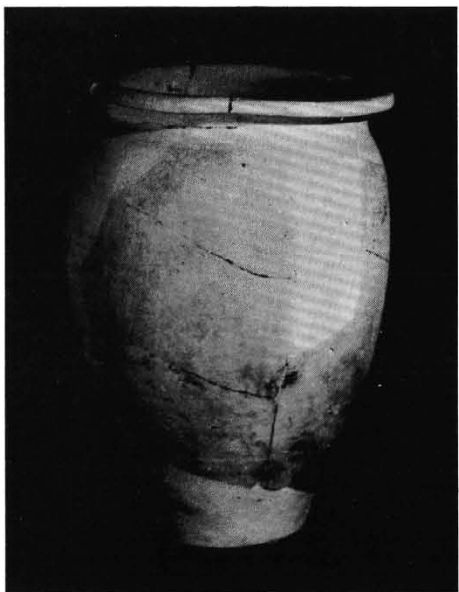

75. Pohár

XVI. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz.: 77.14.1.

szá.: 8,2 cm m.: 7 cm fá.: 4,3 cm

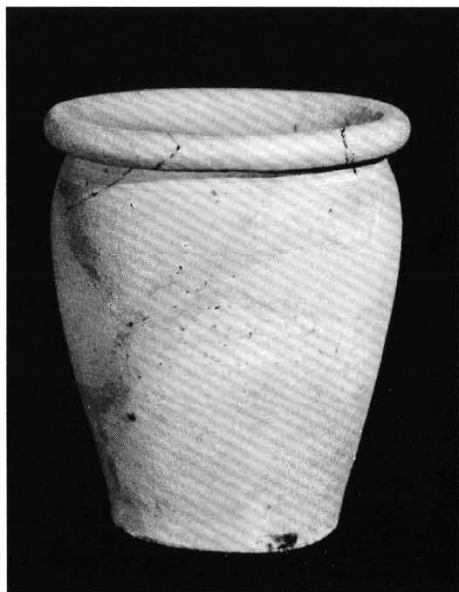

76. Fazék

XV. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz.: 66.3.416.

szá.: 20,5 cm m.: 31,5 cm fá.: 11 cm

77. Fazék

XV. - XVI. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz.: 66.3.411.

szá.: 14,5 cm m.: 16,9 cm fá.: 9,1 cm

78. Fazék

XV. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz. nélkül.

szá.: 17,8 cm m.: 19,7 cm fá.: 13,3 cm

79. Bögre .

XV. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz. nélkül

szá.: 10,9 cm m.: 11,5 cm fá.: 6,3 cm

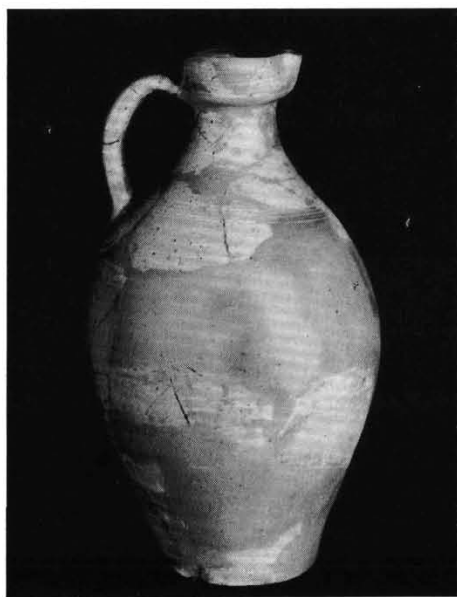

80. Kancsó

XV. - XVI. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz. nélkül.

szá.: 21,4 cm m.: 42,1 cm fá.: 15,9 cm

81. Kancsó

XV. sz. Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz. nélkül.

szá.: 10,1 cm m.: 44,4 cm fá.: 13,7 cm

82. Fedő

XV. sz. vége - XVI. sz. eleje

Lelőhely: Bajna-Csima

Ltsz.: 87.43.233.1.

m.: 5,3 cm átm.: 12 cm

83. Fedő

XV. sz. vége - XVI. sz. eleje

Lelőhely: Bajna-Csima

Ltsz.: 87.43.234.

m.: 5,8 cm átm.: 11,9 cm

84. Fedő

XV. sz. vége - XVI. sz. eleje

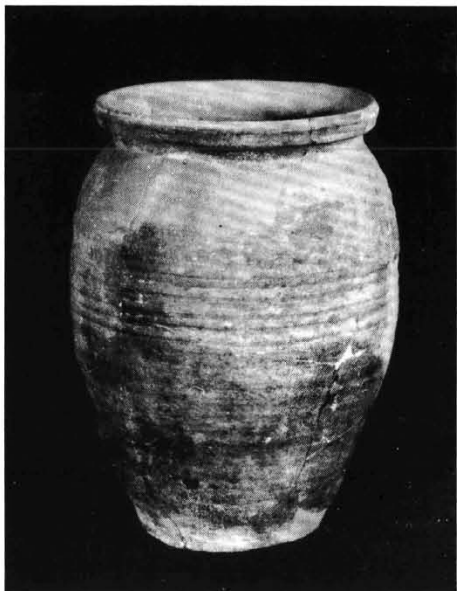
Lelőhely: Bajna-Csima

Ltsz.: 87.43.233.2

m.: 5,2 cm átm.: 12,4 cm

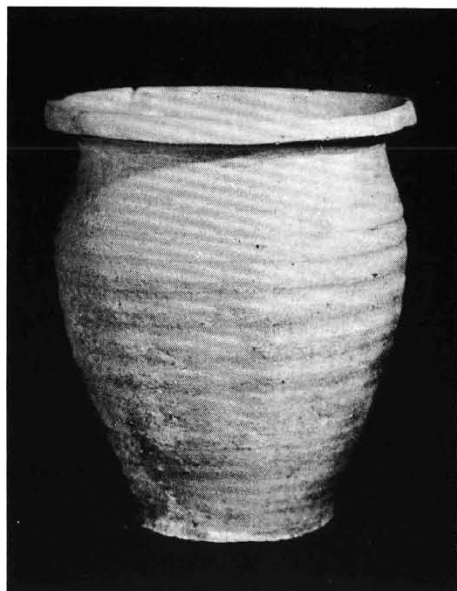

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

85. Fazék .

XIV. sz. Lelőhely: Esztergom - Széchenyi tér Ltsz.: 63.11.1
szá.: 38,5 cm m.: 45,5 cm fá.: 27,8 cm

86. Fazék XV. sz. vége- XVI. sz. eleje

Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43.104.
szá.: 10,9 cm m.: 12,4 cm fá.: 6 cm

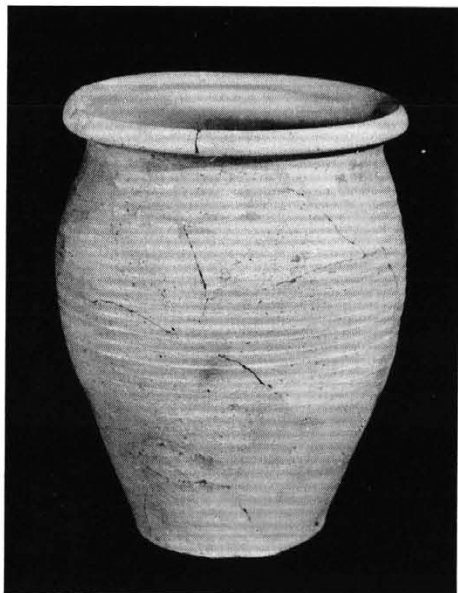
87. Pohár XV. sz. vége - XVI. sz. eleje

Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43.319.
szá.: 12,5 cm m.: 9,4 cm fá.: 7,2 cm

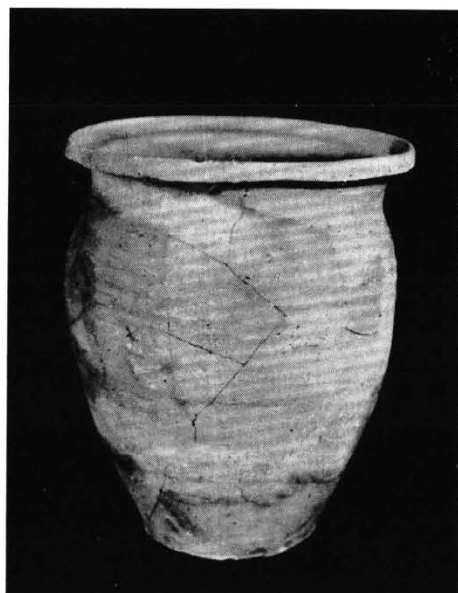

88. Pohár XV. sz. vége - XVI. sz. eleje

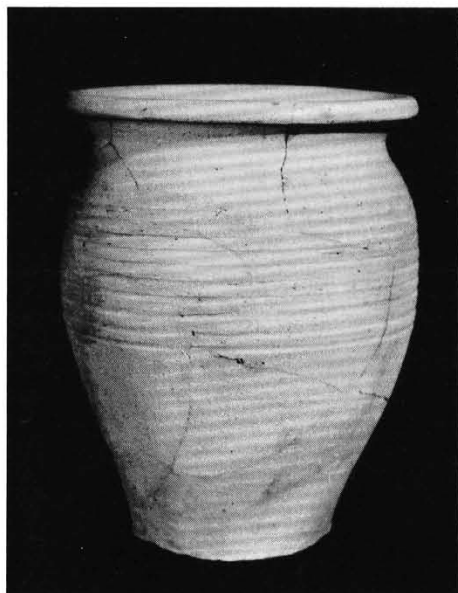
Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43.280.
szá.: 7,6 cm m.: 10,3 cm talp átm.: 4,7 cm

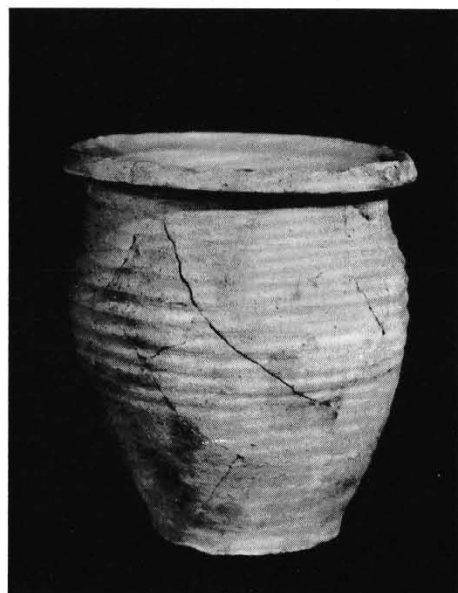
89. Fazék XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43.92.
szá.: 13,7 cm m.: 20,9 cm fá.: 8,9 cm

90. Fazék XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43. 95.
szá.: 16,3 cm m.: 19,5 cm fá.: 8,5 cm

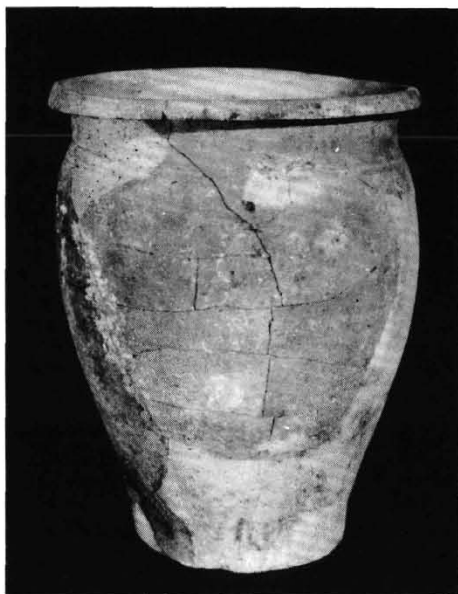

91. Fazék XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43.102.
szá.: 13,6 cm m.: 17,4 cm fá.: 8 cm

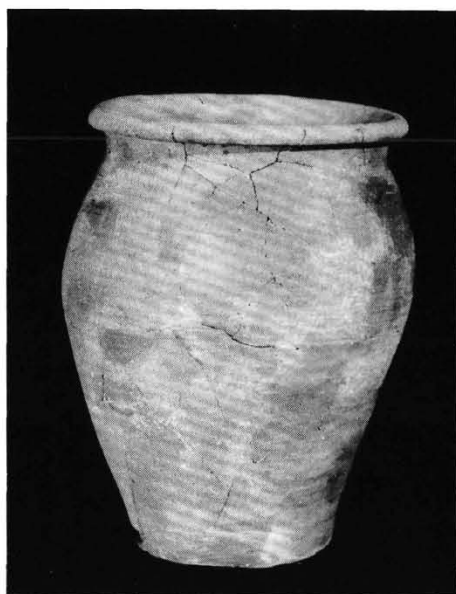

92. Fazék XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
Lelőhely: Bajna-Csima
Ltsz.: 87.43.100.
szá.: 13 cm m.: 15,3 cm fá.: 7,1 cm

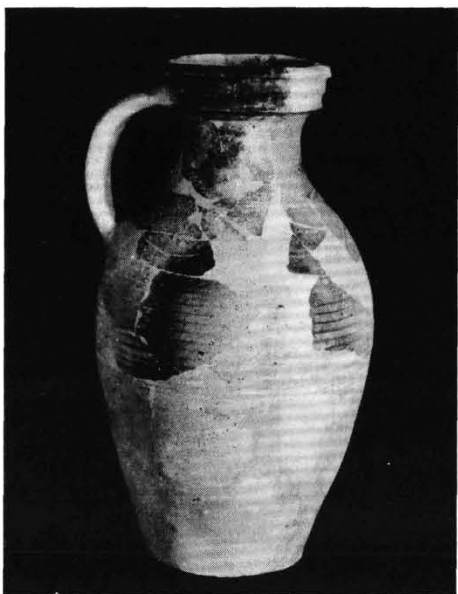
TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

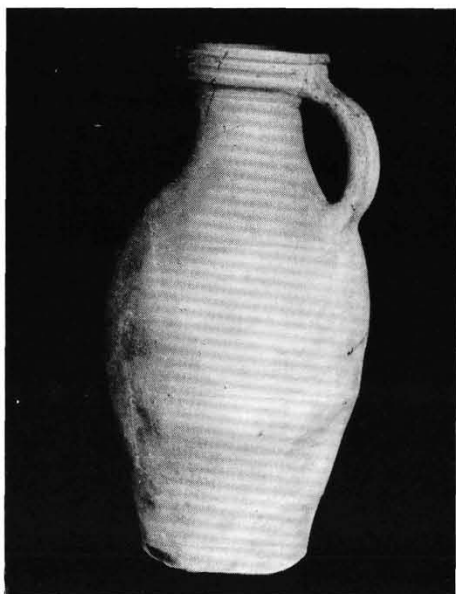
93. Fazék XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
 Lelőhely: Bajna-Csima
 Ltsz.: 87.43.85.
 szá.: 20,3 cm m.: 26 cm fá.: 12,1 cm

94. Fazék XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
 Lelőhely: Bajna-Csima
 Ltsz.: 87.43.83.
 szá.: 17,9 cm m.: 25,8 cm fá.: 11,5 cm

95. Kancsó XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
 Lelőhely: Bajna-Csima
 Ltsz.: 87.43.4.
 szá.: 11,3 cm m.: 39 cm fá.: 12,7 cm

96. Kancsó XV. sz. vége - XVI. sz. eleje
 Lelőhely: Bajna-Csima
 Ltsz.: 87.43.1.
 szá.: 11,2 cm m.: 41 cm fá.: 13,5 cm

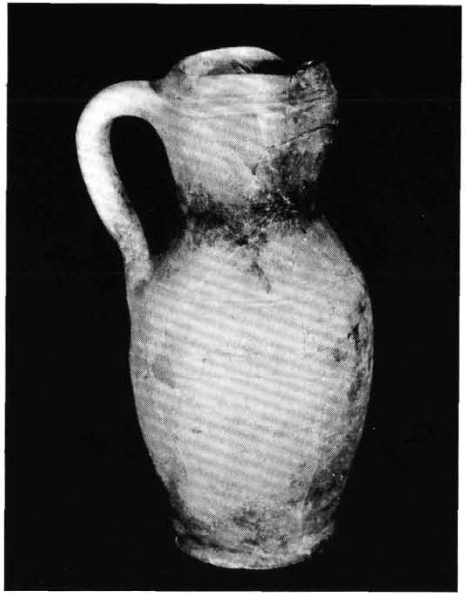

97. Kancsó XVI. sz. eleje

Lelőhely: Bajna-Sárás

Ltsz.: 75.23.2.

szá.: 7,9 cm m.: 22,7 cm fá.: 10,4 cm

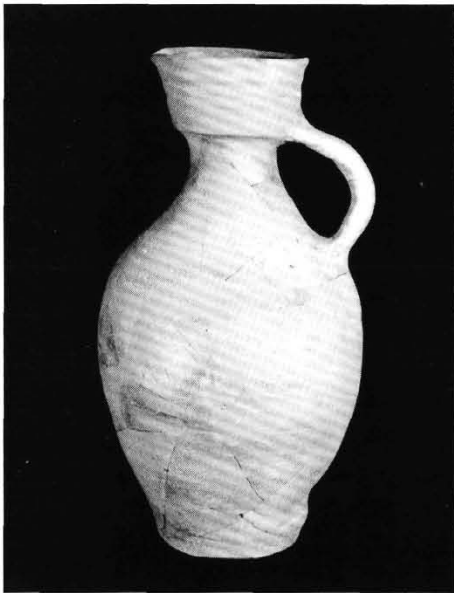

98. Kancsó XVI. sz. eleje

Lelőhely: Bajna-Sárás

Ltsz.: 75.23.3.

szá.: 7,9 cm m.: 30,2 cm fá.: 10,3 cm

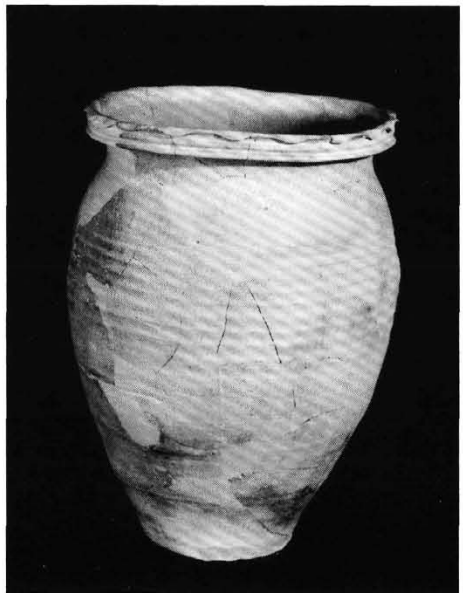

99. Kancsó XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 96.1.1.

szá.: 10,3 cm m.: 36 cm fá.: 10,5 cm

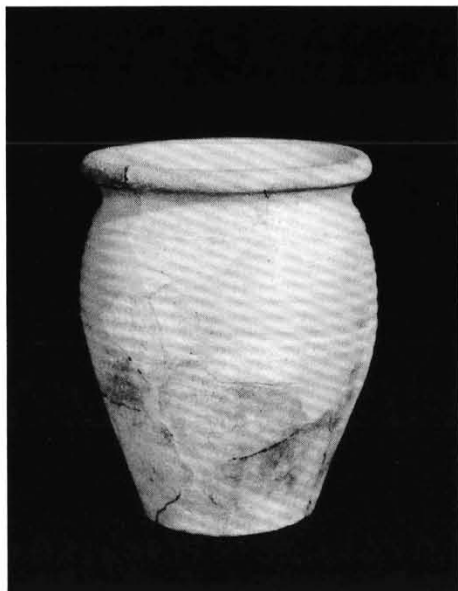
100. Fazék XV. sz. 2. fele - XVI. sz. eleje

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 96.1.2.

szá.: 22,9 cm m.: 33,1 cm fá.: 11,2 cm

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

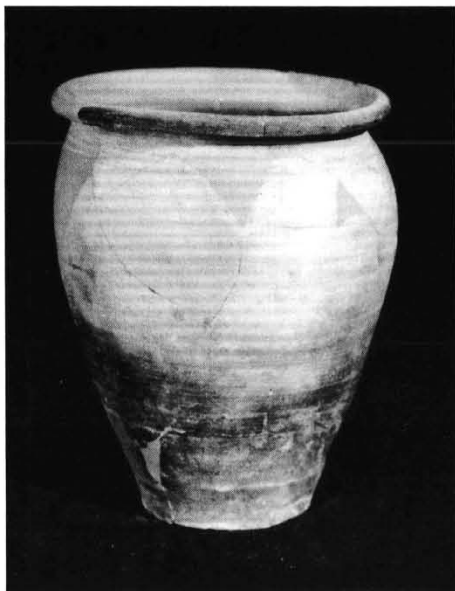

101. Fazék XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 96.1.5.

szá.: 13,7 cm m.: 17,5 cm fá.: 8,3 cm

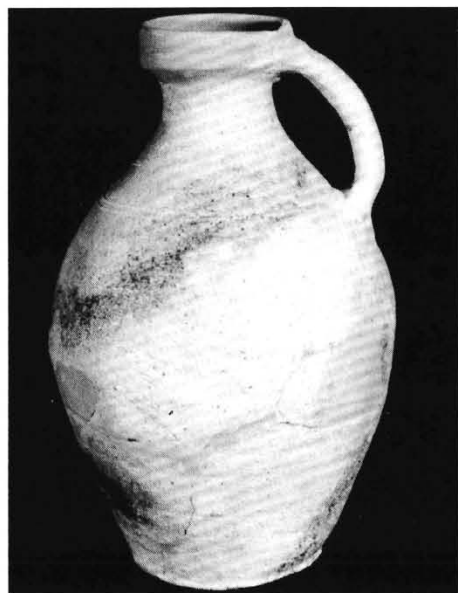

102. Fazék XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 96.2.1.

szá.: 18,5 cm m.: 23 cm. fá.: 9 cm

103. Korsó XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 96.2.2.

szá.: 7,3 cm m.: 28,5 cm fá.: 10 cm

104. Kancsó XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 94.51.1.

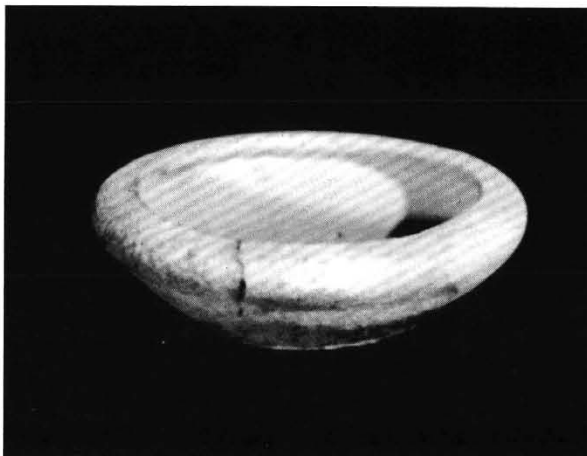
szá.: 9 cm m.: 29,6 cm fá.: 13,3 cm

105. Tálka XV- XVI. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 94.50.1.

szá.: 11,3 cm m.: 3,1 cm fā.: 6,1 cm

106. Fedő XV. sz. - XVI. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 94.54.2.

m.: 5 cm átm. 15,4 cm

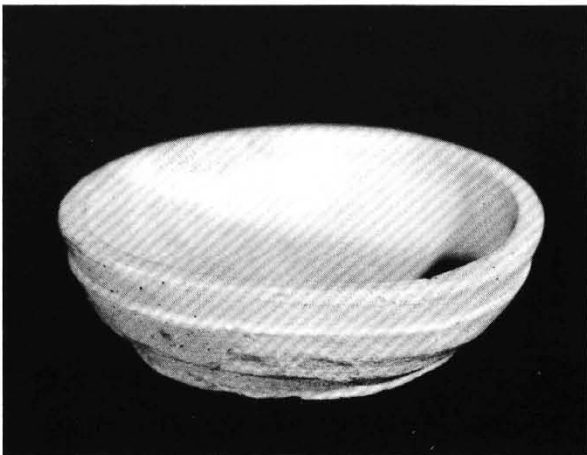

107. Csésze XV. sz. - XVI. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 94.56.11.

szá.: 10,3 cm m.: 2,9 cm fā.: 7,2cm

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

108. Fazék XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 94.54.l.

szá.: 11,7 cm m.: 9,3 cm fá.: 8,1 cm

109. Bögre XV. sz.

Lelőhely: Tardos

Ltsz.: 94.56.l0.

szá.: 10 cm m.: 8,2; fá.: 4,3 cm

110. Tál XVI. sz. - XVII. sz.

Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz.: 77.23.l.

szá.: 5,2 cm m.: 7 cm fá.: 10 cm

111. Fazék XVI.sz.

Lelőhely: Esztergom-Viziváros

Ltsz.: 73.310.2.

szá.: 12,9 cm m.: 17,5 cm fá.: 7,3 cm

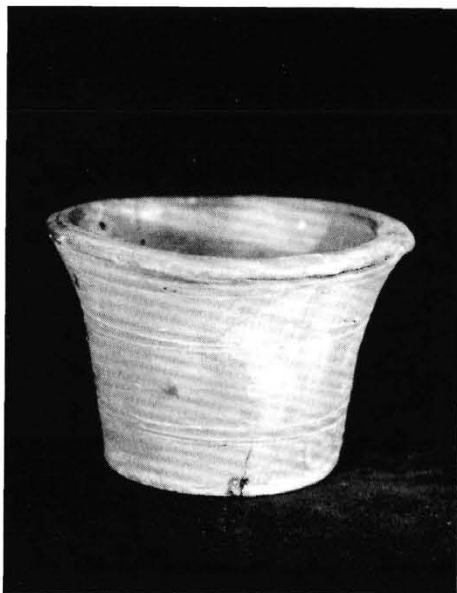

112. Fazék XVI. sz.

Lelőhely: Esztergom, Széchenyi-tér

Ltsz.: 63.20.1.

szá.: 18,1 cm m.: 20,7 cm fā.: 11 cm

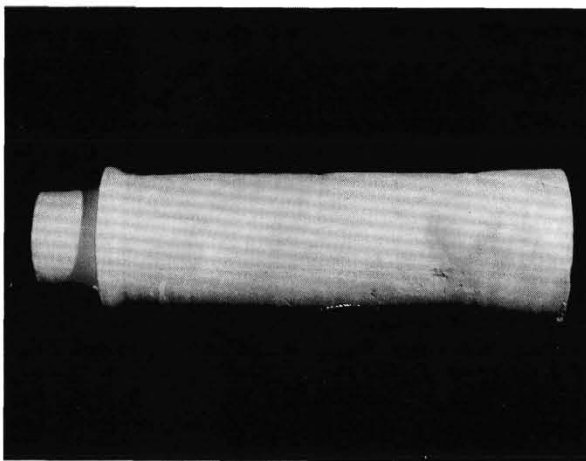

113. Tál XVI. sz.

Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz. nélkül.

szá.: 14,6 cm m.: 9,7 cm fā.: 9,3 cm

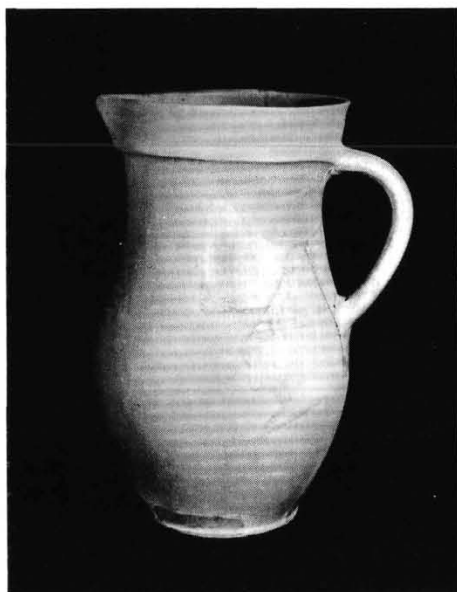
114. Vízvezeték cső XVI. sz.

Lelőhely: Esztergom, Szent Tamás-ny

Ltsz.: 87.2.5.

átm.: 12 cm, 7,4 cm h.: 42 cm

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

115. Kancsó XVI. sz. - XVII. sz.

Lelőhely: Tata-Vár

Ltsz. nélkül.

szá.: 18,3 cm m.: 34,8 cm fá.: 13 cm

116. Kályhacsempe

Egyszerű léckeretezésű tükörben egyenesen álló címerpajzs látható, heraldikailag jobbranéző sassal. 1420-as évek

lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 73.1.124.

m.: 42 x 22 cm

elhelyezés: KDM

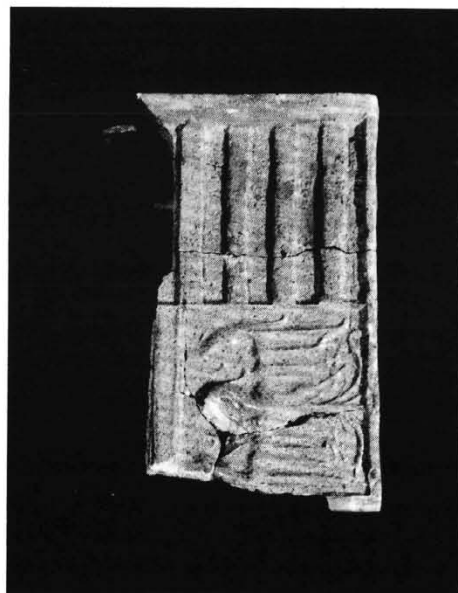
117. Kályhacsempe

Egyszerű léckeretezésű tükörben, heraldikailag jobbra dőlő pajzsban kiszélesedő szárrakkal kettős kereszt látható. A címerpajzs felett, jobbranéző sisak. A sisaktakaró tetején háromágú, Anjou-liliomos korona. 1370-82. Lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 73.1.3.

m.: 43,5 x 22 cm

elhelyezés: KDM

118. Sarokcsempe

Az előlapon léckeretben Zsigmond magyar pólyákkal és heraldikailag jobbra néző sassal négyelt címere látható. Az oldallap tagoltabb keretezésében fúvoshangszeren játszó lovagot ábrázoltak. 1410-20-as évek Lelőhely: Vértesszentkereszt. Ltsz.: 73.I.127.

m.: 26 x 26 cm, félcsempe: 26 x 14 cm: elhelyezés: KDM

119. Kályhacsempe

Egyszerű léckeretben Zsigmond magyar pólyákkal és brandenburgi sassal négyelt címere, melyet heraldikailag jobbra néző, lábaival a címerre kapaszkodó sárkány övez. 1420-as évek Lelőhely: Vértesszentkereszt Ltsz.: 73.I.149.

m.: 25 x 25,5 cm oldalrész 11 cm
elhelyezés: KDM

120. Kályhacsempe

Egyszerű léckeretelésű tükörben a Cillei család címere, a címerpajzsra körbe rátekeredő heraldikailag jobbra néző sassal.

1430-as évek Lelőhely: Vértesszentkereszt.

Ltsz.: 73.I.87.

m.: 24,5 cm

elhelyezés: KDM

121. Kályhacsempe

Egyszerű léckeretelésű előlapot növényi kompozíció díszíti. Négyzetes előlapú, mázatlan csempe. XV. sz. utolsó negyede

Lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 73.I.204.

m.: 22,7 x 23 cm

elhelyezés: KDM

Közöletlen

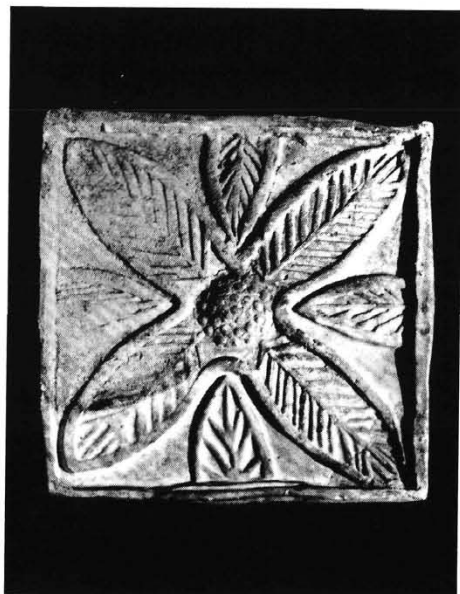

122. Kályhacsempe

Négyzetes előlapú mázatlan csempe. A léckeretelésű előlapon szimmetrikusan elhelyezkedő virágmotívum látható. XV. sz. utolsó negyede Lelőhely: Vértesszentkereszt. Ltsz.: 73.I.193.

m.: 22 x 21,5 cm

elhelyezése: KDM

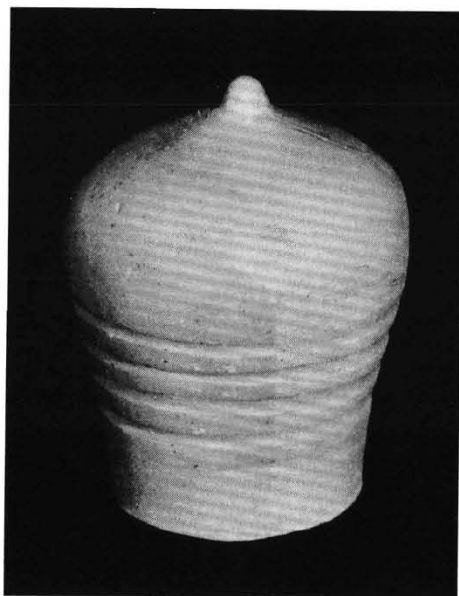
123. Kályhacsempe

A négyzetes előlapú egyszerű léckeretelésű előlap tükrét növényi ábrázolás díszíti.

XV. sz. utolsó negyede Lelőhely: Vértesszentkereszt. Ltsz.: 73.l.189.

m.: 22 x 22 cm

elhelyezés: KDM

124. Kályhaszem

Hagyma alakú, mázatlan halványrózsaszínű. XV. sz.

Lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 95.l.446.

m.: 15 cm, nyitott rész átm.: 8,5 cm

elhelyezés: KDM

Közöletlen

125. Kályhaszem

Tál alakú, négyzetes szájú, mázatlan.

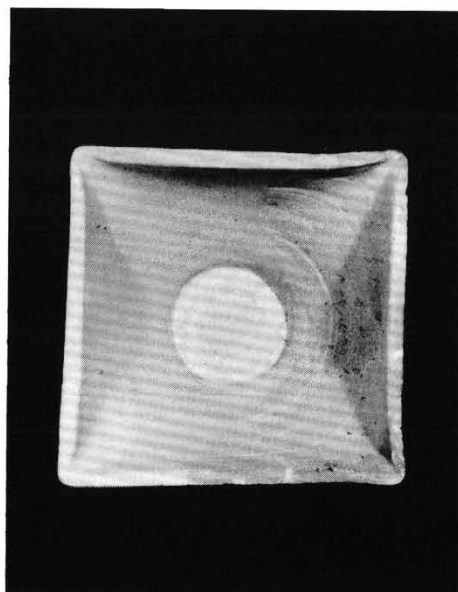
XV. sz. vége Lelőhely: Vértesszentkereszt.

Ltsz.: 95.l.457.

m.: 12 cm, szájnyílás 19,5 cm tálrész átm.: 9 cm

elhelyezés: KDM

Közöletlen

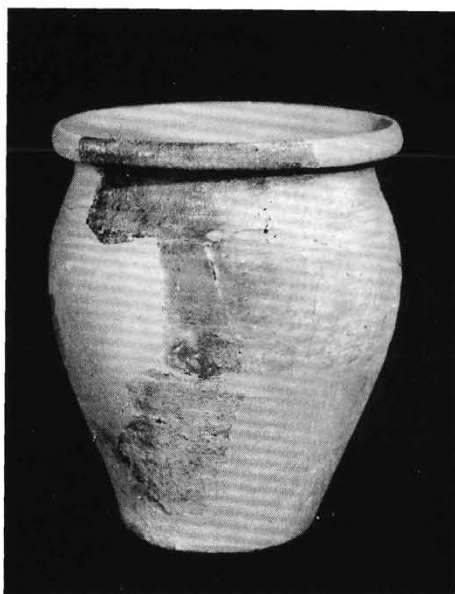

TÖRTÉNETI RÉSZ (IX-XVII. sz.)

126. Kályhaszem

Pohár alakú, mázatlan. XVI. sz. Lelelőhely: Vértesszentkereszt. (KDM) Ltsz.: 95.I.449. szá.: 7 x 7 cm m.: 13 cm fá.: 9,2 cm

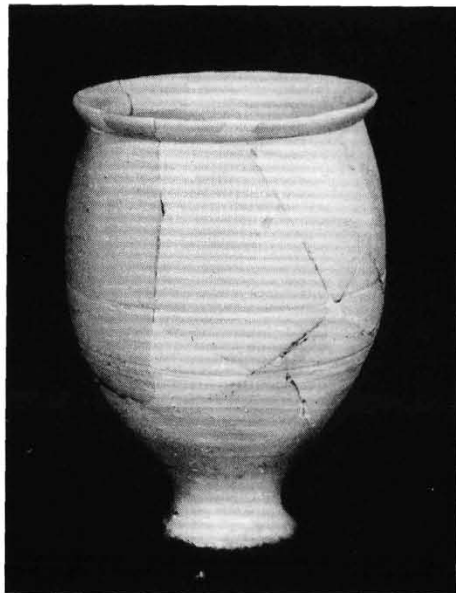
127. Fazék

XIV. sz. lelőhely: Vértesszentkereszt elhelyezés: KDM Ltsz.: 95.I.447. szá.: 13,8 cm m.: 16,8 cm fá.: 8 cm

128. Fazék

XVI. sz. eleje lelőhely: Vértesszentkereszt Elhelyezés: KDM Ltsz.: 95.I.460. szá.: 17,3 cm m.: 18 cm fá.: 10,8 cm

129. Pohár

XV. sz. második fele. lelőhely: Vértesszentkereszt. (KDM) Ltsz.: 86.I.331. szá.: 9,2 cm m.: 13 cm talp átm.: 6 cm

130. Fedő XV. sz.

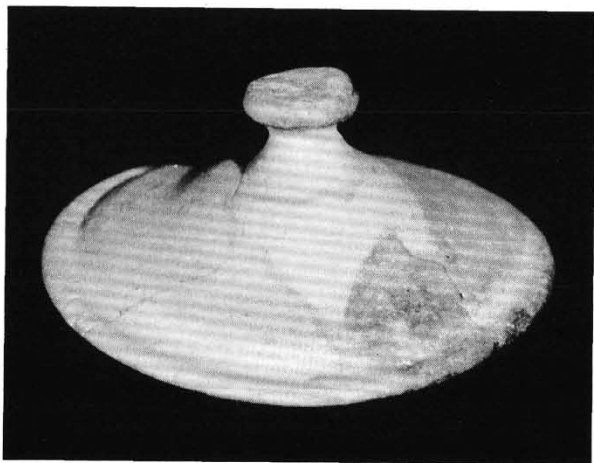
Lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 95.I.443.

m.: 6 cm átm.: 15,2 cm

elhelyezés: KDM

Közöletlen

131. Tál XV. sz.

Lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 95.I.451.

szá.: 26,8 cm m.: 9 cm

fá.: 19,8 cm

elhelyezés: KDM

Közöletlen

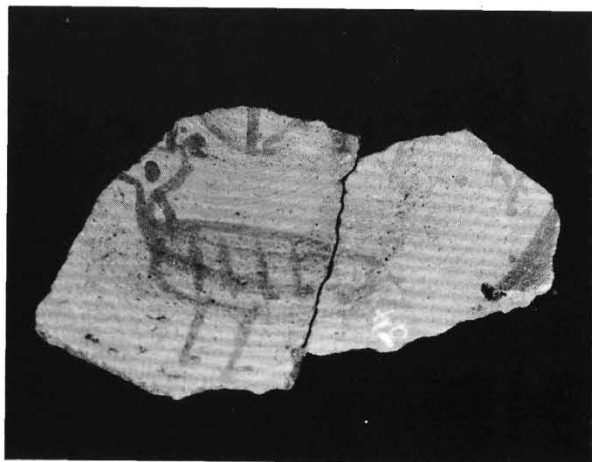
132. Tányér XV. sz.

Lelőhely: Vértesszentkereszt

Ltsz.: 86.I.357.

m.: 6,5 x 5,8 cm

elhelyezés: KDM

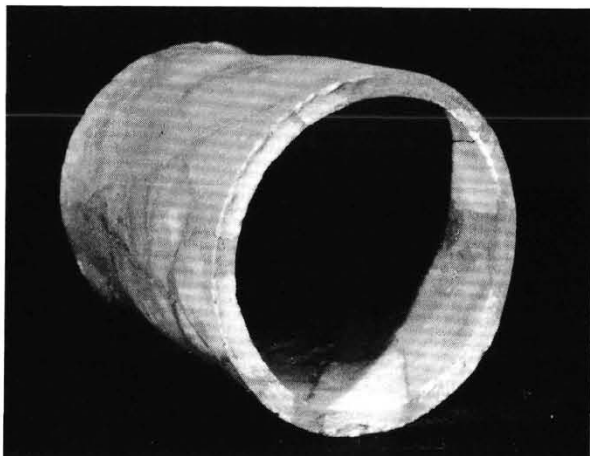

133. Gyertyatartó

XV. sz. eleje Lelőhely: Vértes-szentkereszt. Ltsz.: 86.l.356.

m.: 4,6 cm, átm.: 8 cm

elhelyezés: KDM

134. Vízvezetékcső

XV. sz. vége Lelőhely: Vértes-szentkereszt. Ltsz.: 95.l.461.

h.: 30 cm, átm.: 27 cm v.: 2 cm

elhelyezés: KDM

Közöletlen

135. Kályhaszem

Tál alakú. XV. sz. második fele - XVI. sz. eleje Lelőhely: Baj

Ltsz.: 96.4.31

m.: 23,8 x 22,8 cm, mélysége: 13 cm

136. Sarokcsempe

XV. sz. második fele - XVI. sz.

eleje Lelőhelye: Baj

Ltsz.: 96.4.40.

Tál m.: 23,3 x 23,2 cm, mélysége:

12,2 cm, félhenger m.: 10,5 x 22,8
cm mélysége: 5,3 cm

137. Kályhaszem

Félhenger alakú XV. sz. második
fele - XVI. sz. eleje. Lelőhely: Baj.

Ltsz.: 96.4.43.

m.: 21,4 x 8,5 cm, mélység: 4,1 cm

138. Kályhaszem

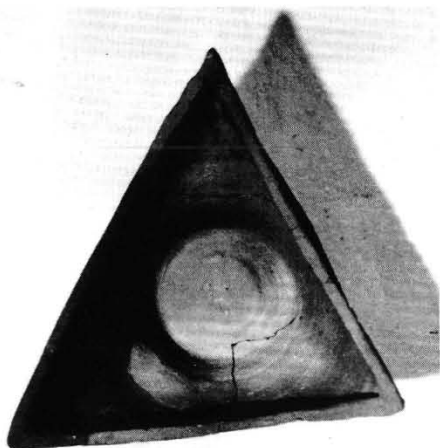
Hosszúkás cső alakú

XV. sz. második fele - XVI. sz.
eleje. Lelőhely: Baj.

Ltsz.: 96.4.49.

h.: 26 cm, átm.: 10,3 cm

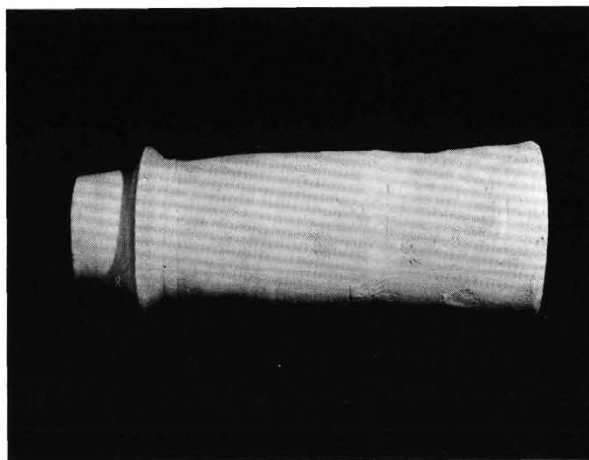
139. Kályhaszem

Háromszög alakú

XV. sz. második fele - XVI. sz. eleje

Lelőhelye: Baj. Ltsz.: 96.4.53.

m.: 23,5 x 25,4 x 20,3 cm, mélység: 7,5 cm

140. Vízvezeték cső

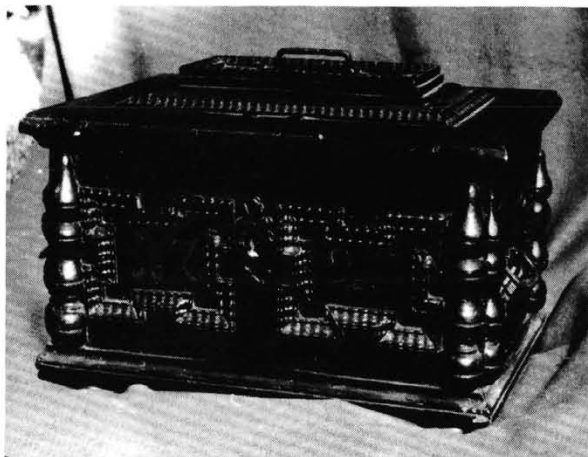
XVI. sz.

Lelőhely: Esztergom, Szent Tamás-hegy. Ltsz.: 87.2.6.

átm.: 8,5 cm, l3,6 cm h.: 36,8 cm

141. Fazekascéh ládája

Fenyőfából készült díszes kivitelű céhláda. Oldallapjait esztergált pilaszter díszíti. Az előlap betétjében festett évszám: 1722. Előlapján található zárszerkezete, vaslemezről kovácsolt kulcscímerrel. Oldalain és tetején elhelyezett fogantyúi vaslemezzel vannak felerősítve. Ltsz.: 51.177.1.
m: 40 cm sz: 39 cm h: 58 cm

142. Fazekascéh pecsétje

Anyaga vörösréz, esztergált fa fogóval. á.: 3,8 cm h.: 10,5 cm
Felirata: TATA VÁROSSI NEMES FAZAKAS CHE PECSÉTJE 1722 Ltsz.: 51.173.5.

143. "Kacsasütő"

Kívül zöld, belül sárga mázas. Tatán készült. Gyűjtőhely Tata. Ltsz.: 63.3.1.
h.: 32 cm sz.: 18 cm m.: 9 cm

144. Fazekascéh kancsója .

Sárgamázás, gazdagon díszített céhkorsó. Hasán szőlőindával körbevett címer díszíti, alatta évszám: 1865. Hátoldalán kékmázás körbefutó virágmintában a felirata: EZ A KORSÓ KÉSZÜLT AZ ÉRDEMES FAZEKAS CZÉHNEK 1865.DIK ÉVBEN KÉSZÍTETTE: KÁROLI SÁNDOR AKI ISZIK BELŐLE VÁLJON EGÉSZSÉGÉRE VIVÁT ÉLJÜNK ÉLJÜNK, VIGADJUNK NE SZOMORKODJUNK NE LEGYEN AZ ÖRÖM ÉS A JÓBOR DRÁGA, JÖN A SZÜRET NEM SOK ÁRA BÉKE ÉLJEN KÖZTÜNK MINDIG

Ltsz.: 51.164.1

m: 31 cm f.á.: 13,5 cm sz.á.: 16 cm

145. Céhremek

Kívül mázatlan, belül sárga mázas. Díszítményei: címer, 1873-as évszám. Ltsz.: 51.165.1. sz.: 28 cm m.: 62 cm

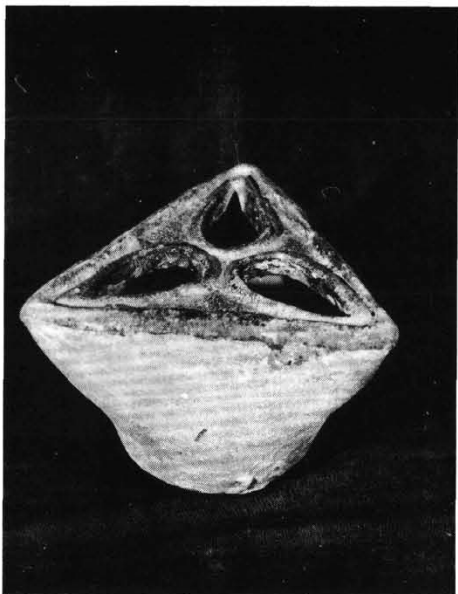
146. Korsó

Fekete mázatlan korsó (NM)

Kerek száj, rostélyos. Fülén csecs. Csiszolt díszű, függőleges vonásokkal a nyaktól elkezdve lefelé. Alsó része letörött, hiányzott, gipsszel restaurálva.

Ltsz.: 51.30.131.

m.: 36 cm sz.á.: 5 cm f.á.: 11,5 cm

147. "Kályhacsempe"

Mázatlan, háromszög alakú.

Ltsz.: 55.360.1.

á.: 11 cm oldal h.: 18 cm m.: 12 cm

148. Kupa.

Szélesfenekű, kívül zöld mázas, két fekete vonallal díszítve. 1802 felirat.

Ltsz.: 77.20.54.

szá.: 9 cm m.: 11 cm fá.: 11 cm

149. Lábas

Három lábú, belül világosbarna, kívül sötétbarna mázas.

Ltsz.: 77.23.50.

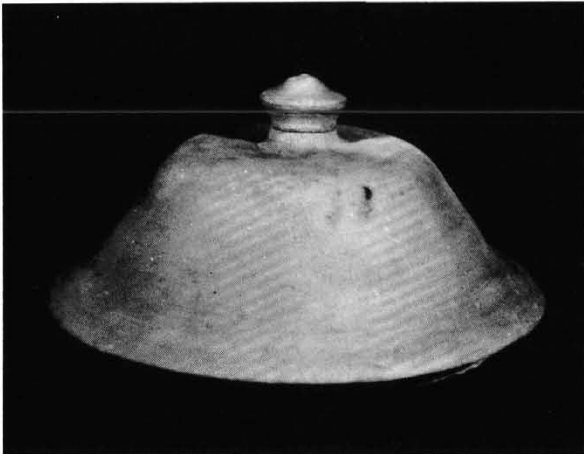
szá.: 42 cm m.: 15 cm fá.: 35 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

150. "Kalácsütő"

Kívül zöld, belül barna mázas.
Készült Tatán. Készítette:
Körmendi János 1896-ban.
Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 66.14.1.
szá.: 26,5 cm m.: 9 cm fá.: 17,5 cm

151. "Fedő"

Mázatlan, gombja van. Tatán ké-
szítette Mészáros István. Gyűjtő-
hely: Tata. Ltsz.: 61.9.1.
fá.: 21 cm m fogóval: 10 cm m
fogó nélkül 7,5 cm

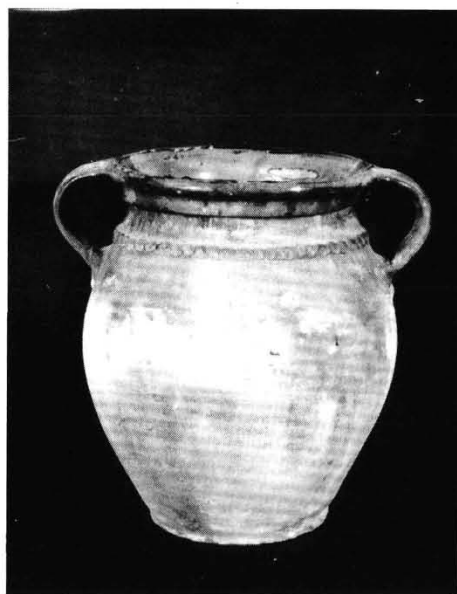
152. "Kuglófsütő"

Kívül zöld, belül barna mázas.
Készült Tatán. Gyűjtőhely:
Szomód. Ltsz.: 66.60.1.
szá.: 26,5 cm m.: 11,5 cm
fá.: 17,5 cm

153. "Szűrő"

Fazék alakú, mázas. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 61.41.1. szá.: 20 cm m.: 22 cm fá.: 23,5 cm

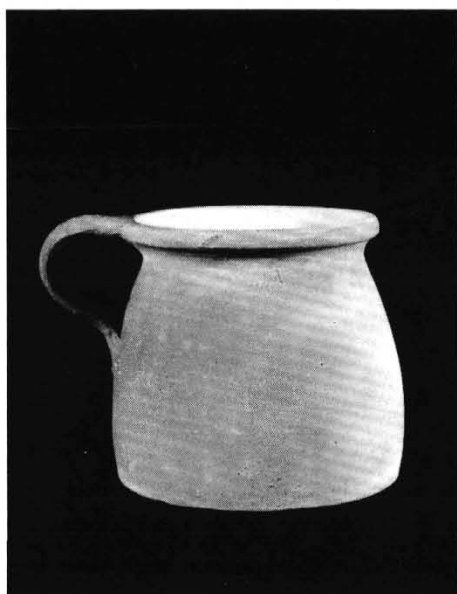
154. Lakodalmás fazék

Belül mázas, díszített. Tatán készült. Gyűjtőhely: Oroszlány. Ltsz.: 60.33.1. szá.: 27 cm m.: 40,5 cm fá.: 10,5 cm

155. Nagyfazék

Belül zöld mázas, kívül mázatlan, egyfülű, keskenyfenekű. Ltsz.: 75.151.1. szá.: 23 cm m.: 34 cm fá.: 17 cm

156. "Fazék"

Belül fehér mázas. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 61.17.1. szá.: 11 cm m.: 12 cm fá.: 12,5 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

157. "Fazék"

Belül barna, kívül rovátkolt díszítésű.

Ltsz.: 77.13.25.

szá.: 19,5 cm m.: 21 cm fá.: 21 cm

158. "Pohár"

Kívül-belül fehér mázas, kék és zöld írókázással díszítve. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 56.181.1.

szá.: 11,5 cm m.: 16,5 cm fá.: 6,5 cm

159. "Kisfazék"

Kívül-belül fehér mázas, kék és zöld hullámvonalakkal díszítve. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 56.182.1.

szá.: 10 cm m.: 14 cm fá.: 6 cm

160. "Pohár"

Kívül-belül fehér mázas, kék és zöld írókázással díszítve. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 56.183.1. szá.: 11 cm m.: 16 cm fá.: 8 cm

161. "Kisfazék"

Kívül-belül fehér mázas, nyakán zöld vonal, alatta halpikkely, oldalán golyós koszorú díszítés. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 56.185.1. szá.: 11,5 cm m.: 12,5 cm fá.: 16,5 cm

162. "Pohár"

Kívül-belül fehér mázas, zöld és kék írókás díszítéssel. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 56.186.1. szá.: 9 cm m.: 12 cm fá.: 5,3 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

163. "Fazék"

Kívül zöld, belül barna mázas.

Tatán készült.

Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 77.17.12.

szá.: 16,5 cm m.: 27 cm fá.: 11,3 cm

164. "Fületlen köcsög"

Kívül mázatlan, három barna csíkkal, ezen kígyóvonalas rovátkolás. Belül fehér angob és szintelen ólommáz. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 70.8.11

szá.: 9,5 cm m.: 21,8 cm fá.: 7,5 cm

165. "Kettőspohár"

Zöld mázas.

Ltsz.: 61.15.1.

szá.: 11 cm m.: 22,5 cm fá.: 22,5 cm

166. "Fületlen köcsög"

Belül mázas, szája sárga mázas.

Ltsz.: 75.1.1.

szá.: 10,5 cm m.: 24 cm fá.: 7 cm

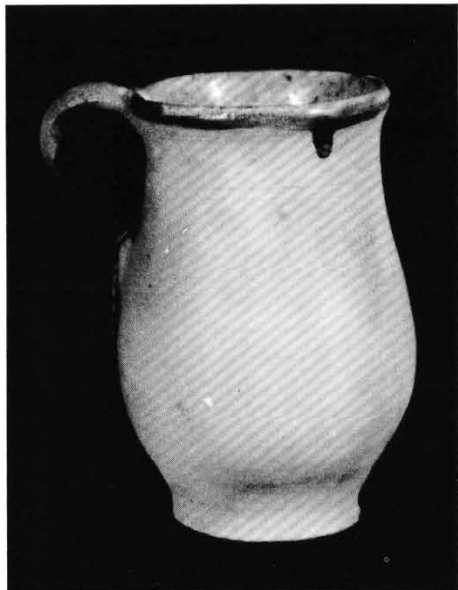

167. "Fületlen köcsög"

Mázatlan, szája belül sárga mázas.

Ltsz.: 75.3.1.

szá.: 10 cm m.: 18 cm fá.: 6,5 cm

168. "Tejesköcsög" Ltsz.: 61.25.1

Kívül mázatlan, belül fehér mázas, száján zöld máz. Készítette Csiszár József Tatán.

Gy.h.: Tata. szá.: 11 cm m.: 22 cm fá.: 7,5 cm

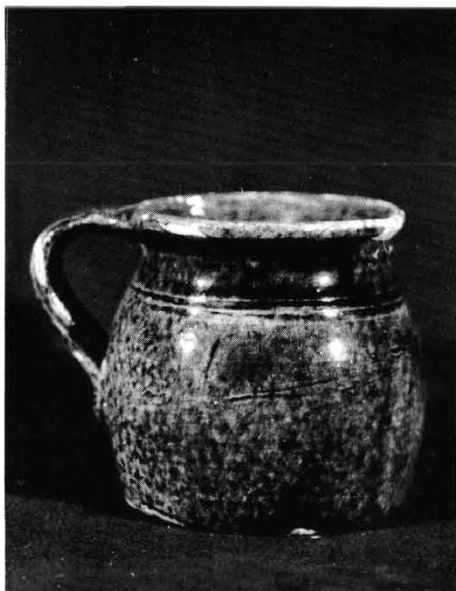
169. "Köcsög"

Zöld mázas. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 67.19.10.

szá.: 10,2 cm m.: 19 cm fá.: 6,6 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

170. "Bögre"

Zöld mázas. Gyűjtőhely: Neszmély.

Ltsz.: 69.7.5.

fá.: 8,5 cm m.: 8,7 cm szá.: 8,3 cm

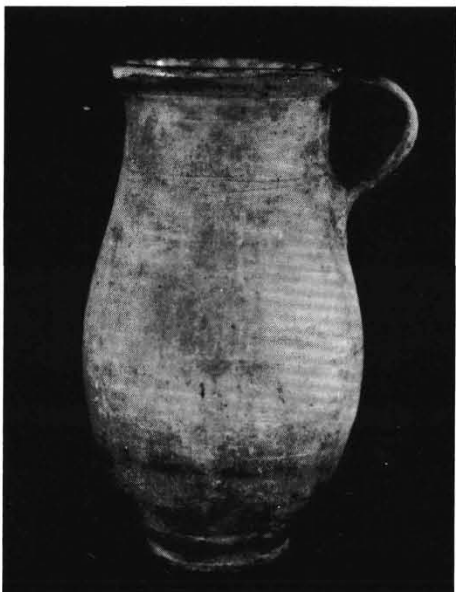

171. "Köcsög"

Mázas.

Ltsz.: 70.12.3.

szá.: 8,5 cm m.: 15,5 cm fá.: 5,5 cm

172. "Tejesköcsög"

Kívül mázatlan, belül sárga mázas.

Gyűjtőhely: Tarján. Ltsz.: 72.32.6.

szá.: 10,5 cm m.: 23,5 cm fá.: 7 cm

173. "Füles köcsög"

Kívül mázatlan, szája belül sárga mázas.

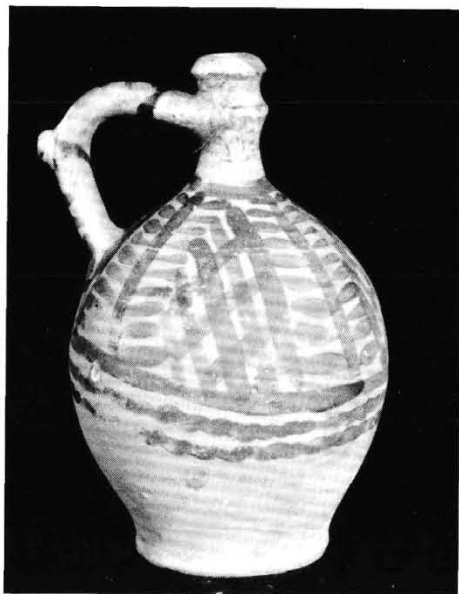
Ltsz.: 75.30.1.

szá.: 13 cm m.: 33,2 cm fá.: 10,5 cm

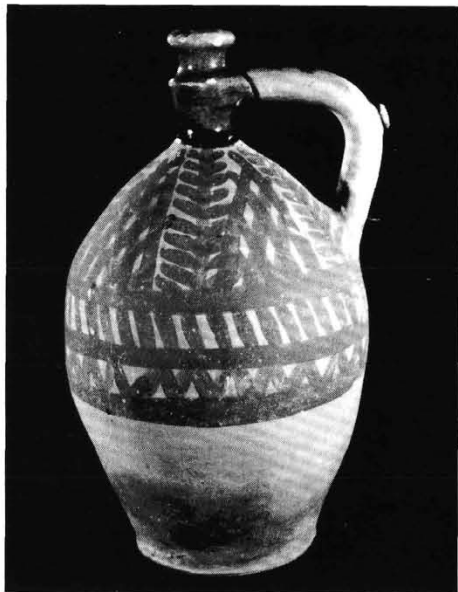
174. "Tejeskőcsög"

Kívül zöld mázas, belül sárga. Készült Tatán. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 77.17.39.
szá.: 10,5 cm m.: 27 cm fá.: 7,5 cm

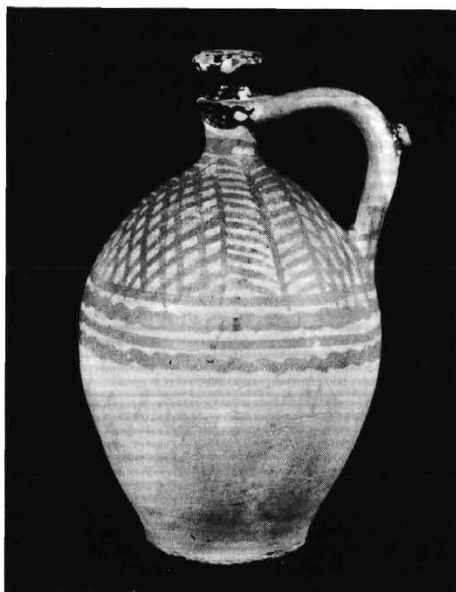

175. "Aratókorsó"

Mázatlan, vörös földfestékekkel díszített. Gyűjtőhely: Tarján. Ltsz.: 72.32.21.
szá.: 3,7 cm m.: 30,8 cm fá.: 7,5 cm

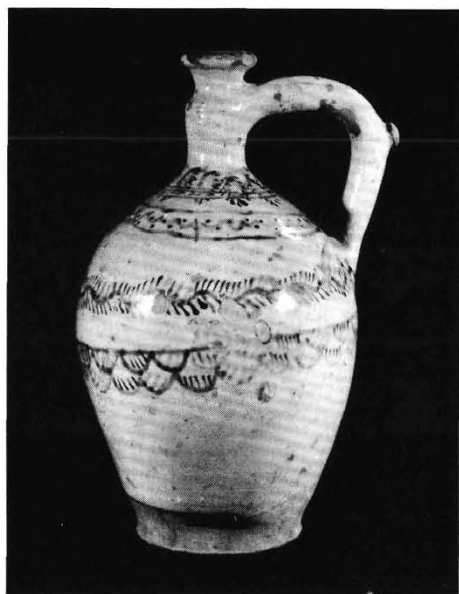
176. "Nagykorsó" Mázatlan, vörös földfestékekkel díszített, szája és csöcse zöld mázas. Tatán készült. Ltsz.: 77.11.27.
Gy.h.: Tata. szá.: 5cm m.: 47cm fá.: 15,5cm

177. "Határi korsó"

Mázatlan, szája és csöcse zöld mázas. Ltsz.: 84.5.2.
szá.: 5 cm m.: 33 cm fá.: 11 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

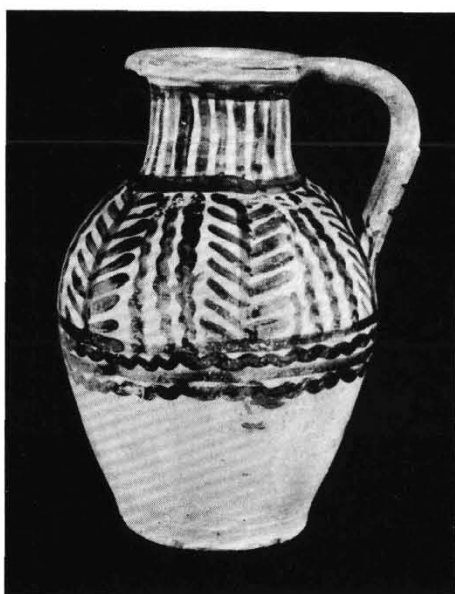

178. "Korsó"

Fehér mázas, virágmintás díszítéssel. Tatán készült. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 77.11.41.

szá.: 3,5 cm m.: 34 cm fá.: 11 cm

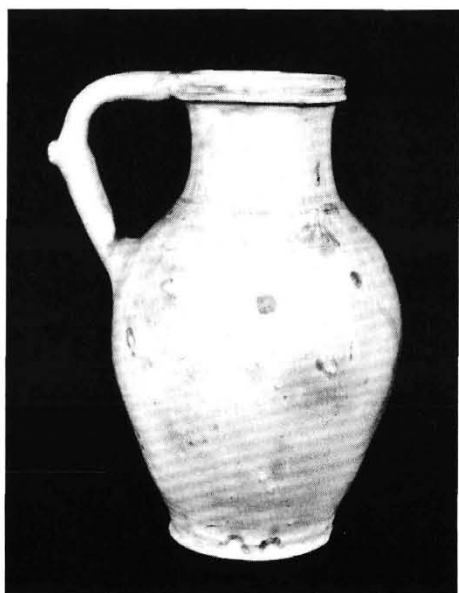

179. "Csöcsös vizes kancsó"

Festett. Készítette: Csiszár József Tatán.

Ltsz.: 61.5.1.

szá.: 11 cm m.: 36 cm fá.: 13 cm

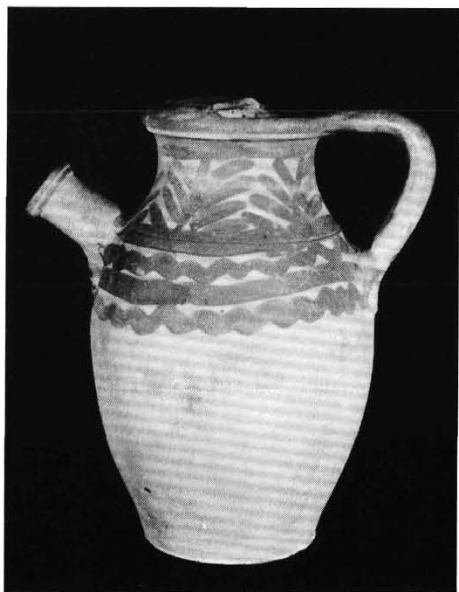

180. "Cserépkanna"

Zöld mázas, egyfülű, szája peremes. Szájmérete akkora, mint a nyakáé. Használat helye, ideje: Tarján, 1850-1920.

Gyűjtőhely: Tarján. Ltsz.: 72.32.22.

szá.: 11,3 cm m.: 34,4 cm fá.: 11,3 cm

181. Kiöntőcsöves kanta

Mázatlan, vörös földfestékekkel díszítve.

Ltsz.: 84.6.1.

szá.: 16,5 cm m.: 40 cm fá.: 16 cm

kiöntőcső h.: 8,5 cm

182. "Kancsó"

Mázás, kiöntős. Felirata: "Szelőtzei Andrásé ez a korsóaki iszik belőle váljon egészségére Éljen Kossúth Lajos Vivát 1848"

Ltsz.: 51.92.148.

szá.: 10 cm m.: 18 cm fá.: 8 cm

kiöntőcső h.: 5,5 cm

183. "Boroskancsó"

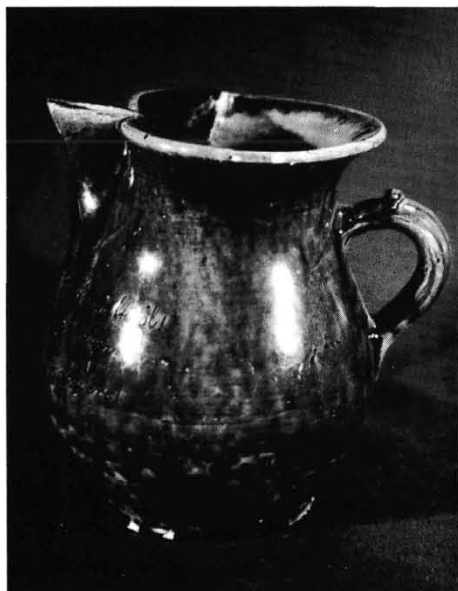
Zöld mázas, csöcsös. Felirat: "Ez a világ mi volna Ha egy kis bor nem volna A szép asszony meg a bormegvigasztal mindenkor" Készült: Tatán. Gyűjtőhely: Oroszlány.

Ltsz.: 60.21.1.

szá.: 12 cm m.: 15,8 cm fá.: 7,5 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

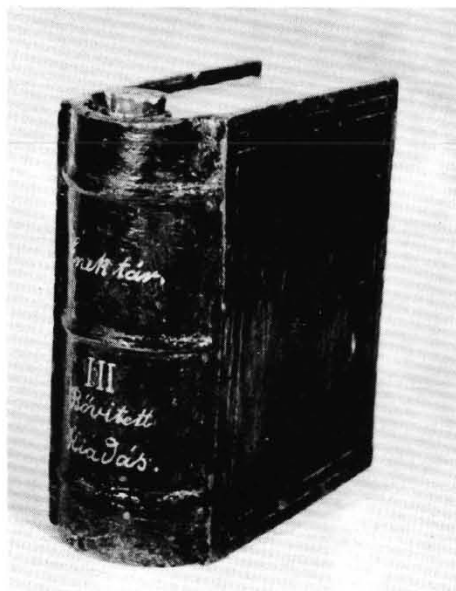

184. "Kancsó"

Kívül zöld, belül sárga mázas. Felirata:
"Ember küzdj és bizvabizál! Küszült 1927ik
évben Neistatt Ferencz vaskereskedőúr ré-
szére Készítette Mészáros Endre"

Ltsz.: 78.89.6.

szá.: 15 cm m.: 20 cm fá.: 10,5 cm

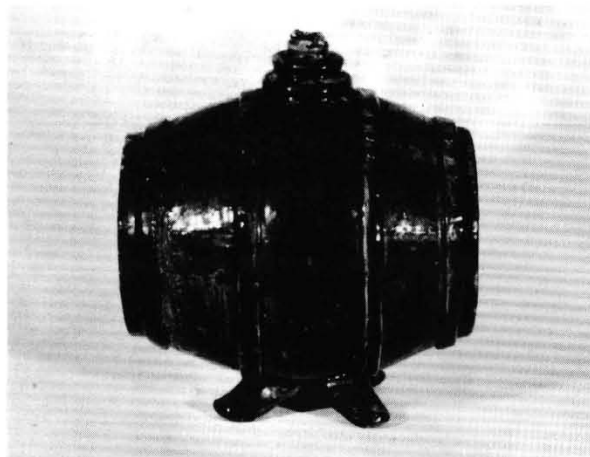

185. "Könyvbutella"

Barna mázas. Tatán készült. Felirata a ge-
rincén: "Ének tár III. bővített kiadás" fene-
kén: "1888"

Ltsz.: 51.104.1.

m.: 22 cm h.: 19 cm sz: 8 cm

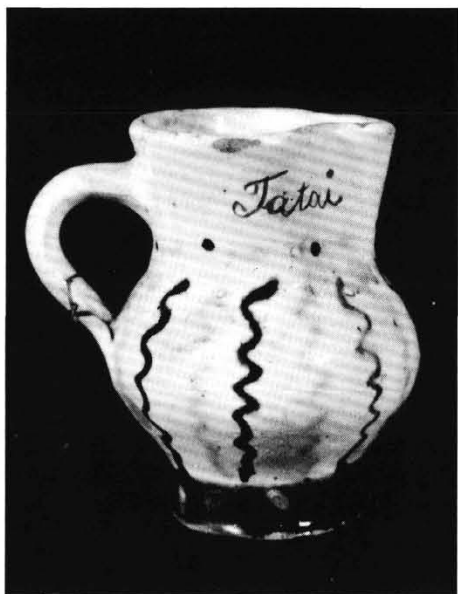

186. "Hordóbutella"

Zöld mázas, négy lábon álló.

Ltsz.: 77.17.22.

h.: 22 cm á.: 13 cm m.: 22 cm

187. "Kiskancsó"

Fehér mázas, alján barna vonal, függőleges kék, zöld hullámvonal, "Tatai emlék" felirat. Tatán készítette Csiszár József.

Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 61.30.1.

szá.: 5 cm m.: 9 cm fá.: 4 cm

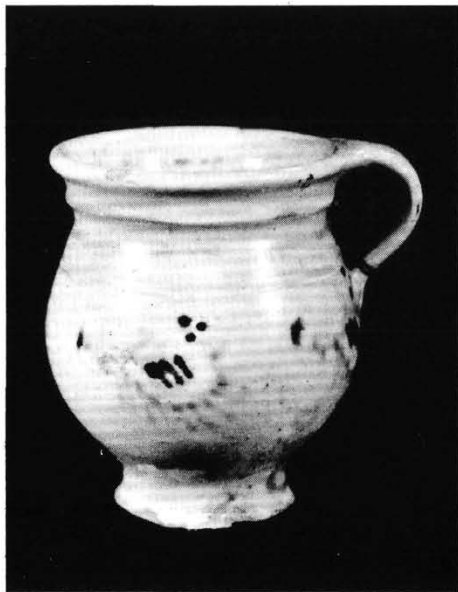
188. "Kisköcsög"

Fehér mázas, fenékén barna vonal, szórtan kék, zöld csirkeláb minta. "Tatai emlék" felirat. Tatán készítette Csiszár József.

Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 61.31.1.

szá.: 5 cm m.: 9,5 cm fá.: 4 cm

189. "Kisszilke"

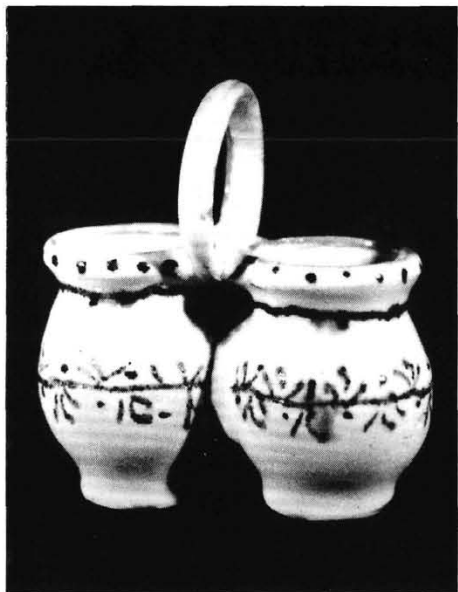
Fehér mázas, nyakán zöld vonal, két nyomott vonal, oldalán zöld kék virág.

Tatán készítette Csiszár József.

Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 61. 37.1.

szá.: 7,5 cm m.: 10 cm fá.: 4,5 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

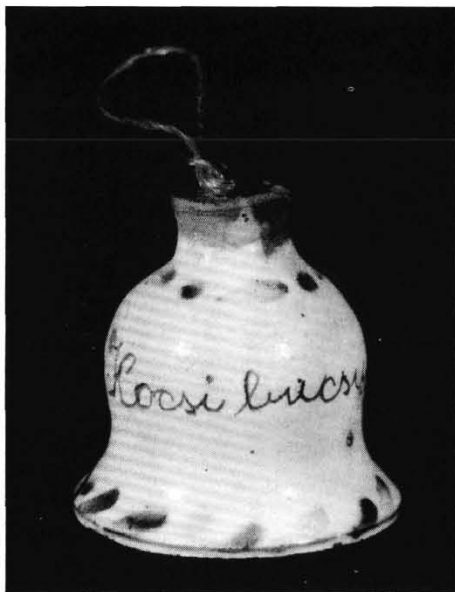

190. "Ikerbögre"

Összeragasztott két keskenyfenekű fazék, fehér mázas, oldalán kék rozmaringdíszítés. Tatán készült. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 77.17.32.

szá.: 5 cm m.: 7 cm fá.: 3,5 cm

191. "Csengő"

Fehér mázas, fenekén zöld lila szirmok, oldalán zöld levelű lila szirmú virág. "Kocsi bucsui emlék" felirat. Tatán készítette Csi-szár József. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 62.2.20.

á.: 8 cm m.: 7 cm

192. "Csengő"

Fehér mázas, kék, zöld virágdíszítés, ütője madzaggal beleerősített. Tatán készült. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 77.11.5.

á.: 7,5 cm m.: 8 cm

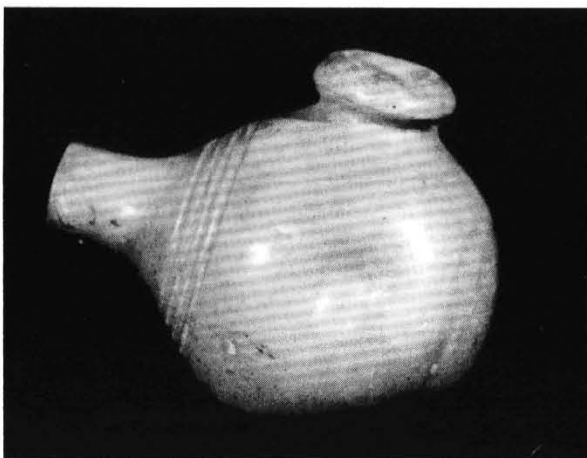
193. "Íróka"

Zöld mázas cserép, nyakán három nyomott vonal. Tatán készítette Berkó Mihály az 1920-as években. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 78.12.2. h.: 10 cm sz.: 4,5 cm m.: 7 cm

194. "Íróka"

Sárga mázas cserép, nyakán négy nyomott vonal. Tatán készítette Berkó Mihály az 1920-as években. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 78.12.3. h.: 9 cm sz.: 6 cm fá.: 7 cm

195. "Fütyülő"

Madár alakú, barna mázas, körben a szélén fehér vonaldísz. Tatán készítette Csiszár József a XX. században. Ltsz.: 56.192.1. h.: 11 cm sz.: 5,5 cm m.: 7 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. SZ.)

196. "Csengő"

Kis méretű, zöld, "Kocsi bucsui emlék" felirat. Tatán készült. Gyűjtőhely: Tata.

Használat helye: Tata.

Ltsz.: 84.2.2.

á.: 7,2 cm m.: 7,2 cm

197. "Fütyülő"

Madáralakú, kékmázas, fehér mintás.

Ltsz.: 61.7.18.

m.: 7 cm h.: 8 cm fā.: 3,5 cm

198. "Fütyülő"

Tyúk formájú, fehér mázas, farka barna, szárnya zöld, kék, barna díszítés. Tatán készült. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 77.17.40.

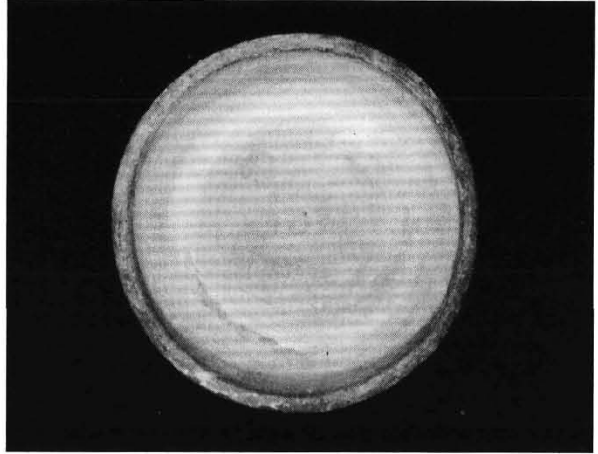
h.: 12 cm sz.: 7 cm m.: 8 cm

199. "Virágcserep alja"

Kívül-belül mázatlan.

Ltsz.: 77.23.48.

szá.: 13 cm m.: 3 cm fá.: 11 cm

200. "Tyúkitató"

Cserép, mázatlan. Tatán készített
Csiszár József. Gyűjtőhely:

Tata. Ltsz.: 61.40.1.

fá.: 10 cm m.: 7 cm

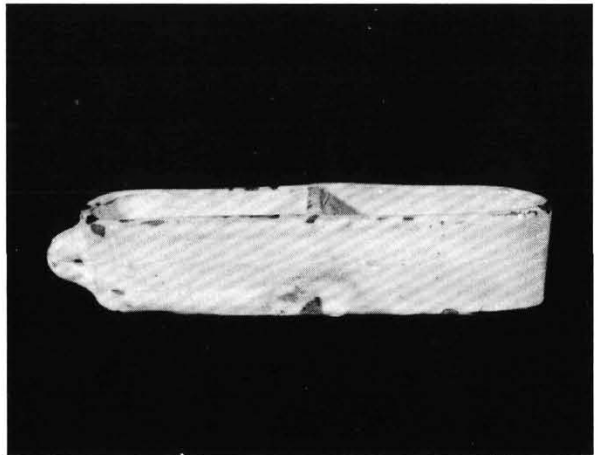

201. "Madáretető"

Fehér mázas, ovális alakú. Tatán
készült. Gyűjtőhely: Tata.

Ltsz.: 84.2.4.

h.: 18,3cm szá.: 4,5cm m.: 3,8cm

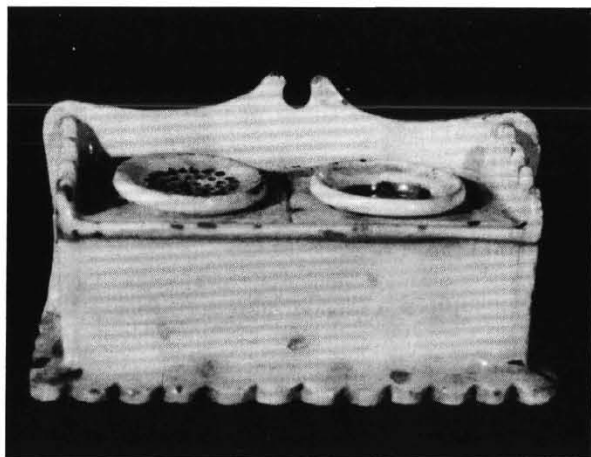

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

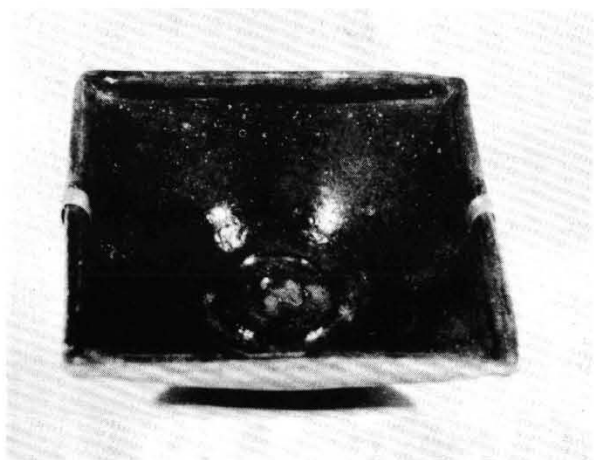
202. "Varródoboz"

Fehér mázas, zöld mintás. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 51.45.1.
sz.: 12 cm h.: 15 cm m.: 13 cm

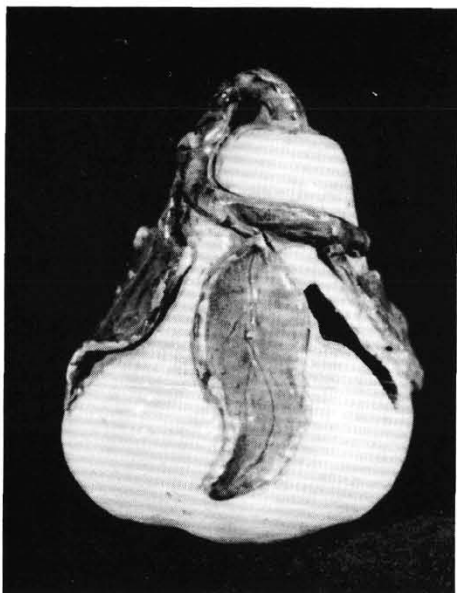
203. "Tintatartó"

Fehér mázas, talpának széle cakkozott. Tatán készítette Mészáros István. Gyűjtőhely: Tata.
Ltsz.: 61.7.14.
m hátlappal: 11 cm m.: 7,5 cm sz.:
8 cm h.: 17,5 cm tárolóedények:
sz.: 5,3 cm m.: 5 cm fá.: 3 cm

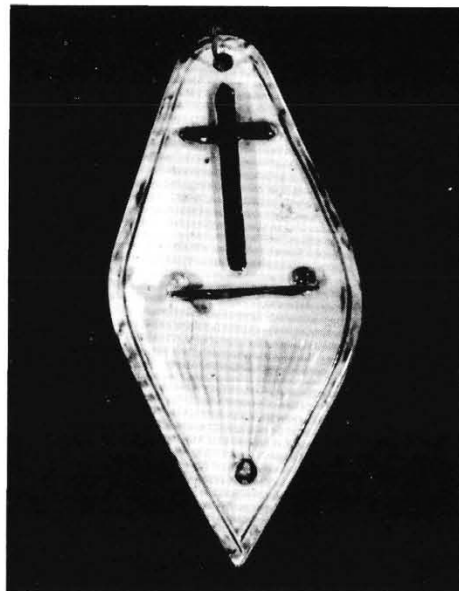
204. "Kályhacsempé"

Készült Tatán. Ltsz.: 51.141.1.
sz.: 20,5cm h.: 20,5cm m.: 5.5cm

205. "Persely"

Körte alakú, sárga mázas, sötétkék, zöld levéllel. Tatán készítette Mészáros István.
Ltsz.: 61.7.15. szá.: 3 cm m.: 12 cm fā.: 9 cm

206. Szenteltvíztartó

Fehér mázas, zöld csíkkal, és barna kereszttel díszítve. Ltsz.: 96.2.1. h.: 23 cm sz.: 10,5 cm víztartó átmérője.: 5,5 cm

207. "Kályhacsempe"

Készült Tatán.
Ltsz.: 51.142.1.
sz.: 20,5 cm h.: 20,5 cm m.: 5,5 cm

208. "Tányér"

Fehér mázas, felirata "Tatai emlék".
Tatán készítette Csizsár József. Ltsz.: 62.2.13. á.: 14 cm m.: 2,5 cm fā.: 8 cm

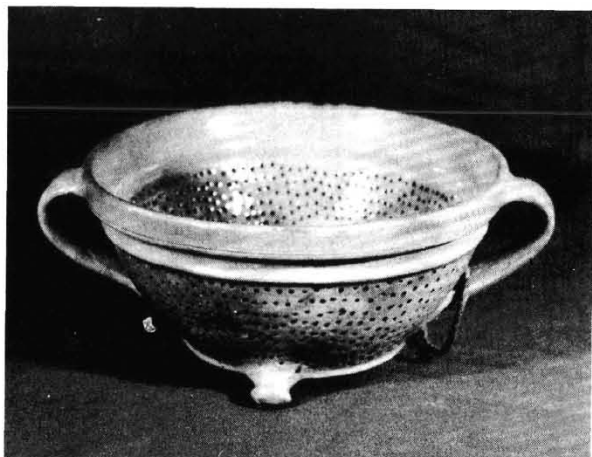
NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

209. "Tarkedli sütő"

Kívül zöld mázas, belül sárga mázas. Készült Tatán.

Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 84.2.1.
teljes h.: 26 cm sz.: 23 cm
tálcska átmérője.: 7,5 cm, m...:
2,5 cm

210. "Szűrőtál"

Kívül-belül barna mázas, kétfülű, lyukacsos, három lábú.

Tatán készült. Ltsz.: 77.20.17.
szá.: 22 cm m.: 11 cm fá.: 12 cm

211. "Szűrőtál"

Kívül-belül zöld alapon sárga pöttyös mázas, fenekén lyukacsos.

Ltsz.: 77.23.76.
szá.: 26 cm m.: 8 cm fá.: 14 cm

212. "Gombfedő"

Mázás. Tatán készítette Berkó Mihály 1914-ben. Ltsz.: 66.35.1.
fá.: 29,5 cm

213. "Fedő"

Mázatlan, vörös vonalakkal. Tatán vagy Neszmélyen készült. Gyűjtőhely: Dunaszentmiklós.
Ltsz.: 69.3.30.
m.: 10 cm á.: 37 cm

214. Kis tál (NM)

Cserép, fehér ólomházas alapon zöld és fekete írókás díszítmény. Tölcséres oldal, rámás perem. Kívül zöld hullámvonal. Öblében kis pettyes fekete rozetta, zöld szálkás levelekkel. Oldalán hasonló minta ötször ismétlődik. Fenékszege. Tatán készítette Csiszár József. Gyűjtőhely: Tata.
Ltsz.: 63.40.5.
m.: 4,5 cm á.: 12 cm t.: 6,5 cm

215. Tányér

Százszámos kistányér (NM).

Cserép, ólomházas. Befelé hajló széllel. Fehéres alapon ecsettel festett krómzöld és kék színekben. Közepében felirat: PÁL, peremén két-két leveles kék virág.

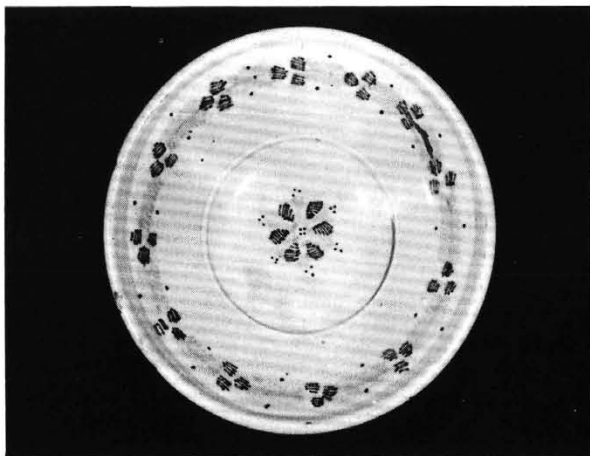
Tatán készítette Mészáros Endre. Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 60.66.50. á.: 17,5 cm m.: 5,5 cm f.: 10 cm

216. Tányér (NM)

Cserép, fehér ólomházas alapon zöld és kék festett díszítmény. Öblében rozetta, peremén zöld hullámvonalon rácsozás, közben kék pontpiramisok. Fenékszőges, élben hajló peremű, mély tányér. Akasztólyukas. Tatán készült a XIX.század végén. Gyűjtőhely: Neszmély. Ltsz.: 63.11.2.

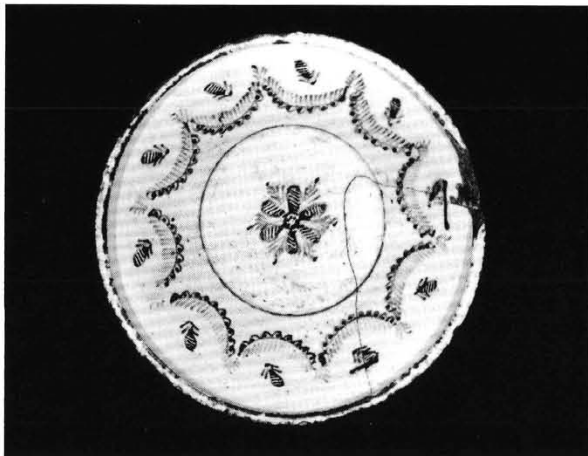
á.: 21 cm t.: 11 cm m.: 4,8 cm

217. Kétpénzes tál (NM) Cserép, ólomházas. Sincnélküli forma, rámas széllel, a rámán két bemélyített csík. Fehéres alapon írásos minta kék és halvány zöld színben. Közepében, fenekében nyúlfüles minta, kerek virág, késsel behúzza, közötté három szál zöld csibeláb. Peremére golyós koszorú, a golyó késsel behúzza, a koszorú zöld és egy-egy petty a zöld húzás közepére, ill. afölé. Kívül mázatlan, akasztófüles. Tatán készítette Csizsár József. Ltsz.:60.66.27. á.:30 cm m.:10 cm f.:16,5 cm

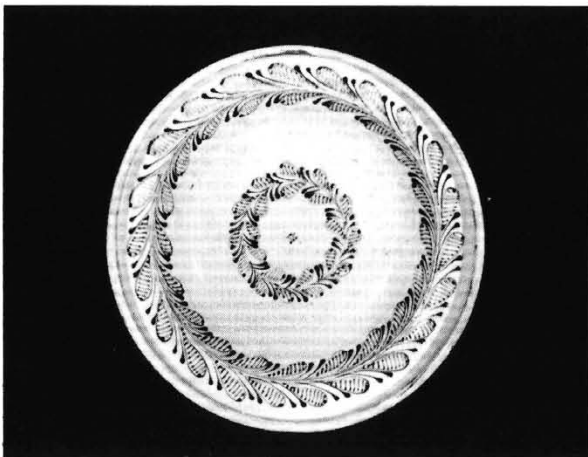
218. Tál

Cseréptál, ólommázás. Középnagyságú, kis felálló peremmel. Világos fehéres mázú, kék és zöld vonalas füzérdíszítmény körül, egy hasonló virág a közepén. Gyűjtőhely: Szap. Ltsz.: 139286 (NM)
m.: 10 cm á.: 35 cm

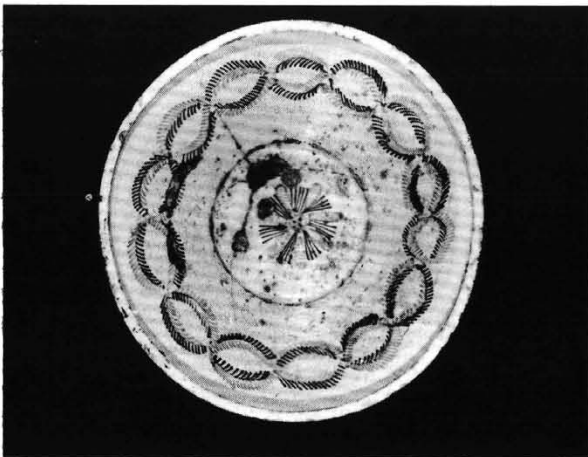
219. Tál

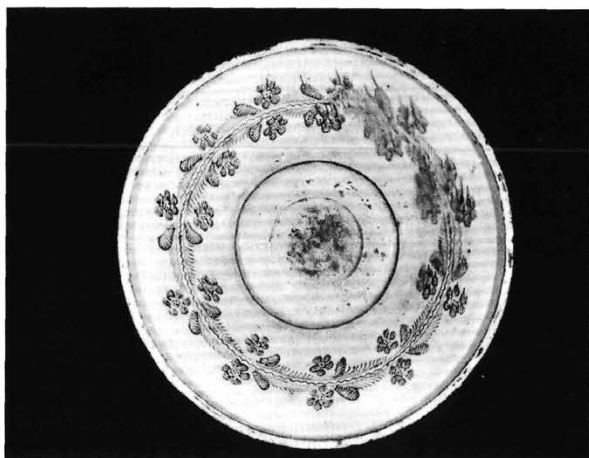
Cserép, ólommázás. Középnagyságú, felálló peremmel. Belseje fehéres mázzal bevonva. Zöld és kék vonalas stilizált levelekből körül s a fenekén egy-egy koszorú. Gyűjtőhely: Martos.
Ltsz.: 139011 (NM)
á.: 35 cm

220. Nagy tál

Cserép, kívül mázatlan, belül fehér ólommázon kék és zöld írókás díszítmény. Rámás pereme van. Oldalán körben oválokból alkotott koszorú. Az oválokat kék, illetve zöld szálkás levelű ágak alkotják. Tatán készült a XIX. század második felében. Gyűjtőhely: Perőcsény. Ltsz.: 62.50.29. (NM)
á.: 44,5 cm m.: 13,5 cm fá.: 21 cm

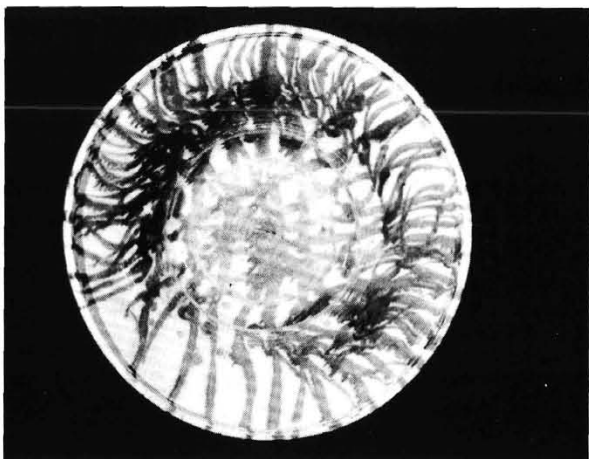

221. Nagytál (NM)

Cserép, Ólomházas. Sincnélküli forma rámás széllel. Fehér alapon írókás díszítmény zöld és kék színben. Öblében kicsi minta, amely azonban nagyon kopott, peremén egyenes szár mentén, mindkét oldalán kerek virágok és levelek, illetve vonások.

Ltsz.: 77.110.6.

á.: 51 cm m.: 16,5 cm fá.: 26 cm

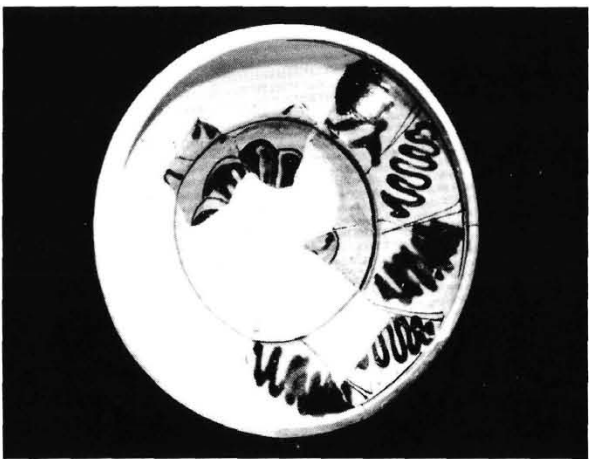
222. Nagy tál (NM)

Karimás tál

Cserép, ólomházas. Sincnélküli forma, befelé profilált rázával, karimával. Fehér alapon folyásos, azaz zöld mázzal befelé csíkozva, a fenekén pedig keresztül-kasul húzígálva. Kívül mázatlan. Tatán készítette Mészáros Endre.

Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 60.66.42.

á.: 50 cm m.: 15 cm fá.: 25,5 cm

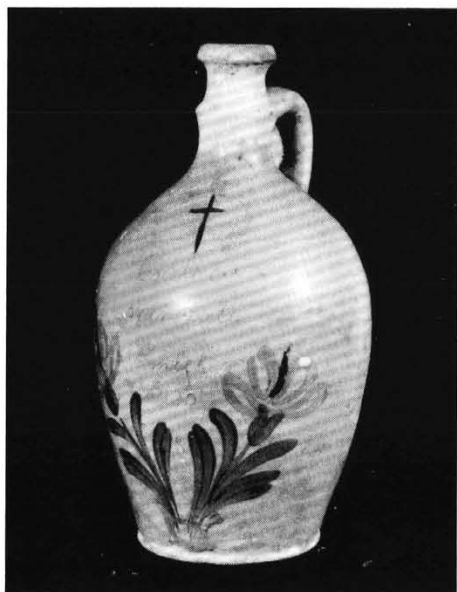

223. Tál

Török mintás, mázas.

Ltsz. nélkül.

szá.: 25 cm m.: 7 cm fá.: 11,5 cm

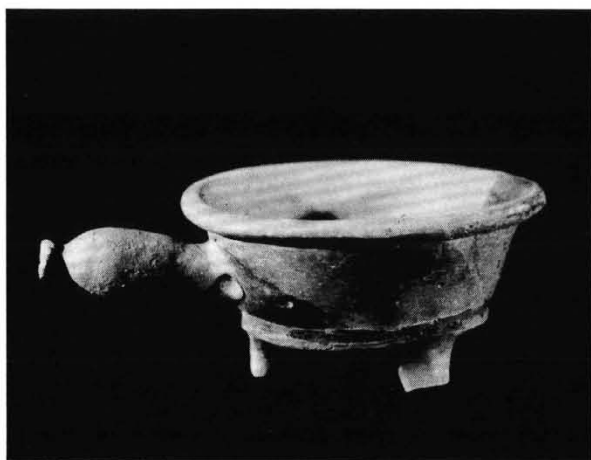
224. "Határi korsó"

Barna mázas, szája és csöcse fehér mázas.
Felirata: "Csatka Szentkúti Emlék 1930"
Gyűjtőhely: Tata. Ltsz.: 75.179.1.
szá.: 3,5 cm m.: 25,5 cm fā.: 9 cm

225. Keskenyfenekű fazék

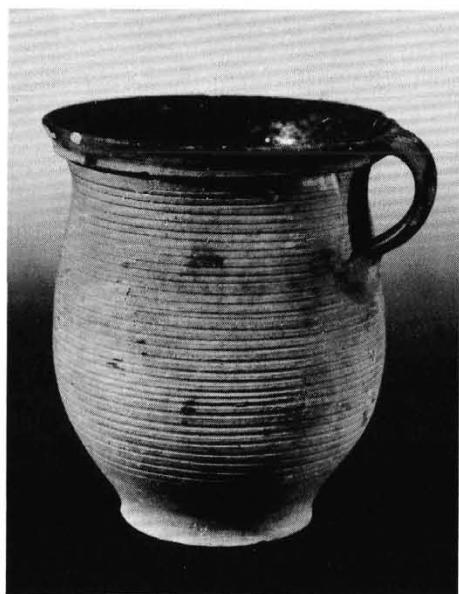
Szája zöld mázas, kívül mázatlan.
Ltsz. nélkül.
szá.: 16,5 cm m.: 19,5 cm fā.: 9 cm

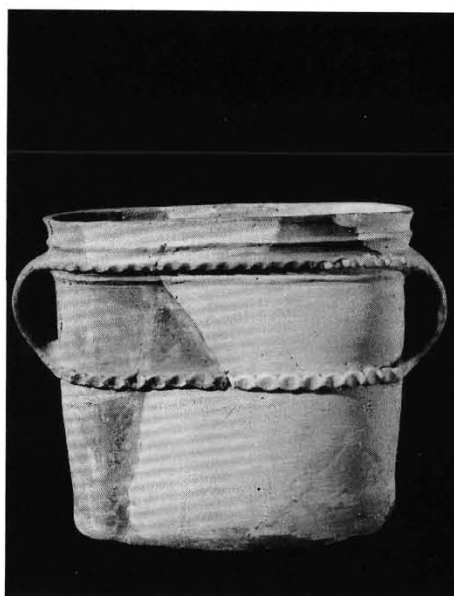
226. Lábasserpenyő

Sárga mázas.
Ltsz. nélkül.
szá.: 15,5 cm m.: 8 cm nyél h.: 7 cm fā.: 11 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

227. Bögre
Sárga mázas kívül-belül.
Ltsz. nélkül
szá.: 11 cm m.: 11,5 cm fá.: 6,5 cm

228. Gyertyamártó edény
Mázatlan. Két nyomott vonallal díszítve.
Ltsz. nélkül.
m.: 37 cm szá.: 39,5 cm fá.: 36 cm

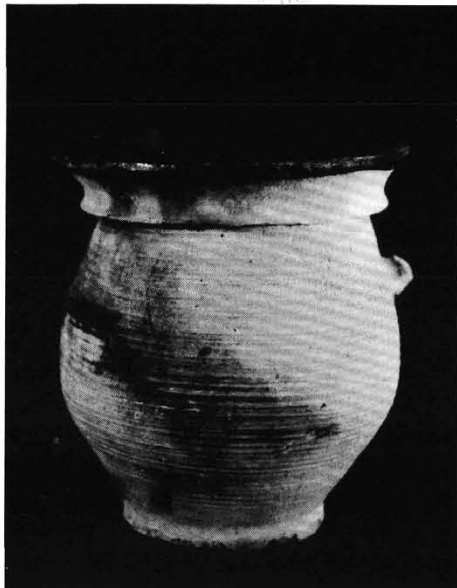

229. Zöld mázas tányér
Ltsz. nélkül.
m.: 3 cm fá.: 14 cm szá.: 20,5 cm

230. Keskeny fenekű fazék

XVIII. századi, kívül mázatlan, szája belül mázas. Ltsz. nélkül.

m.: 17 cm fá.: 9 cm szá.:15 cm.

231. Pálinkás

Szűkszájú folyadéktároló edény.

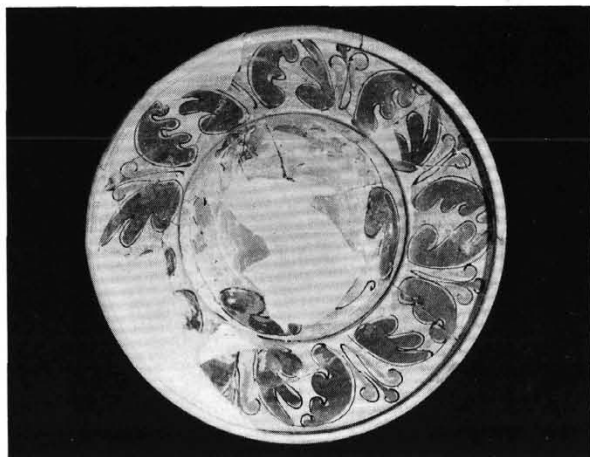
Rajta kereszt jele és B, T, C betűk

Ltsz. nélkül..

m.: 31 cm szá.: 2,5 cm fá.: 9,5 cm

NÉPI FAZEKASSÁG (XVII-XX. sz.)

232. Török tál

Díszes virágos mintával.

Ltsz. nélkül.

m.: 9 cm fá.: 15 cm szá.: 32 cm

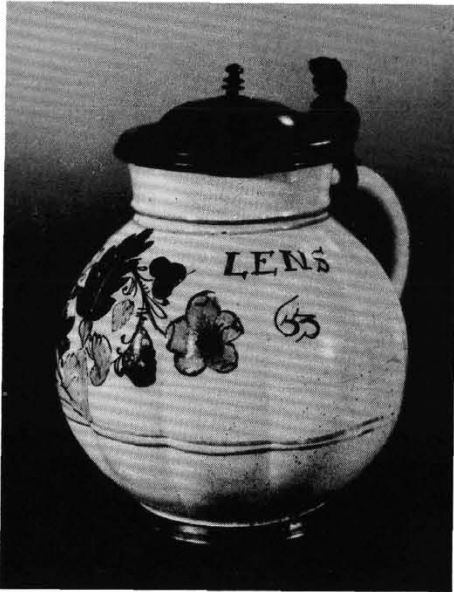

233. Lábas

Kívül barna, belül sárga mázas.

Nyel nélkül. Ltsz. nélkül.

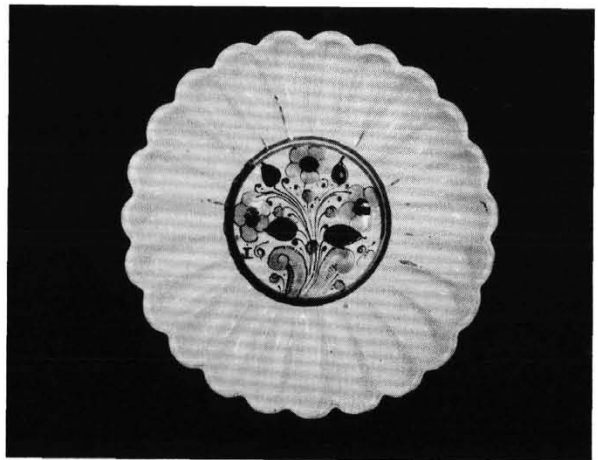
m.: 12,5 cm szá.: 16 cm fá.: 14 cm
lábak hossza.: 7 cm

234. Gerezdelt testű habán palack, ón fedéllel, 1663. ltsz. 62.91. m.: 18 cm (billentővel) BBM

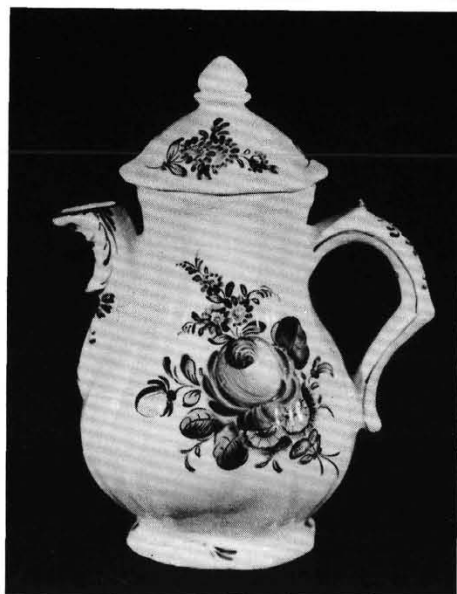
235. Korsó szentek ábrázolásával és fészkellettel, habán, 1767. KDM ltsz. 55.5. m.: 24,5 cm

236. Hornyolt peremű habán tányér, 1695. BBM ltsz. 62.95. á.: 22 cm

237. Korsó táncoló párral, későhabán, 1794.
KDM ltsz. 55.52. m.: 26,5 cm

238. Kávéskanna színes virágokkal, fajansz.
Stomfa, XVIII. sz. második fele. KDM ltsz.
68.29.2. m. fedővel: 18,5 cm

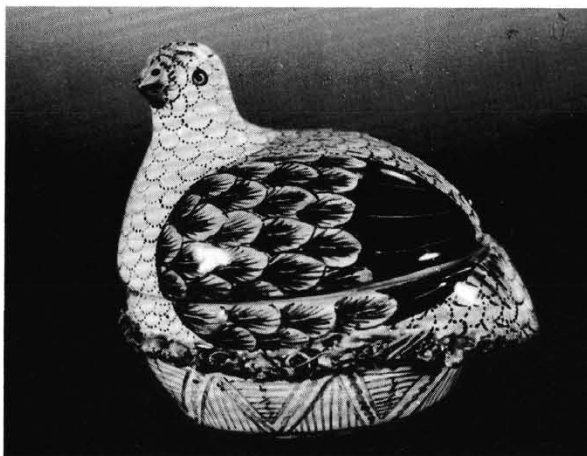

239. Bokály színes virágokkal, ón talppal,
fajansz, alján bíbor L jelzés. XVIII.sz. má-
sodik fele. KDM ltsz. 68.29.1. m.: 15 cm

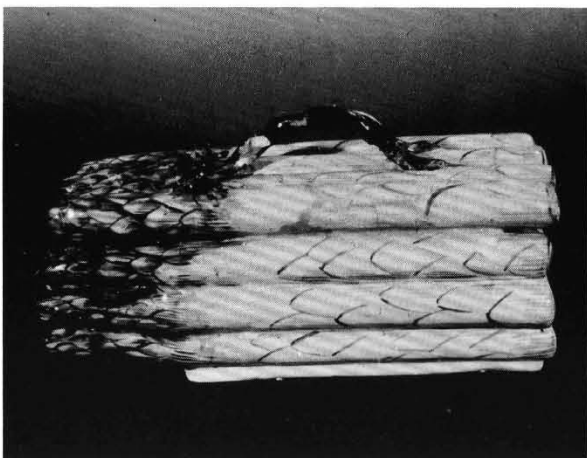

240. Korsó színes virágokkal, fajansz.
Boleráz. KDM ltsz. 51.66. m.: 22 cm

241. Gyöngytyúk alakú doboz, fajansz. Pongyelok. BBM ltsz. 62.169. m.: 12 cm

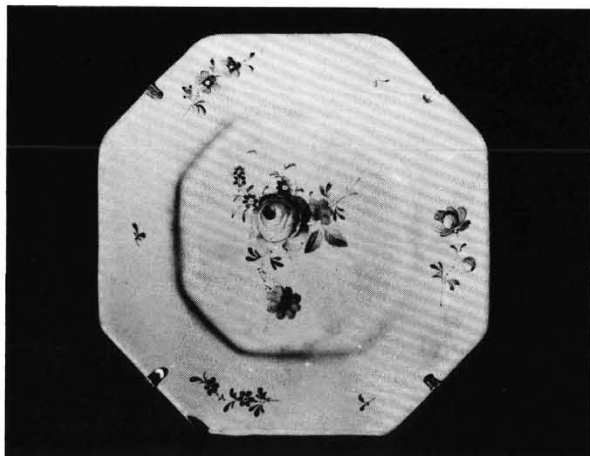
242. Spárge alakú doboz, fajansz. Holics. BBM ltsz. 62.64.1.1-2. m.: 10 cm

243. Tejeslábas, purpur festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele. KDM ltsz. 51.151. m.: 10 cm, á.: 14,5 cm

FAJANSZ

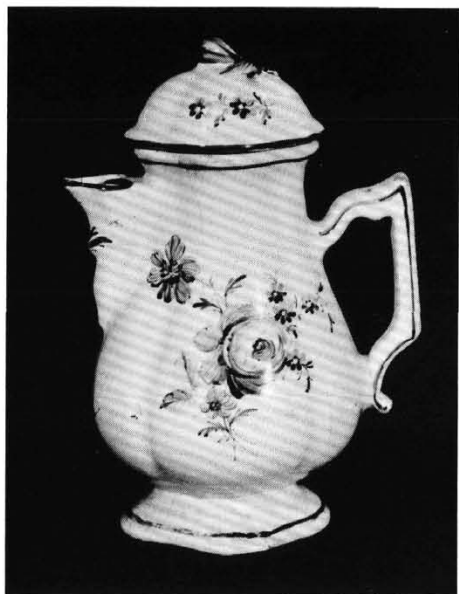
244. Nyolcszögletű tányér purpur festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele. KDM. ltsz.51.133. á: 25 cm

245. Cukortartó, purpur festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele. KDM. ltsz. 53.3.1-2. m. fedéllel : 6 cm, sz: 10 x 13 cm

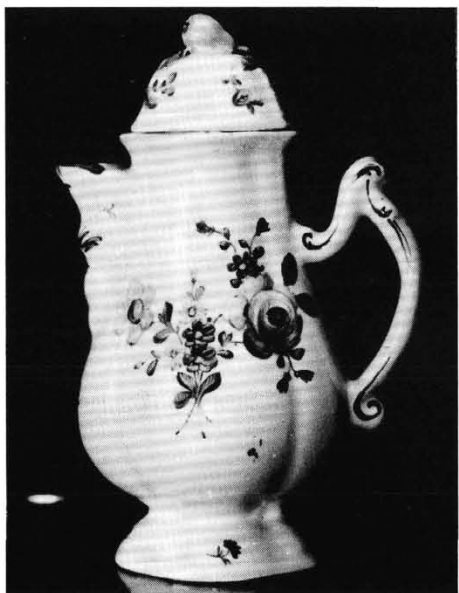
246. Tintatartó, színes virágos festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége. KDM ltsz. 51.9. m.:11 cm, sz: 19 x 13cm,

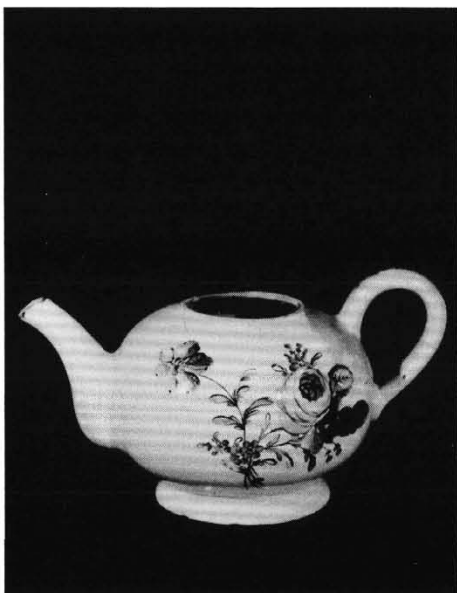
247. Kávéskanna, purpur festéssel, fajansz.
Tata, XVIII. sz. második fele.
IM ltsz. 56.1477.1.1-2. m.: 21 cm

248. Fiókos szekrényke, faerezetet utánczó
alapon purpur festésű jelenetekkel, fajansz.
Tata, 1786. KDM ltsz. 51.53.
m.: 45 cm

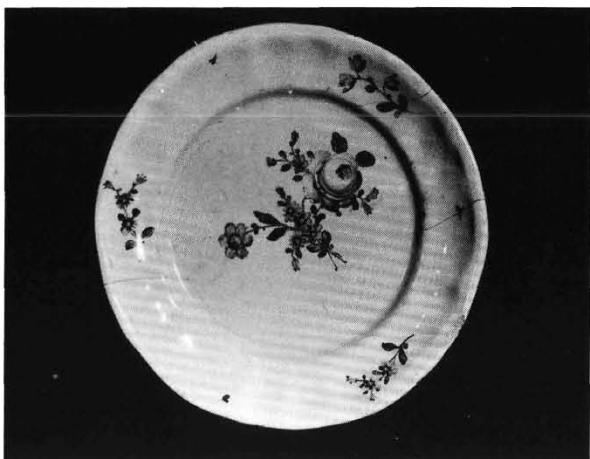
249. Kávéskanna, színes virágos festéssel,
fajansz. Tata, XVIII. sz. vége.
IM ltsz. 56.1484.1. m.: 17 cm

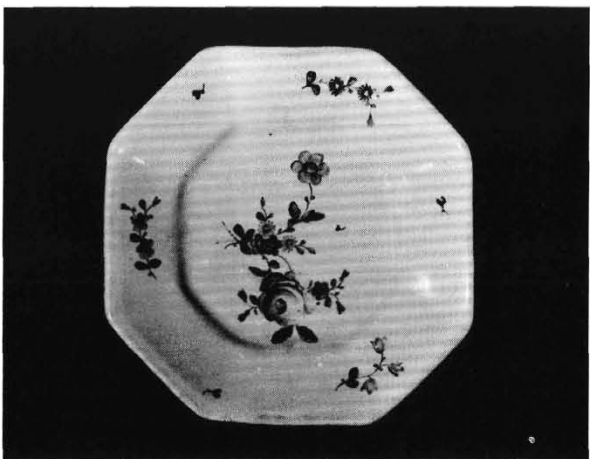
250. Teáskanna, kiöntővel, színesen festett,
fajansz. Tata, XVIII. sz. vége.
KDM ltsz. 51.81. m.: 8,5 cm

251. Levesestál, színesen festett, fedőjén körte fogóval, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége. KDM ltsz. 51.13.1-2. m.: 17 cm, sz: 26 x 22 cm

252. Tányér, színes virágos festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele. KDM ltsz. 51.154. á.: 24 cm

253. Nyolcszögletes tányér, színes virágos festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele. KDM ltsz. 51.49. á.: 21 cm

- 254.** Zöldszegélyű ovális tál, színes virágos festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele.
IM ltsz. 56.1485.1.
á.: 20,5 x 26 cm

- 255.** Sótartó, kosarat tartó nő alakjával, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele.
KDM ltsz. 51.62.
m.: 13 cm

- 256.** Sótartó, kosarat tartó férfi alakjával, fajansz. Tata, XVIII. sz. második fele.
KDM ltsz. 51.63.
m.: 13 cm

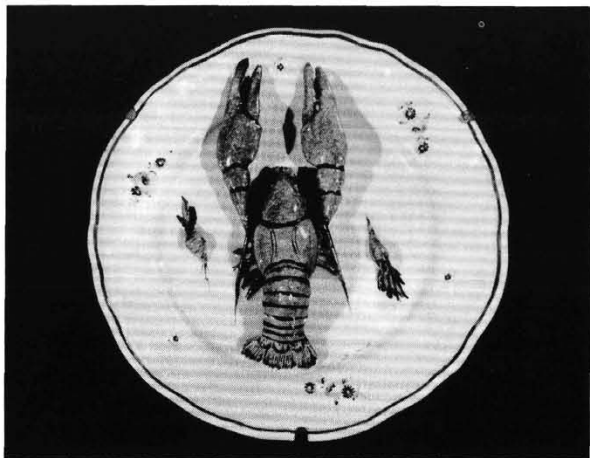
FAJANSZ

257. Tálka citromlevélen, fajansz.
Tata, XVIII. sz. második fele.
IM ltsz. 1654.a-b.
m.: 7,5 cm

258. Nyolcszögletű tál, az egy
színnel festett várabrázolás körül
színes szőlőinda, fajansz. Tata,
1800 körül. IM ltsz. 1633.
sz.: 28 cm, h: 36 cm

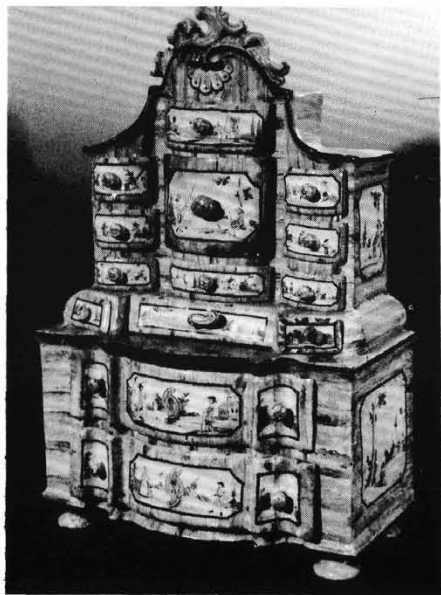
259. Dísztányér, plasztikus rákkal,
retkekkel, fajansz. Tata, XVIII. sz.
vége. KDM ltsz. 51.20.
á.: 24 cm

260. Dísztányér, plastikus rákokkal, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége.
KDM ltsz. 51.21.
á.: 24 cm

261. Dísztányér, plastikus rákokkal, füzéres peremmel, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége.
KDM ltsz. 51.18.
á.: 23 cm

262. Fiókos szekrényke, faerezetet utánzó alapon, színesen festett tájképekkel, hátoldalán szőlőtő indája. 1780 körül.
BBM ltsz. 62.113. m.: 39 cm

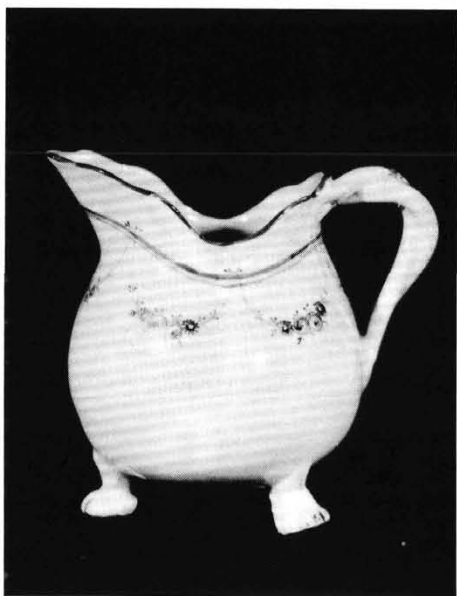

263. Emléktábla József nádor tati látogatásának emlékére, fajansz. Tata, 1796.
IM ltsz. 1660. m.: 45 cm

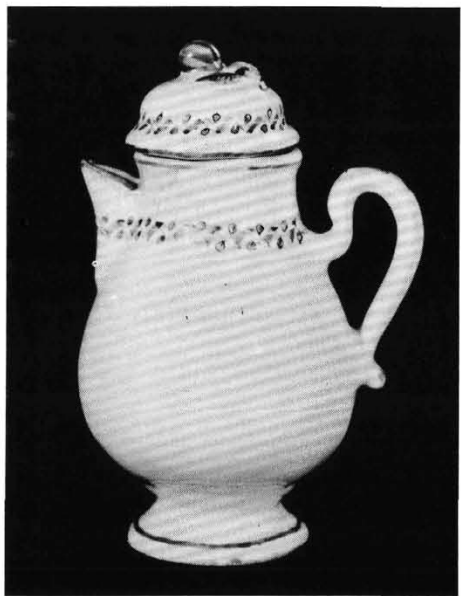
FAJANSZ

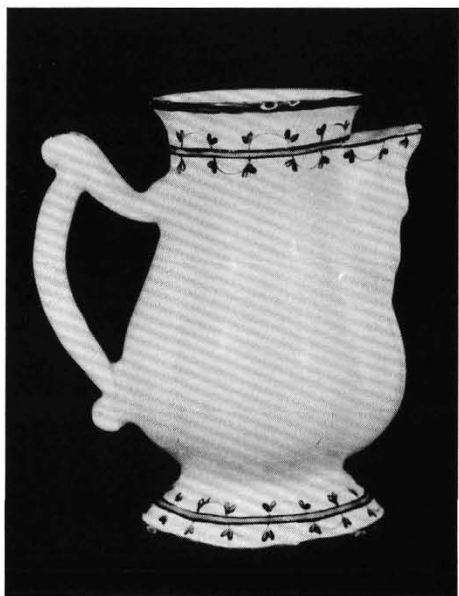
264. Tintatartó, függönyös felépítménnyel, fajansz. Tata, 1785 körül.
BBM ltsz.62.114.1. m.: 31 cm

265. Tejszínes kanna, egyszínű (mangán) festéssel, füzéres dísszel, fajansz. Tata, 1790 körül. IM ltsz. 56.1495.1. m.: 12 cm

266. Kávéskanna fedővel, szalagfonatos dísszel, fajansz. Tata, 1790 körül. IM ltsz. 56.1459.1.1-2. m.: 13 cm

267. Kanna zöld szalagsávval és indadísszel, fajansz. Tata, 1790-es évek. KDM ltsz. 60.73.2. m.: 16 cm

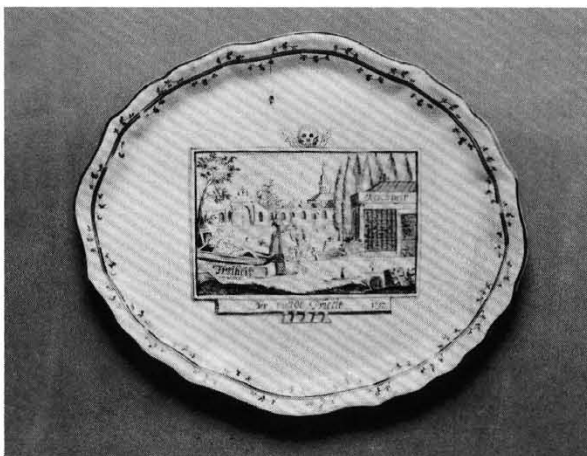
268. Cukortartó fedéllel, egyszínű (mangán) festéssel, füzéres dísszel, fajansz. Tata, 1790 körül. IM ltsz. 56.1495.1. m.: 8 cm

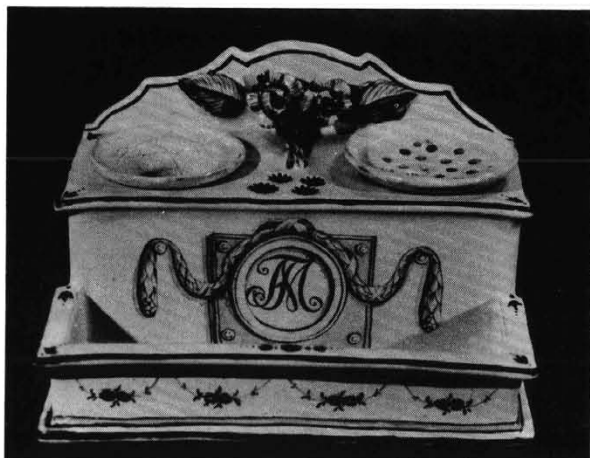

269. Ovális tál, egyszínű (mangán) festéssel, indadíszes peremmel, tükrében számaron lovagoló gyermek, fajansz. Tata, 1790 körül. KDM 51.23. á.: 22 x 27 cm

270. Ovális tál, egyszínű (mangán) festéssel, indadíszes peremmel, tükrében allegorikus (Memento mori) ábrázolással, fajansz. Tata, 1797. IM ltsz. 84.215.1. á.: 22x27 cm

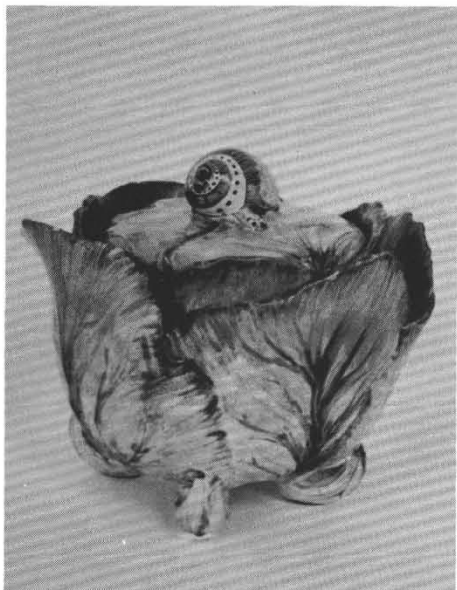
271. Tintatartó, girlandos-fesztonos festett és plasztikus dísszel, egyszínű (mangán) festéssel. 1791. KDM ltsz. 55.75.
m.: 13 cm sz.: 14 x 19,5 cm

272. Tintatartó színesen festett füzéres dísszel, P. Joannes Halász felirattal, fajansz. Tata, 1792. KDM ltsz. 51.8.
m.: 12,5 cm, sz.: 14 x 19 cm

273. Káposztafej alakú tál, fajansz. Holics, XVIII. sz. második fele. KDM ltsz. 88.3.1.
m.: 22 cm, á.: 23 cm

274. Káposztafej alakú tál, fajansz. Buda,
XVIII. sz. vége. IM ltsz. 52.2476.1.1-2
m: 15,5 cm

275. Káposztafej alakú tál, fajansz. Holics,
XVIII. sz. második fele.
BBM ltsz. 62.88.1.1-2. m.: 16 cm

276. Tulipánváza, fajansz. Tata.
KDM ltsz. 96.7.1.
m.: 14 cm

277. Tulipánváza, fajansz. Holics.
BBM ltsz 62.84.
m.: 19 cm

278. Káposztafej alakú tál, fajansz.
Tata, XVIII. sz. vége.
IM ltsz. 56.1492.1. m: 16,5 cm

279. Levesestál, fajansz, Holics.
XVIII. sz. második fele.
IM ltsz. 3823. sz: 18,5 cm, h: 26 cm,
m: 17 cm

280. Levesestál, fajansz. Tata,
XVIII. sz. vége.
KDM ltsz. 96.8.1.1-2.
m: 18 cm

281. Veronika alakos szenteltvíztartó, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége.
IM ltsz. 56.1489.1.
m.: 25 cm

282. Veronika alakos szenteltvíztartó, fajansz. Holics, XVIII. sz. második fele.
IM ltsz. 69.572.1.
m.: 23,5 cm

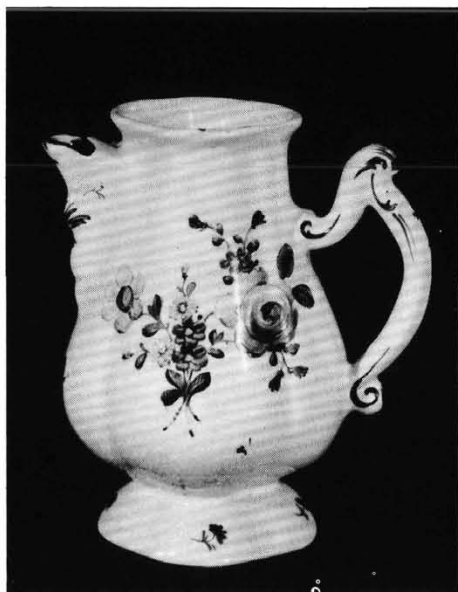

283. Veronika alakos szenteltvíztartó, fajansz. Stomfa?, XVIII. sz. vége.
IM ltsz. 9080.
m.: 28,5 cm

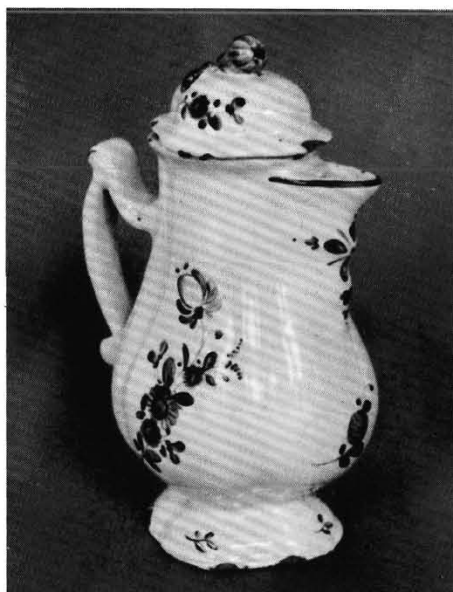

284. Veronika alakos szenteltvíztartó, fajansz. Stomfa, XVIII. sz. vége.
BBM ltsz. 62.130.1.
m.: 27 cm

FAJANSZ

285. Kávéskanna színes virágos festéssel, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége.
KDM ltsz. 96.9.1.1-2. m: 21 cm

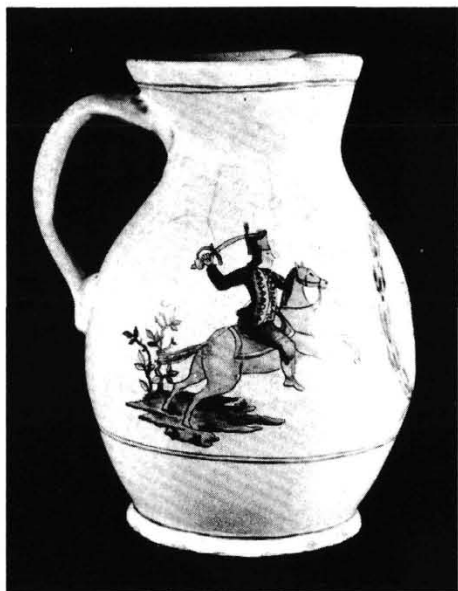
286. Kávéskanna színes virágos festéssel, fajansz. Buda, XVIII. sz. vége.
IM ltsz. 52.2043.1.1-2. m: 20 cm

287. Sótartó, kosarat tartó nő alakjával, fajansz. Holics, XVIII. sz. második fele.
Ltsz.: 62.81.1. (BBM) m.: 14 cm

288. Sótartó, kosarat tartó férfi alakjával, fajansz. Holics, XVIII. sz. második fele.
Ltsz.: 62.80.1. (BBM) m.: 15 cm

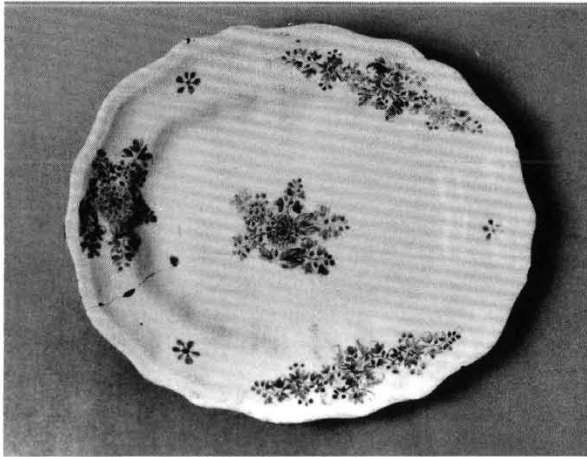
289. Boroskancsó vágató huszárral, Roder Wein felirattal, fajansz. Tata, 1788. KDM ltsz. 58.61. m: 30 cm

290. Boroskancsó huszárt és törököt ábrázoló jelenettel, fajansz. Holics, 1791. IM ltsz. 1917. m: 21 cm

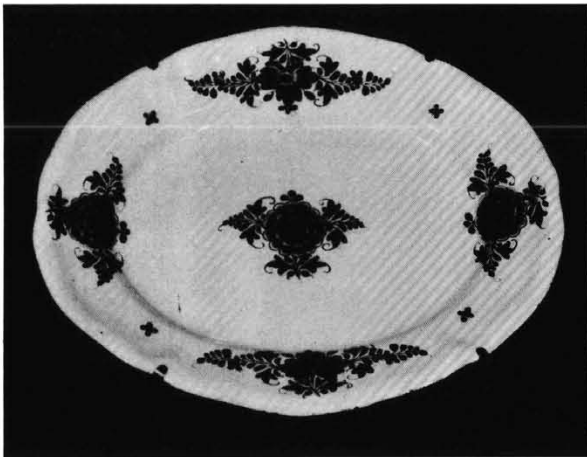

291. Csésze aljjal, a tányér közepén áttört gyűrű, színesen festett, fajansz. Tata, XVIII. sz. vége. MNM ltsz. 1976.118.1-2. csésze: á.: 7 cm, tányér: á.: 13,7 cm

292. Tál roueni kék mintával, fajansz. Holics, XVIII. sz. második fele.

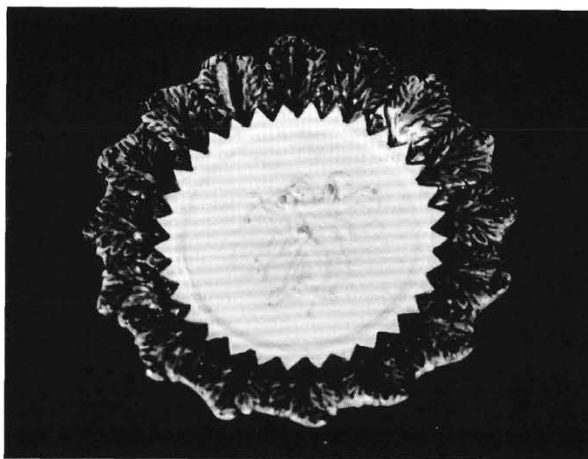
IM ltsz. 2159. á: 27 x 22 cm

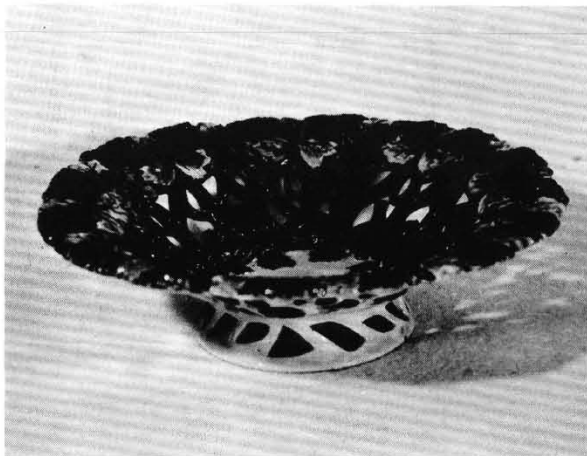
293. Tál roueni kék mintával, fajansz. Tata, XVIII. sz. utolsó harmada.

KDM ltsz. 51.122. á: 30 x 36 cm

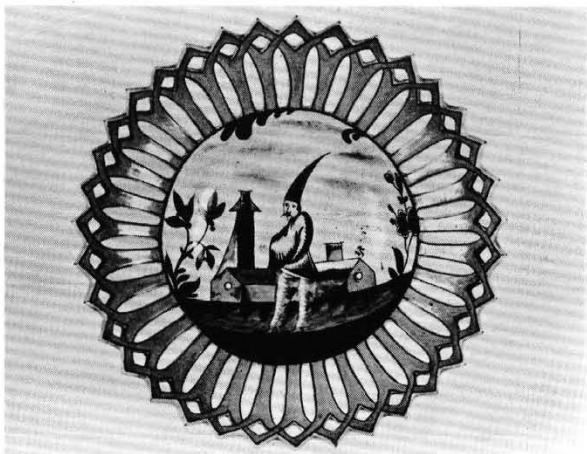
294. Tányér, plasztikus dísszel, kőedény, TATA jelzéssel. XIX. sz. első fele. KDM ltsz. 51.128. á.: 20 cm

295. Színesen festett gyümölcsöstál, plasztikus, áttört, kőedény, TATA bélyegzővel. XIX. sz. első fele. KDM ltsz. 51.65. á.: 27 cm

296. Gyümölcsöstál, áttört peremmel, a sárga fondos holicsi fajanszok modorában (ld. IM ltsz. 21849. tálja), kőedény, TOTIS-jelzéssel. XIX. sz. első fele. MNM ltsz. 1963.1. á.: 27,5 cm, M.: 19,5 cm

KŐEDÉNY

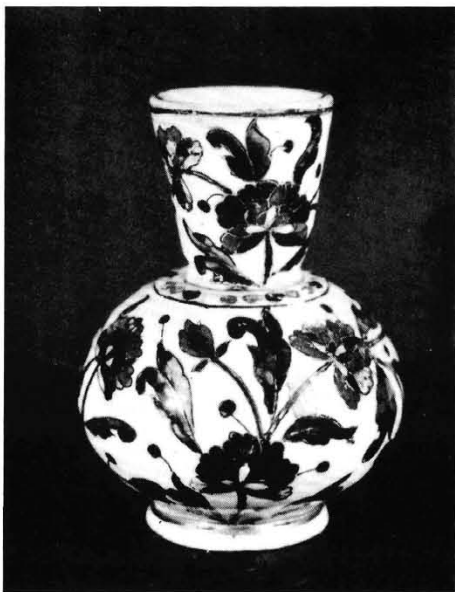
297. Márványozott alapon rózsacsokorral, kőedény, M.A. FISCHER UND SOHN bélyegzővel. 1860-as évek.
IM ltsz. 53.3655.1.1-2. m.: 22 cm

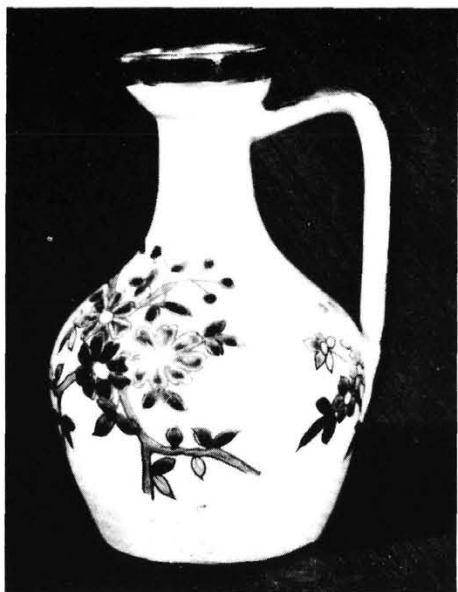
298. Színes festésű díszkulacs, kőedény, TATA jelzéssel. XIX. sz. első fele.
KDM ltsz. 69.1.208.
m.: 14 cm

299. Színes festésű díszkulacs, kőedény, TATA jelzéssel. XIX. sz. első fele.
KDM ltsz. 69.1.209.
m.: 14 cm

300. Vázacska, színes virágmustrával, kőedény, TATA bélyegző. XIX. sz. első fele.
KDM ltsz. 69.1.207.
m.: 12 cm

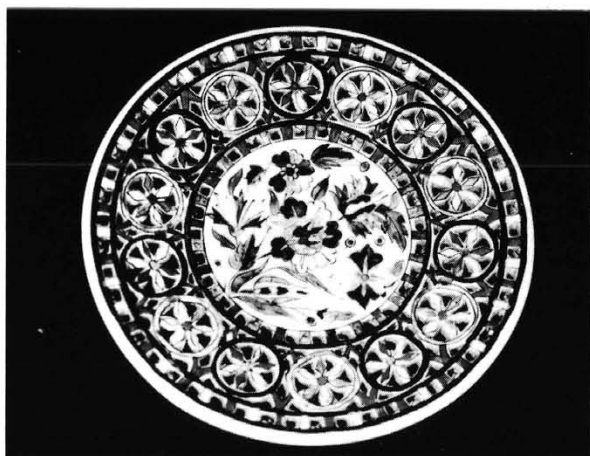
301. Ecet- és olajtartó kannácskák, kőedény, TATA bélyegzővel, HÜTTL TIVADAR BUDAPEST felirattal. XIX. sz.
KDM ltsz. 96.12.1-2. m: 12,5 cm

302. Csutora, színesen festett jelenettel, kőedény, "Tatai gyár, 1872" felirattal.
KDM Ltsz.: 96.12.1.
m.: 19 cm

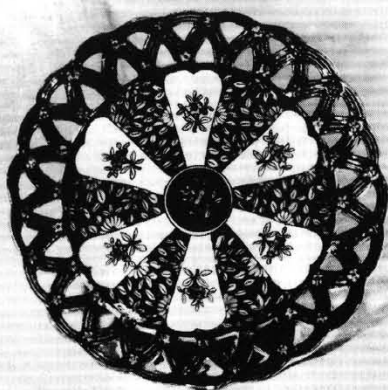
303. Fedeles díszváza, kartusban a fenti tálhoz hasonló kínai jelenet, kőedény, TOTIS bélyegzővel, fölötté kurzív FISCHER KÁROLY TATÁN. 1860-as évek
KDM. ltsz. 96.1.1-2. m. fedéllel: 26 cm

304. Tányér áttört peremmel, középen arannyal kontúrozott virágcsokorral, C. FISCHER TATA jelzéssel, köedény. 1860-as évek. KDM ltsz. 51.46. á: 23 cm

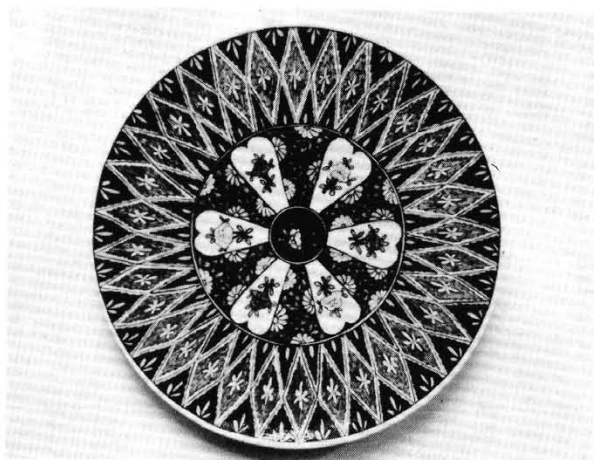

305. Dísztal színes arannyal kontúrozott virágdísszel, köedény, TATA bélyegző. XIX. sz. első fele. KDM ltsz. 51.32. á.: 28,5 cm

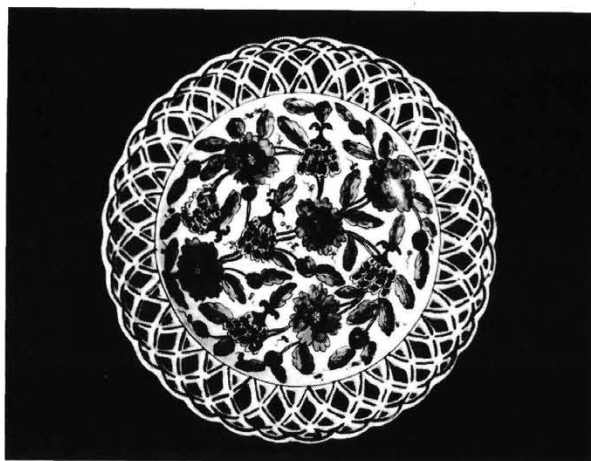

306. Tányér, áttört peremmel, barna shiang mintával, köedény, alján benyomva FISCHER KÁROLY, TATA . 1860-as évek. KDM ltsz. 51.135. á.: 24 cm

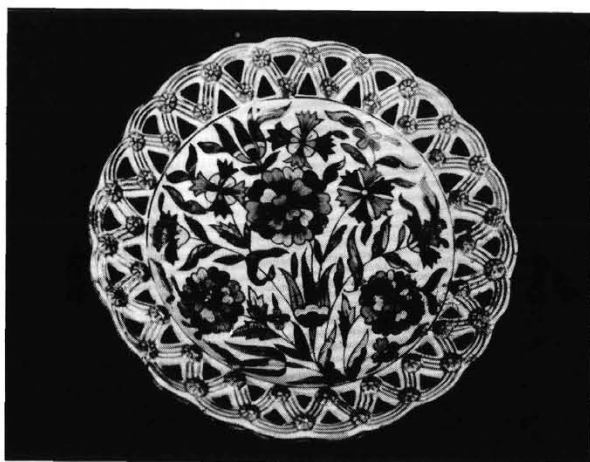
307. Tál barna shiang mintával, köedény, alján benyomva FISCHER KÁROLY, TATA , 1860-as évek. KDM ltsz. 51.143. á.: 30,5 cm

308. Tányér áttört peremmel, színes virágdísszel, köedény, FISCHER KÁROLY, TATA bélyegző, 1860-as évek. KDM ltsz. 51.127. á.: 22,5 cm

309. Tányér áttört peremmel, színes virágdísszel, köedény, FISCHER KÁROLY, TATA bélyegző. 1860-as évek. KDM ltsz. 52.126. á.: 22,5 cm

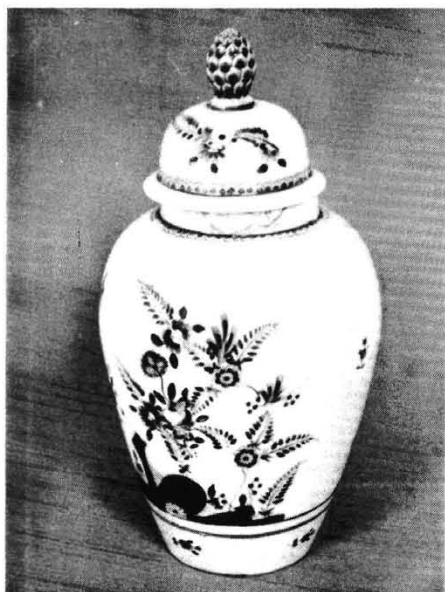
KÖEDÉNY

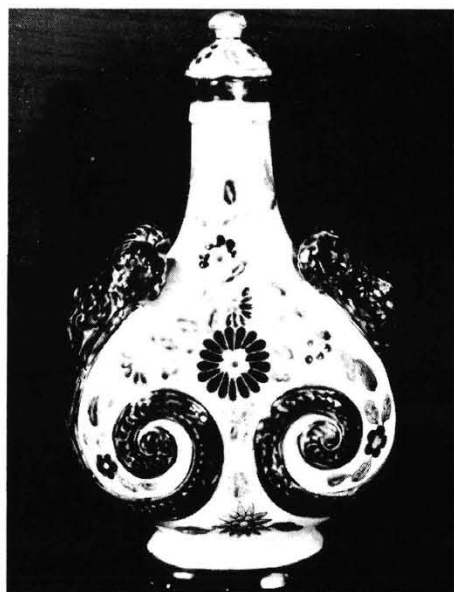
310. Díszváza oinokhoé formában, barna keleties dekorral, TATA jelzéssel, kőedény. XIX. sz. második fele.
IM ltsz. 56.1503.1. m.: 29 cm

311. Díszváza. antikizáló színes dekorral, TATA jelzéssel, kőedény. XIX. sz. második fele.
IM ltsz 81.146.1. m.: 45 cm

312. Fedeles díszváza máz alatti kék és vörös dekorral, kőedény, alján TOTIS bélyegző és kurzív FISCHER M. A. FIA KÁROLY TATÁN. XIX. sz. második fele,
IM ltsz.56.1505.1. m.: 34 cm

313. Díszkulacs, plasztikus maszkokkal, kőedény, alján beütve FISCHER KÁROLY TATA, fölötté: HÜTTL TIVADAR BUDAPEST. XIX. sz. második fele.
KDM ltsz. 80.1.1-2. m.: 30,5 cm

314. Dísztál színesen festett virág-
dísszel, kőedény, FISCHER KÁ-
ROLY, TATA. 1860-as évek.
MNM ltisz. 51.249. á.: 28 cm

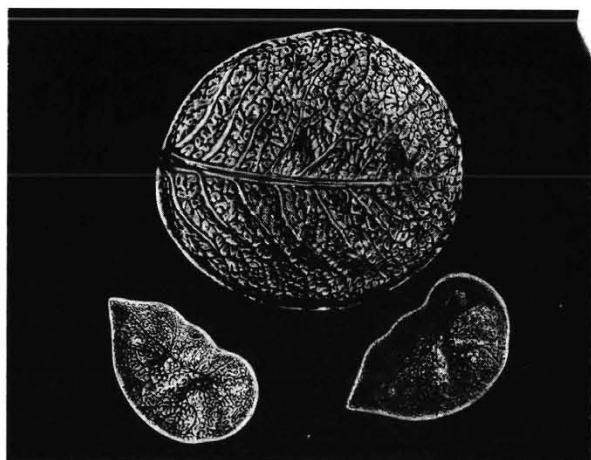

315. Dísztál, peremén kartusokban
lepkék, öblében kínai zsánerjele-
net, kőedény, alján FISCHER KÁ-
ROLY TATÁN kurzív jelzés.
1860-as évek.
MNM ltisz. 1957.285. á.: 31,5 cm

316. Dísztál, máz alatti kék, vörös
és arany festéssel, kőedény, alján
beütve F. TATA. XIX. sz máso-
dik fele.
MNM ltisz. 1961.1684. á.: 30 cm

317. Káposztalevél alakú tál tányérkákkal, kőedény, C. FISCHER TATA bélyegzővel. XIX. sz. második fele. KDM ltsz. 96.2.1
Tányér: magántulajdon. Tál á.: 27x24 cm, tányér á.: 17x10 cm

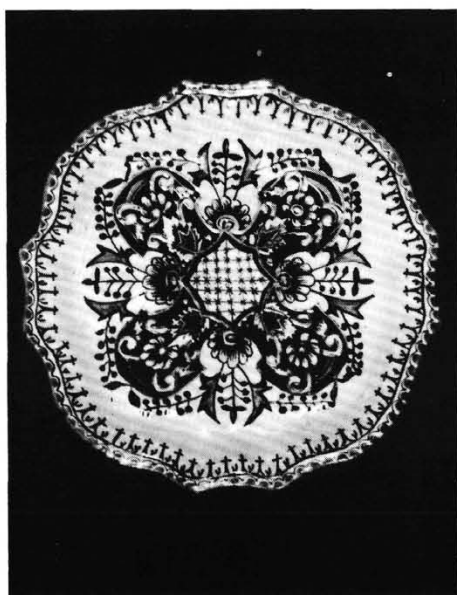
318. Csésze aljjal, száguldó lovas alakjával, kőedény, FISCHER KÁROLY TATA bélyegző.
1860-as évek. csésze KDM ltsz. 51.120.1-2.
m.: 5 cm, tányér á.: 13,5 cm

319. Palack, türkiz alapon színes virágos mintával, kőedény, FISCHER KÁROLY TATA jelzéssel. XIX. sz. második fele. KDM ltsz. 64.3.1. m: 18 cm

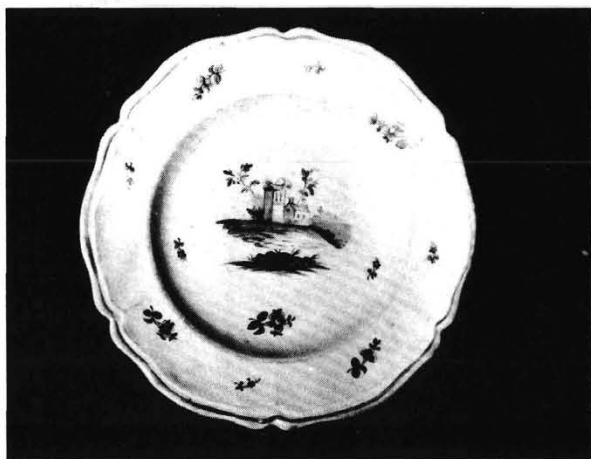
320. Díszvázapár (fedő hiányzik) máz alatti kék madaras jelenettel, TATA jelzés, kőedény. XIX. sz. második fele. KDM ltsz. 65.78.1-2. m.: 31,5 cm

321. Csemegéstányér sötétkék, világoskék és arany dekorral, kőedény, FISCHER KÁ- ROLY TATA bélyegző. XIX. sz. második fele. KDM 51.70. á.: 21 cm

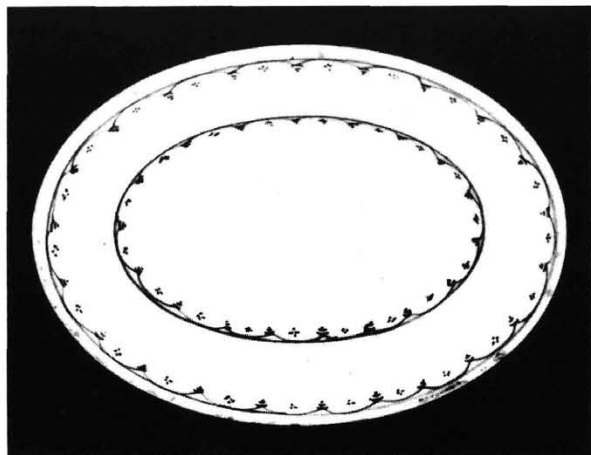
322. Kancsó címerrel, haditrófeákkal, táj- képes jelenetekkel, F.GY.J. monogrammal, TOTIS bélyegzővel. 1870-es évek KDM ltsz. 96.3.1 m.: 20 cm

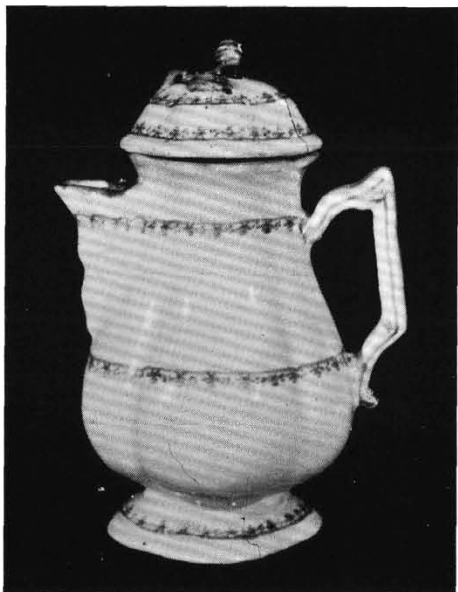
323. Tányér bíborszínű romtájas festéssel, fajansz. Tata, 1780-as évek. IM ltsz. 56.1491.1.
á: 24,5 cm

324. Tányér egyszínű tájképes díszítéssel, kőedény Holics?. XIX. sz. eleje. KDM ltsz. 96.10.1.
á: 25 cm

325. Tálka kék színű vonaldísszel, kőedény, M. A. FISCHER UND SOHN bélyegzővel. XIX. sz. közepe. KDM ltsz. 51.76.
á: 16 x 21 cm

326. Kávéskanna máz alatti kék vonaldísszel, fajansz, Tata. XVIII. sz. utolsó harmada. KDM ltsz 51.97. 1-2. m: 20 cm

327. Kanna, festetlen, kőedény, TATA bélyegzővel. XIX. sz. első fele. KDM ltsz. 96.11.1.1-2. m: 18 cm

328. Díszedény színesen festett virágokkal, aranyozással, kőedény, alján FISCHER I(gnác)BUDAPEST bélyegző. XIX. sz. második fele. KDM ltsz 68.14.1. m: 42 cm

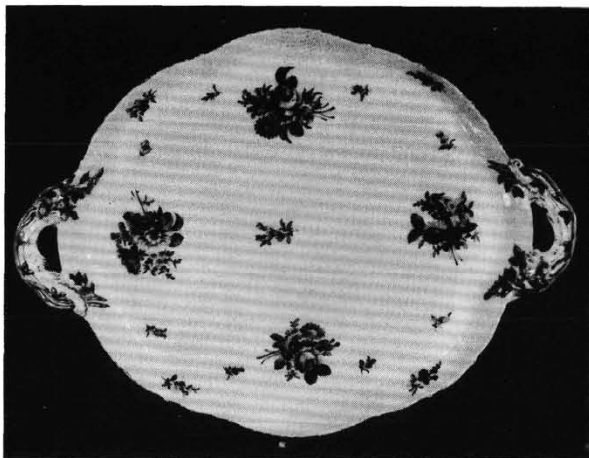

329. Kávéskanna fedővel, faerezetet utánzó alapon kártyák és tájképes jelenetek, fajansz, Tata, XVIII. sz. vége.
MNM ltsz. 54.320.1. m: 14,5 cm

330. Kávészésze aljjal, plasztikus és festett dísszel, kőedény, alján beütve és felírva FISCHER I(gnác) BUDAPEST. Csésze KDM ltsz. 85.2.1-2.
m: 5 cm, tányér á: 11,5 x 9 cm

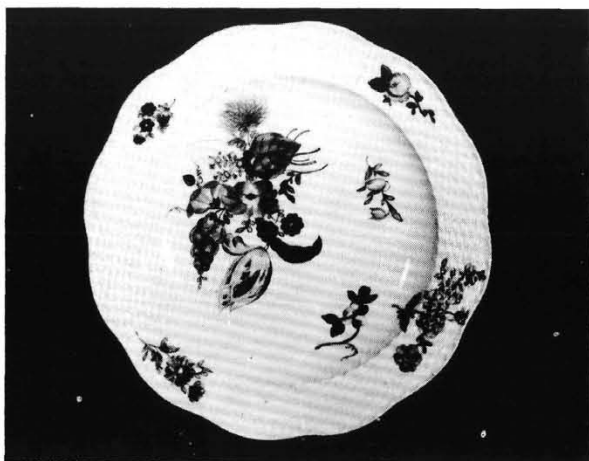
331. Tálca, színes virágokkal, herendi porcelánon tатаi festés (alul kék festésű címer és T jegy). 1875 után. KDM ltsz. 51.74.
á.: 33 x 45 cm

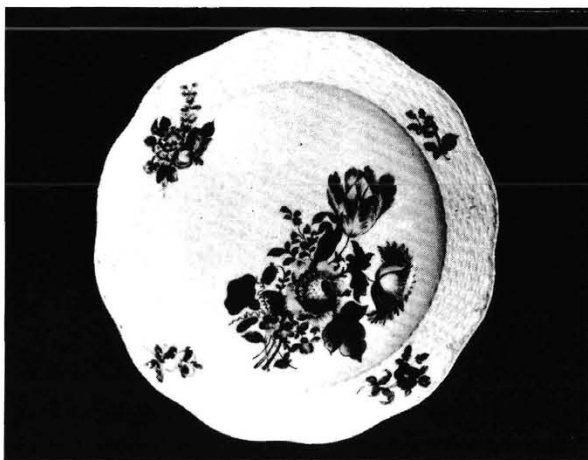
332. Csésze színes virágos festéssel, herendi porcelánon tатаi festés (kék festésű címer, T és FD jelzés). 1875 után. KDM ltsz. 51.117. á.: 9,5 cm, m.: 5,5 cm

333. Tányér fonott peremmel, színes virágos festéssel, herendi porcelánon tатаi festés (kék festésű címer, T és FD jelzés). 1875 után. IM ltsz. 54.1166.1.
á.: 24 cm

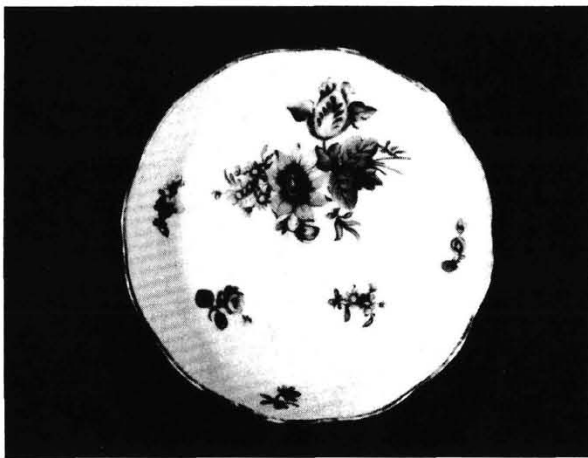
PORCELÁN

334. Tányér fonott peremmel, színes virágos festéssel, herendi porcelánon tатаi festés (kék festésű címer, T és FD jelzés). 1875 után.
IM ltsz. 54.1166.2.
á.: 24 cm

335. Csemegés tányér, gyümölcsös-bogaras, kukoricás festéssel, herendi porcelánon tатаi festés (kék festésű címer, T és FD jelzés). 1875 után.
IM ltsz. 54.1150.1.
á.: 18 cm

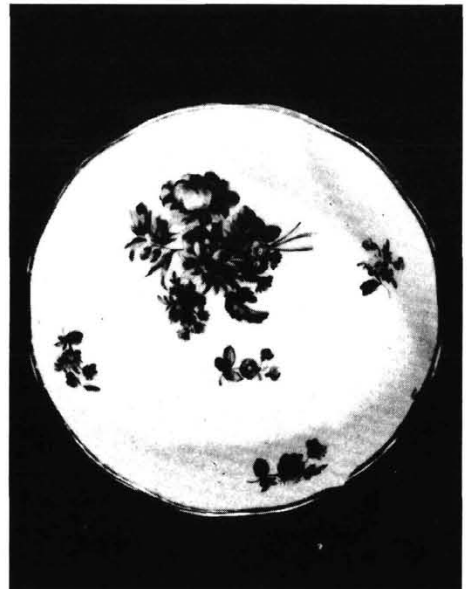
336. Csészealj aranyozott szegéllyel, színes virágos festéssel, porcelánon máz alatti kék gyári jegy (jogar?) felette kék festésű címer, T és FD jelzés. XIX. sz vége.
KDM ltsz. 96.5.1
á.: 13,5 cm

337. Tányér fonott peremmel, színes virágos festéssel, a peremen LACZI név, a porcelánon HARDTMUTH bélyegző, felette T és FD jelzés. 1875 után.
KDM ltsz. 96.4.1. á.: 22 cm

338. Tányér fonott peremmel, színes virágos festéssel, a peremen CECI név, a porcelánon HARDTMUTH bélyegző, felette kék színű T és FD. 1875 után.
KDM ltsz. 96.4.2. á.: 22 cm

339. Csészealj aranyozott szegéllyel, színes virágos festéssel, porcelánon máz alatti kék gyári jegy (jogar?) felette kék festésű címer, T és FD jelzés. XIX. sz vége.
KDM ltsz. 96.5.2. á.: 13,5 cm

PORCELÁN

340. Csészealj aranyozott szegéllyel, színes stilizált virágmintával, porcelánon máz alatti kék gyári jegy (jogar?) felette kék festésű címer, T és FD jelzés. XIX. sz vége.

KDM ltsz. 96.6.1. á.: 13,5 cm

341. Bonbonniere, virágos festéssel, fedelén virág fogóval, porcelán, jelzése kék címer, T és FD betűk. 1875 után.

KDM ltsz. 57.56.1.1-2.

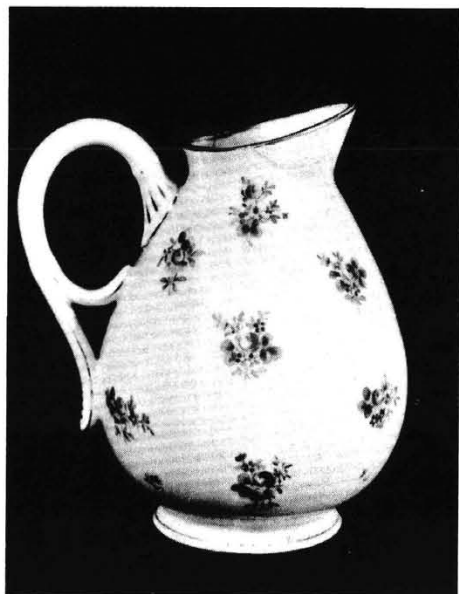
m.: 10cm, á.: 12 cm

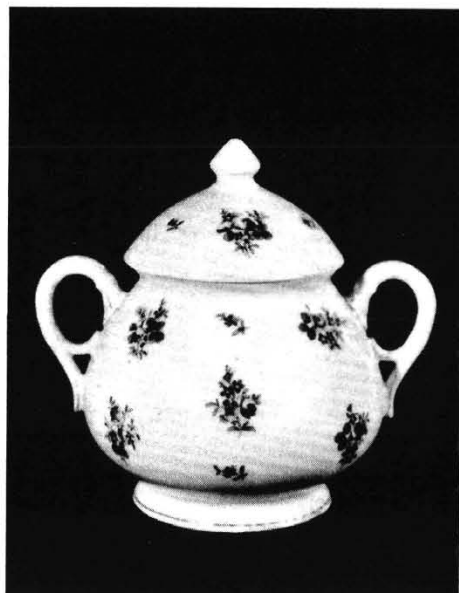
342. Csésze aljjal, kék fondon virágokkal és gáláns jelenetekkel, dús aranyozással, porcelán, alján késsel F.M.F. TATA. XIX. sz vége.

KDM ltsz. 58.1.1-2.

m.: 4,5 cm, á.: 22 x 11 cm

343. Tejeskanna színes virágcsokrokkal, porcelán, alján kék címer, alatta T jelzés. XIX. sz. vége. KDM ltsz. 66.4.1. m.: 16,5 cm

344. Cukortartó, színes virágcsokrokkal, porcelán, alján kék címer, alatta T jelzés. XIX. sz. vége. KDM ltsz. 66.4.2. m.: 16, cm

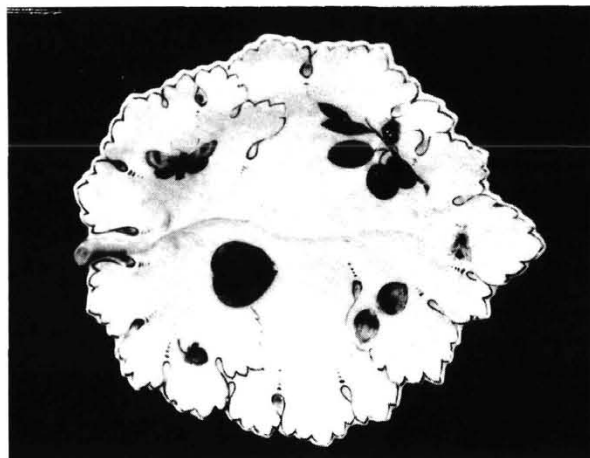
345. Tányér feliratos peremmel, öblében árvácskával, porcelán, festette Stech Alajos. 1870-80-as évek. KDM ltsz. 51,152. á.: 25 cm

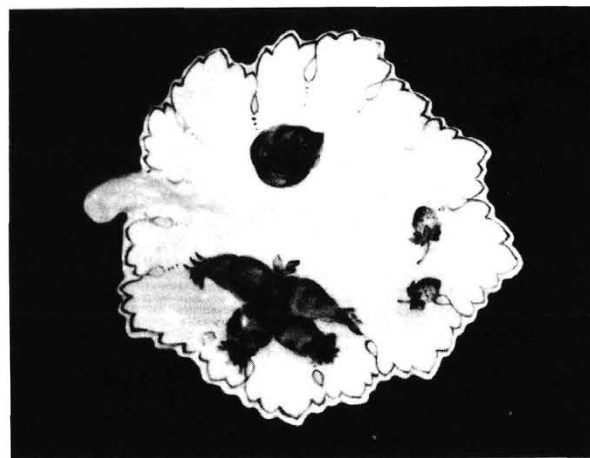
346. Kávéskanna, Cubash mintával, porcelán, vasvörös Stern TATA jelzéssel. XIX. sz. vége. KDM ltsz. 85.4.1. m.: 13 cm

347. Lábakon álló csésze pikkelyes szegéllyel, gáláns jelenetekkel. XIX. sz. vége. KDM ltsz. 56.161. m.: 5,5 cm, á.: 7,5 cm

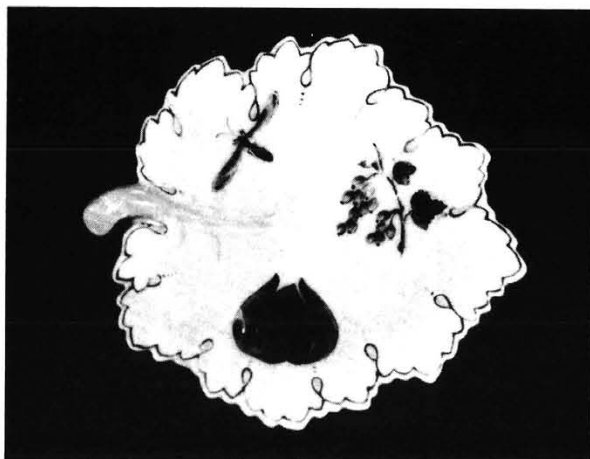

348. Csemegés szerviz levél alakú tányérja, erdei termésekkel, bogarakkal díszített, aranyozott szegéllyel, porcelán, CARLSBAD bélyegző felett kék címer és T jelzés. XIX. sz. vége. KDM ltsz. 81.1.7. á.: 15 cm

349. Tányérok
KDM ltsz. 81.1.1.
Csemegés szerviz levél alakú tányérja, erdei termésekkel, bogarakkal díszített, porcelán, jelzetlen. XIX. sz. vége. Á.: 10 cm

- 350.** Csemegés szervíz levél alakú tányérja, erdei termésekkel, bogarakkal díszített, porcelán, jelzetlen. XIX. sz vége.
KDM ltsz. 81.1.2. á.: 10 cm

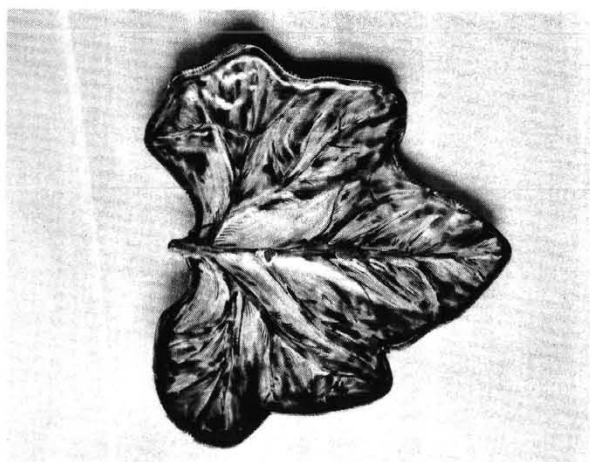

- 351.** Káposztalevél alakú tálka, fajansz. Holics, XVIII. sz. második fele. IM ltsz. 2450. á.: 24 x 27 cm

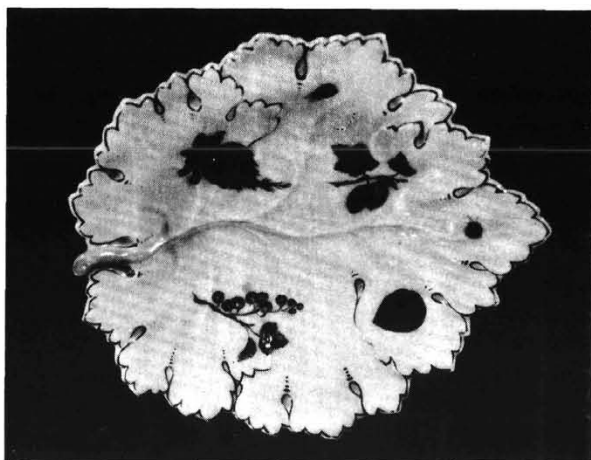

- 352.** Káposztalevél alakú tálka, fajansz. Tata, XVIII. sz. utolsó harmada. IM ltsz. 56.1493.1.
á.: 19 x 23 cm

353. Levél alakú tálka, fajansz.
Buda, XVIII. sz. vége.
IM ltsz. 52.24.72.1. á: 23 x 24 cm

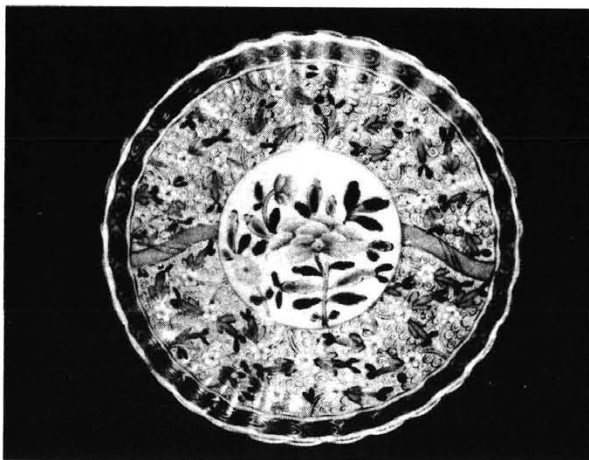

354. Levél alakú csemegéstányér,
cseh porcelánon a tatai Fischer-
műhely festése. XIX. sz. vége.
KDM ltsz. 81.1.8.
á: 15 cm

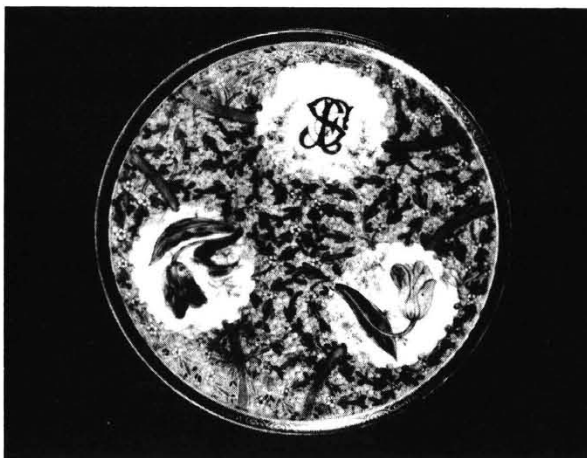

355. Csemegés tányér termésekkel
és bogarakkal díszítve, herendi
porcelánon tatai festés (kék címer
T és F D monogrammal).
IM ltsz. 54.1150.2.
á: 18 cm

356. Csészealj cubash mintával, köedény, C. FISCHER TATA béglyegzővel. 1860-as évek. KDM ltsz. 57.54.1. á: 12,5 cm

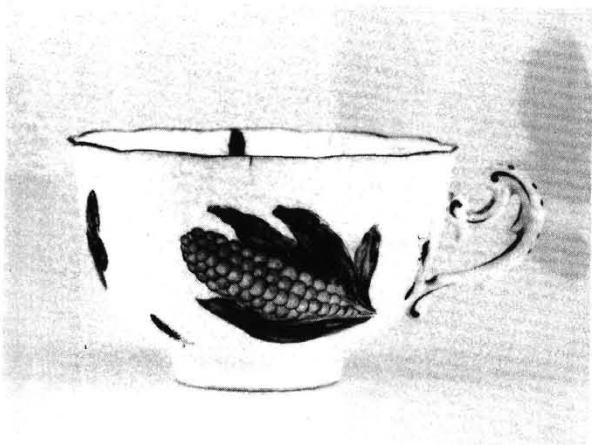
357. Alátét tál, porcelán, alján STERN JAKAB TATA felirattal. KDM ltsz. 81.4.2. á: 21 cm

358. Tányér cubash mintával, porcelán. Herend, XIX. sz. második fele. MNM ltsz. 53.478. á: 22,7 cm

PORCELÁN

359. Csésze termésekkel és bogarakkal díszítve, porcelán. Herend, XIX. sz, második fele.
MNM ltsz. 54.401.1.
á; 9,8 cm m: 6,5 cm

360. A várban felállított klasszicista kályha párkányzata

